
alternatif politika

Cilt 2, Sayı 2, Ekim 2010

Why Hitchcock Is Still Our Contemporary?
Slovaj ZİZEK

Marksist Estetik ve Sinema: Erken Tartışmalar
Özgür YAREN

Modernleşme Projesinin Temsilinde Önemli Bir Yapı:
İsviçreli Mimar Ernst Arnold Egli ve Ankara Siyasal
Bilgiler Okulu
Leyla ALPAGUT

Rethinking Nationalism: The Hazy Concept in
International Relations
Siret HÜRSOY

Ayrılıkçı Kürt Hareketinin Tarihsel Dinamiklerine
Kısa Bir Bakış
Maya ARAKON

alternatif politika

Cilt 2, Sayı 2, Ekim 2010

Why Hitchcock Is Still Our Contemporary?-Slovak ŽIŽEK, 94-105.

Marksist Estetik ve Sinema: Erken Tartışmalar-Özgür YAREN, 106-125.

Modernleşme Projesinin Temsilinde Önemli Bir Yapı: İsviçreli Mimar Ernst Arnold Egli ve Ankara Siyasal Bilgiler Okulu-Leyla ALPAGUT, 126-150.

Rethinking Nationalism: The Hazy Concept in International Relations-Siret HÜRSOY, 151-174.

Ayrılkçı Kürt Hareketinin Tarihsel Dinamiklerine Kısa Bir Bakış-Maya ARAKON, 175-194.

WHY HITCHCOCK IS STILL OUR CONTEMPORARY?

Slavoj Žižek*

There are pieces of classical music which, in our culture, became so deeply associated with their later use in some product of commercial popular culture that it is almost impossible to dissociate them from this use. Since the theme of the second movement of Mozart's Piano Concerto No 20 was used in *Elvira Madigan*, a popular Swedish melodrama, this concert is even now regularly characterized as the "Elvira Madigan" concert even in editions by serious classical music editions like *Deutsche Grammophon Gesellschaft*... But what if, instead of exploding in an Adornian rage against such commercialized music fetishism, one makes an exception and openly confesses the guilty pleasure of enjoying a piece of music which is in itself worthless and draws all its interest from the way it was used in a product of popular culture? My favorite candidate is the "Storm Clouds Cantata" from both versions of Alfred Hitchcock's *The Man Who Knew Too Much*.

When, in 1934, Hitchcock was preparing the first version, he hired Arthur Benjamin (1893-1960), an Australian composer, pianist and conductor, to write a piece of music especially for the climactic scene at Royal Albert Hall. (A curious anecdote: on 31 July 1918, Benjamin's aircraft was shot down over Germany by the young Hermann Goering, and he spent the remainder of the war as a German prisoner of war.) The music, known as the "Storm Clouds cantata", on words by D. B. Wyndham-Lewis (called by Auden "that lonely old volcano of the Right"), is also used in the 1956 remake, one of Hitchcock's underrated masterpieces. Bernard Herrmann, who was given the option of composing a new cantata, found Benjamin's piece to be so well suited to the film that he declined. Herrmann can be seen conducting it during the Royal Albert Hall scene - the sequence runs 12 minutes without any dialogue, from the beginning of Storm Clouds until the climax, when the Doris Day character screams.

Although the Cantata is a rather ridiculous piece of late-Romantic kitsch, it is not as devoid of interest as one may think. Already the words are worth quoting:

There came a whispered terror on the breeze
And the dark forest shook

And on the trembling trees
 Came the nameless fear
 And panic overtook each flying creature of the wild
 And when they all had fled
 Yet stood the trees
 Around whose heads
 Screaming
 The night birds wheeled and shot away
 Finding release
 From that which drove them onward like their prey
 The storm clouds broke and drowned the dying moon
 The storm clouds broke
 Finding release

Is this not a minimal scenario of what Gilles Deleuze called an “abstract” emotion-event: peace full of tension which grows unbearable and is finally released in a violent explosion? One should recall here Hitchcock’s dream of by-passing the narrative audio-visual medium altogether and provoke emotions in the spectator directly, manipulating through a complex mechanism his emotional neuronal centers. To put it in Platonic terms: *Psycho* is really not a film about pathological or terrorized persons, but about the “abstract” Idea of Terror which is instantiated in concrete individuals and their misfortunes. In the same way, the music of the “Storm Could Cantata” does not illustrate the words, and even less does it refer to the cinema narrative; on the contrary, it directly renders the emotion-event.

It is in this spirit that the pages on Hitchcock in my *Looking Awry* should be read: as an attempt to subtract from Hitchcock’s films all their narrative content and to isolate the intensity of their formal pattern. If we want to do a serious socio-critical reading of Hitchcock, we should discern social mediation already at this purely formal level. So let me add to the analyses contained in the book a new example of how a hidden social mediation sustains formal paradoxes. One of the most revealing, although apparently trivial, features of Alfred Hitchcock studies is the extraordinary amount of factual mistakes – much greater than the (already low) cinema studies standard. These misrepresentations concern narrative elements as well as formal features of a film: how often, when a point is being made through a detailed description of the exchange of subjective (point-of-view) and objective shots and the cuts

between them, when we take care to check it on video or DVD, we discover with surprise that the description is simply false. And, since the theoretical point of the analysis based on such misperceptions is often very perspicuous, we are tempted to adopt the attitude (falsely) attributed to Hegel: »If facts do not fit theory, so much worse for the facts!« The outstanding cases of such persisting misrepresentations concerns one of the most famous scenes in *Vertigo*: the magic moment when, in Ernie's restaurant, Scottie sees Madeleine for the first time.¹ More precisely, the misrepresentation concerns the status of two shots.

After seeing the entrance to Ernie's from the outside, there is a cut to Scottie sitting at the bar counter in the front room of the restaurant and looking through a partition into the large room with tables and guests. A long panning shot (without a cut) then takes us back and to the left, giving us an overview of the entire crowded room, the soundtrack reproducing the chatter and clatter of a busy restaurant – we should bear in mind that this, clearly, is not Scottie's point-of-view. All of a sudden, our (or, rather, the camera's) attention is caught by a focal point of attraction, a *fascinum* which fixes our gaze, a bright dazzling stain which we soon identify as the naked back of a beautiful woman. The background sound is then drowned out by Hermann's passionate music, which accompanies the camera in its gradual approach to the *fascinum* – we first recognize Elster, Madeleine's husband, facing us, and from this fact we deduce that the woman must be Madeleine. After this long shot, there is a cut back to Scottie peeping at Madeleine's table, and then another cut to Scottie's point-of-view and what he sees (Madeleine covering her back with her jacket and getting ready to leave). After Madeleine and Elster leave their table and approach Scottie on their way out, we get another famous shot. Scottie sees that the couple is getting close and, in order not to betray his mission, he looks away towards the glass across the partition of the bar, just barely peeping over his back. When Madeleine comes close to him and has to stop for a moment (while her husband is settling things with the waiter), we see her mysterious profile (and, the profile is always mysterious – we see only the half, while the other half can be a disgusting, disfigured face - or, as a matter of fact, the »true« common face of Judy, the girl who, as we learn later, is impersonating Madeleine). This fascinating shot is thus again not Scottie's point-of-view shot. It is only after Elster rejoins Madeleine, with the couple moving away from Scottie and approaching the exit from the restaurant, that we get, as a counter-shot to the shot of Scottie behind the bar, his point-of-view shot of Madeleine and Elster.

The ambiguity of subjective and objective is crucial here. Precisely insofar as Madeleine's profile is *not* Scottie's point-of-view, the shot of her profile is *totally* subjectivized, depicting not what Scottie effectively sees, but what he imagines, that is, his hallucinatory inner vision (recall how, while we see Madeleine's profile, the red background of the restaurant wall seems to get even more intense, almost threatening to explode in red heat turning into a yellow blaze – as if his passion is directly inscribed into the background). No wonder, then, that, although Scottie does not see Madeleine's profile, he acts as if he is mysteriously captivated by it, deeply affected by it. What we get in these two shots which are subjectivized without being attributed to a subject is precisely the *pure pre-subjective phenomenon*. The profile of Madeleine is a pure appearance, permeated with an excessive libidinal investment – in a way, precisely *too subjective*, too intense, to be assumed by the subject.

We thus get, twice, the same movement from the excess of subjectivity without subject to the standard procedure of what in the cinema theory is called »suture« (the exchange of objective and subjective shots, when we are first shown the person looking and then what he sees). Through such »suturing« the excess is domesticated, clearly located within the subject-object mirror relationship as exemplified by the exchange of objective shot and point-of-view counter-shot. And it is in order to erase the intensity of this subjectless-subjective shot, displaying a kind of acephalous passion, that the large majority of interpreters, from Donald Spoto and Robin Wood onward, strangely insist, in their detailed description of the scene at Ernie's, that the two excessive shots render Scottie's point-of-view. In this way, the excess is contained, reduced to the level of the standard exchange of objective and subjective shots.

What we encounter in this excess is the gaze as object, free from the strings which attach it to a particular subject. We all know the uncanny moments in our everyday lives when we catch sight of our own image and this image is *not* looking back at us. I myself remember once trying to inspect a strange growth on the side of my head using a double mirror, when, all of a sudden, I caught a glimpse of my face from the profile. The image replicated all my gestures, but in a weird uncoordinated way.

It is in such weird experiences that one catches the gist of what Lacan called gaze as *objet petit a*, the part of our image which eludes the mirror-like symmetrical relationship.

When we see ourselves from outside, from this impossible point, the traumatic feature is not that I am objectivized, reduced to an external object for the gaze, but, rather, that *it is my gaze itself which is objectivized*, which observes me from the outside, which, precisely, means that my gaze is no longer mine, that it is stolen from me... This eccentricity of the *objet a* has unexpected temporal consequences, which bring us back to Hitchcock: in his admirable text on *Vertigo*, Jean-Pierre Dupuy deployed a temporal logical paradox:

“An object possesses a property x until the time t; after t, it is not only that the object no longer has the property x; it is that it is not true that it possessed x at any time. The truth-value of the proposition ‘the object O has the property x at the moment t’ therefore depends on the moment when this proposition is enunciated.”²

One should note here the precise formulation: it is not that the truth-value of the proposition “the object O has the property x” depends on the time to which this proposition refers *even when this time is specified, the truth-value depends on the time when the proposition itself is enounced*. Or, to quote the title of Dupuy’s text, “when I’ll die, nothing of our love will ever have existed”. Think about marriage and divorce: the most intelligent argument for the right to divorce (proposed, among others, by none other than the young Marx) does not refer to common vulgarities in the style of “like all things, love attachments are also not eternal, they change in the course of time”, etc.; it rather concedes that undissolvability is in the very notion of marriage. The conclusion is that divorce always has a retroactive scope: it does not only mean that marriage is now annulled, but something much more radical – a marriage should be annulled because *it never was a true marriage*. And the same holds for Soviet Communism: it is clearly insufficient to say that, in the years of Brezhnev “stagnation” it “exhausted its potentials, no longer fitting new times”; what its miserable end demonstrates is that it was a historical deadlock *from its very beginning*.

How is this circle of changing the past possible without recourse to travel back in time? The solution was already proposed by Bergson: of course one cannot change the past reality/actuality, but what one can change is the virtual dimension of the past – when something radically New emerges, this New retroactively creates its own possibility, its own causes/conditions. A potentiality can be inserted into (or withdrawn from) past reality. Falling in love changes the past: it is as if I ALWAYS-ALREADY loved you, our love was destined, “answer of the real.” My present love causes the past which gave birth to it. The same goes

for LEGAL POWER: here also, synchrony precedes diachrony. In the same way that, once I contingently fall in love, this love was my necessary Fate, once a legal order is here, its contingent origins are erased. Once it IS here, it was always-already here, every story of its origins is a myth, like the Swift story of the origin of language in *Gulliver's Travels*: the result is already presupposed.

In *Vertigo*, it is the opposite that occurs: the past is changed so that it LOSES *objet a*. What Scottie first experiences in *Vertigo* is the LOSS of Madeleine, his fatal love; when he recreates Madeleine in Judy and then discovers that the Madeleine he knew already was Judy pretending to be Madeleine, what he discovers is not simply that Judy is a fake (he knew that she is not the true Madeleine, since he recreated a copy of Madeleine out of her), but that, *because she is NOT a fake – she IS Madeleine – , Madeleine herself was already a fake – objet a* disintegrates, the very loss is lost, we get a “negation of negation.” His discovery CHANGES THE PAST, deprives the lost object of *objet a*.

Are, then, today's ethico-legal neoconservatives not a little bit like Scottie in Hitchcock's *Vertigo*: in wanting to recreate the lost order, to make a new distinguished Madeleine out of today's promiscuous and vulgar Judy, they will be sooner or later forced to admit not that it is impossible to restore to life Madeleine (the old traditional mores), but that Madeleine WAS already Judy: the corruption they are fighting in modern permissive, secular, egotist, etc. society was there from the beginning. It is like with Zen Buddhism: those who criticize the Westernized New Age image and practice of Zen, its reduction to a “relaxation technique,” as the betrayal of the authentic Japanese Zen, obliterate the fact that the features they deplore in the Westernized Zen were already there in Japanese “true” Zen: after World War II, Japanese Zen Buddhists immediately started to organize Zen courses for business managers, during the World War II their majority supported Japanese militarism, etc.

In true love, after discovering the truth, Scottie would have accepted Judy as “more Madeleine than Madeleine herself” (he DOES that just before the rise of the mother superior...): here Dupuy should be corrected. Dupuy's formula is that Scottie should left Madeleine to her past – true, but what should he have done upon discovering that Judy IS Madeleine? Past Madeleine was an imaginary lure, pretending to be what she was not (Judy played Madeleine). What Judy is doing now in playing Madeleine is TRUE LOVE. In *Vertigo*, Scottie does NOT love Madeleine – the proof is that he tries to recreate her in Judy,

changing Judy's properties to make her resemble Madeleine. The result like Marx brothers joke: "Everything about you reminds me of you – your lips, hair, arms, legs... everything except you *yourself*." A person doesn't resemble itself, it IS itself No wonder *Vertigo* can be read as a variation of the Ravelli-joke from Marx brothers: "You look like Emmanuel Ravelli!" "I AM Emmanuel Ravelli!" "Well, no wonder, then, that you look like him!" No wonder Judy looks like Madeleine – she IS Madeleine... This is why the idea to clone a child to parents who lost him (or her) is an abomination: if the parents are satisfied, their love was not true love - love is not love for the properties of the object, but for the abyssal X, the *je ne sais quoi*, in the object.

In his *Wissen und Gewissen*, Viktor Frankl reports on one of his post-WWII patients, a concentration camp survivor who reunited with his wife after the war; however, due to an illness contracted in the camp, she died soon afterwards. The patient fell into total despair, and all Frankl's attempts to drag him out of depression failed, till, one day, he told the patient: "Imagine that God would give me the power to create a woman who would have all the features of your dead wife, so that she would be indistinguishable from her – would you ask me to create her?" The patient was silent for a short time, then he stood up, said "No, thanks, doctor!", shook his hand, left and started to lead a new normal life.³ This patient did what Scottie, who precisely tried to recreate the same woman, wasn't able to do: he became aware that, while one can find the same woman as to her positive features, one cannot recreate the unfathomable *objet a* in her.

There is a science-fiction story, set a couple of hundred years ahead of our time when time travel was already possible, about an art critic who gets so fascinated by the works of a New York painter from our era that he travels back in time to meet him. However, he discovers that the painter is a worthless drunk who even steals from him the time machine and escapes to the future; alone in today's world, the art critic paints all the paintings that fascinated him in the future in made him travel into the past. Surprisingly, it was none other than Henry James who already used the same plot: *The Sense of the Past*, an unfinished manuscript found among James' papers and published posthumously in 1917, tells a similar story which uncannily resembles *Vertigo*, and caused penetrating interpretations by Stephen Spender and Borges. (Dupuy notes that James was friend with H.G.Wells – *The Sense of the Past* is his version of Wells' *Time Machine*.) After James' death this novel was converted into a very successful play *Berkeley Square*, which was made into a movie in 1933 with Leslie

Howard as Ralph Pendrel, a young New Yorker who, upon inheriting an 18th century house in London, finds in it a portrait of a remote ancestor, also named Ralph Pendrel. Fascinated by the portrait, he steps across a mysterious threshold and finds himself back in the 18th century. Among the people he meets there is a painter who was the author of the portrait that fascinated him – it is, of course, his own portrait. In his commentary, Borges provided a succinct formulation of the paradox: “*The cause is posterior to the effect, the motif of the voyage is one of the consequences of this voyage.*” James added a love aspect to the trip into the past: back in the 18th century, Ralph falls in love with Nan, a sister of his (18th century) fiancée Molly. Nan eventually realizes that Ralph is a time-traveler from the future, and she sacrifices her own happiness and help him return to his own time and to Aurora Coyne, a woman who had previously rejected Ralph but would now accept him... This story just psychotically (in the real) mystifies the circle of symbolic economy, in which effect precedes the cause, i.e., retroactively creates it.

And – here is the surprise - exactly the same holds for the legal status of the rebellion against a (legal) power in Kant’s legal philosophy: the proposition “what the rebels are doing is a crime which deserves to be punished” is true if pronounced when the rebellion is still going on; however, once the rebellion wins and establishes a new legal order, this statement about the legal status of the same past acts no longer holds. Here is Kant’s answer to the question “Is rebellion a legitimate means for a people to employ in throwing off the yoke of an alleged tyrant?”⁴:

“The rights of the people are injured; no injustice befalls the tyrant when he is deposed. There can be no doubt on this point. Nevertheless, it is in the highest degree illegitimate for the subjects to seek their rights in this way. If they fail in the struggle and are then subjected to severest punishment, they cannot complain about injustice any more than the tyrant could if they had succeeded. /.../ If the revolt of the people succeeds, what has been said is still quite compatible with the fact that the chief, on retiring to the status of a subject, cannot begin a revolt for his restoration but need not fear being made to account for his earlier administration of the state.”

Does Kant not offer here his own version of what Bernard Williams developed as “moral luck” (or, rather, “legal luck”)? The (not ethical, but legal) status of rebellion is decided retroactively: if a rebellion succeeds and establishes a new legal order, then it brings

about its own *circulus vitiosus*, i.e., it erases into ontological void its own illegal origins, it enacts the paradox of retroactively grounding itself – Kant states this paradox even more clearly a couple of pages earlier: “If a violent revolution, engendered by a bad constitution, introduces by illegal means a more legal constitution, to lead the people back to the earlier constitution would not be permitted; but, while the revolution lasted, each person who openly or covertly shared in it would have justly incurred the punishment due to those who rebel.”

One cannot be clearer: the legal status of the same act changes with time. What is, while the rebellion goes on, a punishable crime, becomes, after a new legal order is established, its own opposite – more precisely, it simply disappears, as a vanishing mediator which retroactively cancels/erases itself in its result. The same holds for the very beginning, for the emergence of the legal order out of the violent “state of nature” – Kant is fully aware that there is no historical moment of “social contract”: the unity and law of a civil society is imposed onto the people by violence whose agent is not motivated by any moral considerations: “since a uniting cause must supervene upon the variety of particular volitions in order to produce a common will from them, establishing this whole is something no one individual in the group can perform; hence in the practical execution of this idea we can count on nothing but force to establish the juridical condition, on the compulsion of which public law will later be established. We can scarcely hope to find in the legislator a moral intention sufficient to induce him to commit to the general will the establishment of a legal constitution after he has formed the nation from a horde of savages”.

What Kant is struggling with here is nothing other than the paradoxical nature of the political ACT. Recall, from the history of Marxism, Karl Kautsky’s defense of the multiparty democracy: Kautsky conceived the victory of socialism as the parliamentary victory of the social-democratic party, and even suggested that the appropriate political form of the passage from capitalism to socialism is the parliamentary coalition of progressive bourgeois parties and socialist parties. Lenin saved his utmost acerbic irony for those who engage in the endless search for some kind of “guarantee” for the revolution. This guarantee assumes two main forms: either the reified notion of social Necessity (one should not risk the revolution too early; one has to wait for the right moment, when the situation is “mature” with regard to the laws of historical development: “it is too early for the Socialist revolution, the working class is not yet mature”), or the normative (“democratic”) legitimacy (“the majority of the population is not on our side, so the revolution would not really be democratic”) - as Lenin

repeatedly put it, it is as if, before a revolutionary agent risks the seizure of power, it should get the permission from some figure of the big Other – say, organize a referendum which will ascertain that the majority supports the revolution. With Lenin, as with Lacan, the point is that a revolution *ne s'autorise que d'elle-meme*: one should assume the revolutionary ACT not covered by the big Other – the fear of taking power "prematurely," the search for the guarantee, is the fear of the abyss of the act nicely rendered in the anecdote about the exchange between Lenin and Trotsky just prior to the October Revolution: Lenin said: "What will happen with us if we fail?" Trotsky replied: "And what will happen if we succeed?" *Se non e vero e ben trovato...*

Even some Lacanians praise democracy as the "institutionalization of the lack in the Other": the premise of democracy is that no political agent is a priori legitimized to hold power, that the place of power is empty, open up to competition. However, by institutionalizing the lack, democracy neutralizes – normalizes – it, so that the big Other is again here in the guise of the democratic legitimization of our acts – in a democracy, my acts are "covered" as the legitimate acts which carry out the will of the majority. In contrast to this logic, the role of the emancipatory forces is not to passively „reflect“ the opinion of the majority, but to *create* a new majority – as Trotsky put it, a revolutionary subject should act "*not in statically reflecting a majority, but in dynamically creating it.*" Kautsky's worry that the Russian working class took power „too early“ implies the positivist vision of history as an „objective“ process which in advance determines the possible coordinates of political interventions; within this horizon, it is unimaginable that a radical political intervention would change these very „objective“ coordinates and thus in a way create the conditions for its own success. An act proper is not just a strategic intervention into a situation, bound by its conditions – it retroactively creates its conditions.

We can see where Kant's weakness resides: there is no need to evoke "radical Evil" in the guise of some dark primordial crime – all these obscure fantasies have to be evoked to obfuscate the act itself. The paradox is clear: Kant himself, who put such an accent on the ethical act as autonomous, non-pathological, irreducible to its conditions, is unable to recognize it where it happens, misreading it as its opposite, as the unthinkable "diabolical Evil." Kant is here one in the series of many conservative (and not only conservative) political thinkers, from Pascal and Joseph de Maistre, who elaborated the notion of illegitimate origins of power, of a 'founding crime' on which state power is based; to obfuscate this origins, one

should offer to ordinary people “noble lies,” heroic narratives of origins. And the surprise is that a formal analysis of the works of great artists like Hitchcock enables us to disentangle such ideological mystifications.

END NOTES

*Professor of Philosophy and Psychoanalysis, European Graduate School, Switzerland.

¹ I rely here on Jean-Pierre Esquenazi, *Hitchcock et l'aventure de Vertigo*, Paris: CNRS Editions 2001, p. 123-126.

² Jean-Pierre Dupuy, "Quand je mourrai, rien de notre amour n'aura jamais existé," unpublished manuscript of the intervention at the colloquium *Vertigo et la philosophie*, Ecole Normale Supérieure, Paris, October 14 2005.

³ Viktor Frankl, *Wissen und Gewissen*, Frankfurt: Suhrkamp 1966.

⁴ Available online at <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/kant/kant1.htm>.

MARKSİST ESTETİK VE SİNEMA: ERKEN TARTIŞMALAR

Özgür YAREN*

ÖZET

Bu makale yirminci yüzyılın ilk yarısında, özellikle Georg Lukács, Bertolt Brecht, Walter Benjamin ve Theodor Adorno gibi düşünürlerin katkılarıyla biçimlenen marksist estetik tartışmalarında ortaya çıkan temel eğilimleri özetler. Bu erken dönem tartışmaların genel olarak seyirci yetkinliğiyle ilişkili olduğu iddiasında bulunur ve bu tartışmaların sinemayla ilişkisine odaklanır.

Anahtar Kelimeler: Sinema, Marksist Estetik, Brecht, Benjamin, Adorno, Lukács, Modernizm, Klasik gerçekçilik.

MARXIST AESTHETICS AND CINEMA: EARLY DISCUSSIONS

ABSTRACT

This article abstracts essential positions in the early debates on Marxist Aesthetics at the first half of the 20th century, which has been shaped by prominent Marxist thinkers such as Georg Lukács, Bertolt Brecht, Walter Benjamin and Theodor Adorno. It claims that these early debates are at large related with the competence of the audience. It also focuses the relation between these debates and film.

Key Words: Film, Marxist Aesthetics, Brecht, Benjamin, Adorno, Lukács, Modernism, Classical realizm.

Marksist estetik tartışmaları yirminci yüzyılın ilk yarısında, özellikle Georg Lukács, Bertolt Brecht, Walter Benjamin ve Theodor Adorno gibi düşünürlerin katkılarıyla biçimlenir. Ancak bu tartışmalar diğer sanat dallarını dışlamamakla beraber, büyük ölçüde bir yazınsal anlatı türü olarak roman üzerinden sürdürülür. Ciddi akademik ilgi konusu olmak için 1970'lerin sonuna dek beklemesi gereken Film Çalışmaları alanının serpilmesi ise Marksizmin ve sınıf temelli siyasetin toplumsal muhalefet akımları içinde popülerliğini yitirmesine, buna koşut olarak bilimsel çalışmaların uzağında kalmasına denk düşer. Bu durumda marksist estetik, film çalışmalarında yeterince üzerinde durulmuş bir alan olamamıştır.

Kuşkusuz, film estetiğinde marksist bir perspektif geliştirmek için öncü estetik tartışmaları göz önünde bulundurmakta fayda vardır. Ancak iki dünya savaşı arasında, Bolşevik devrimi sonrasında ve Faşizmin gölgesinde geçen bu tartışmaları büyük ölçüde dönemin özel şartlarının belirlediğini unutmamak gerekir. Bugün, 1930'ların halk cephesi (*Front populaire*) döneminden çok farklı bir tarihsel noktadan bakarak, öncü tartışmaları değerlendirirken, tartışmalarda ortaya çıkan kamplardan birini seçmek yerine, daha mesafeli yaklaşım kırılma hatlarını eleştirmek, günümüzdeki karşılıklarını sorgulamak ya da yeni kırılma hatları yaratmak olasıdır. Klasik gerçekçilik – modernizm gerilimi bugün bize modası geçmiş ve anlamsız görünebilir. Ancak bu erken tartışmalar, günümüzde geçerliliğini koruduğunu ileri sürebileceğimiz pek çok önermeyi de içermektedir. Bu durumda yapılacak iş, Marx ve Engels'in estetik bağlama oturtulabilecek sınırlı sözleriyle başlayıp bugüne uzanan marksist estetik tartışmalarına ve tartışmaların film estetiği boyutuna göz atmaktır ve bu tartışmaları günün koşullarına uygun yeni gerilimlere sürüklemek olacaktır.

Estetik Tartışmalar

Marx ve Engels klasik anlamda bir estetik teorisi kurmuş değillerdir. Ancak bu, Marksizmden estetik bir teori çıkarılamayacağı anlamına gelmez. Murat Belge, dünyayı açıklamaya yönelik genel bir teorinin gerçekten iç tutarlılığa sahip olduğu sürece daha özel ve dar bir hayat alanını da açıklayabilecek şekilde geliştirilebileceğini söyler (1989:30). Marksist bir estetiğin nüvelerini ilk olarak Marx ve Engels'in roman eleştirilerinden ya da birbirlerine yazdıkları mektuplardan çıkarabiliriz. Belge, marksist estetik anlayışı şöyle özetler:

Marx'a göre sanat, dünyayı algılama biçimlerinden biridir. O halde sanat, özünde bir bilgi biçimidir. Bir kere sanatı bir bilgi biçimi olarak kabul edersek, sanata hayatı yansıtmaya (mimesis) görevini yüklemiş oluruz. Bu da ister istemez karşımıza estetik bir problematiğe yol açmak pahasına, vazgeçilmez bir ölçüt olarak gerçekçiliği getirir. Sanatın hayatı yansıttığını kabul ettiğimiz anda, sanatı değerlendirmede hayatın nasıl yansıtıldığına bakmamız gerekir. Böylece düalist bir ölçü sorunuyla karşı karşıya kalırız. Değerlendirmemizi sadece estetik ölçütlerle yapacak olursak hayat sorunu havada kalacaktır, aksi halde ise gerçekliğe uygunluğunu değerlendirdiğimizde, yapının sanatsal boyutu işlevsiz kalır. Bu da bizi “sanatsal bakımdan güzel ama dünya görüşü yanlış” ya da “savunduğu değerler doğru ama sanatsal bakımdan yetersiz” gibi düalist değerlendirmelere sürükler. Ölçütler bu noktada ikileşince, bu ayrışma ancak bir başka ikileşmenin teorik olarak haklı gösterilmesiyle giderilebilir: biçim/içerik ayrımı. Yukarıdaki türden yargılar mantıki kalabilmek için, böyle bir ikiliğe ihtiyaç duyarlar. Çünkü o zaman, “biçimi iyi, içeriği kötü” (ya da tam tersi) gibi laflar edebiliriz (Belge, 1989:41).

Kuşkusuz, bahsedilen ayrım marksist estetik içinde Zdanovizm gibi istisnai dönemler dışında bu denli kaba ve dikotomik bir biçimde güdülmemiştir. Ancak yine de bu ayrımı

aklınızda tutalım çünkü şimdi bahsedeceğimiz ikinci bir dikotomiyle birlikte bu ayrım tüm marksist estetik tartışmalarını belirleyecektir.

Marksist estetik tartışmalarında sözü geçen ikinci belirleyici ayrım ise işçi sınıfının kültürel niteliğine ilişkindir. Bu konuda düşünürlerin kendi duruşlarına, çoklukla da karşıt duruşlara ilişkin tanımlamalara göre popülist/elitist, iyimser/kötümser, formalist/yanılsamacı, modern/klasik olarak adlandırılabilen bu çatallanma büyük ölçüde seyircilerin (halkın ya da işçi sınıfının) kültürel konumuna ve bilinç düzeyine ilişkin bir saptama ve bu genellenmiş saptamadan hareketle yapılan estetik tercihlerle belirlenmiştir.

Yukarıda bahsettiğimiz iki ana ayrımın yarattığı çatallanma hem genel olarak marksist estetik tartışmalarında hem de özel olarak marksist film estetiği tartışmalarında etkili olmuştur. “Bir yandan Sovyetler’de devrimin hemen ardından Eisenstein, Vertov ve Pudovkin, diğer yandan Almanya’da daha sonraki yirmi yılda Theodor Adorno, Walter Benjamin ve Bertolt Brecht gibi Marksist aydınlar sinema ve toplum arasındaki ilişkiyi anlamaya ve Marksist film estetiğinin kapitalist kültür endüstrisinin estetiğinden nasıl farklılaşması gerektiğini bulmaya çalışmışlardır” (Wayne, 2005:1-2). Eugene Lunn’un, “Marksizmin ve modernizmin siyasal ve estetik buluşması” olarak bahsettiği bu çatallanma, hem Sovyet sinemacıların hem Alman düşünürlerin tartışmalarının odağında yer alır (1995:7).

1917 sonrasında devrimin açığa çıkardığı muazzam kültürel enerji, Marksizm ve (Kübizm, Ekspresyonizm, Fütürizm, Dadaizm, Sürrealizm, Konstrüktivizm gibi farklı akımları kapsayan bir şemsiye terim olarak) modernizm arasında sıradışı bir çapraz dölleme meydana getirmiştir (Wayne, 2001:27). Sovyetler’de özellikle Sergey Eisenstein, Vsevolod Pudovkin ve Dziga Vertov gibi devrimci sinemacıların yarattığı modernist ve marksist dil,

“Zdanovizm” tarafından boğulmazdan önce batıda, önde gelen marksist düşünürleri etkilemeyi başarır. Nitekim 1920’lerin sonlarına gelindiğinde Rusya’da devrim durmuş, sanatın her alanındaki modernist deneylere çoktan son verilmiştir (Wayne, 2001:27). Ancak modernizm ve Marksizmin buluşması Almanya’da Georg Lukács, Bertolt Brecht, Walter Benjamin ve Theodor Adorno gibi düşünürlerin tartışmalarında kendisini gösterir. Chuck Kleinhans, entelektüel çalışmaları devrimci bir içerikle çakışan yaratıcı formlar sorunu üzerine deneylere girişen ve biçimci yaklaşımlar geliştiren Rus biçimcilerinin çabalarının karşılığının batıda da bulunduğunu kaydeder. Bu dönemde Kracauer, Brecht ve Benjamin gibi düşünürler özellikle sinemanın yaygınlaşmasıyla, “kitle seyircisinin gelişmesine, bir yandan pasifliğinden endişelenerek, diğer yandan yeni medyanın özgürleştirici olanaklarını saptayarak, kendi gözleriyle tanıklık etmişlerdir” (1998:107).

Sözünü ettiğimiz tartışmaların içinde Lukács ve Brecht’in tartışması hem daha erken dönemde gerçekleşmesi, hem de gerçekçilik, biçimcilik, popüler, avangard gibi marksist estetik tartışmalarında önemli yer tutan kavramların tanımlanması nedeniyle önem taşır. Bu tartışma büyük ölçüde hangi edebi geleneklerin anti-faşist mücadelede kullanılabileceğine dairdir. Elbette biçimcilik – gerçekçilik tartışmasının büyük ölçüde içinde doğduğu tarihsel koşullar tarafından belirlendiğini unutmamak gerekir. Lukács’la Brecht’in tartışmasının yaşandığı yıllarda Nazi iktidarı tüm Avrupa’da bir tehdit olarak yükselmektedir. Ahmet Oktay, 1935 Komintern’inde kararlaştırılan bir strateji olan Halk Cephesi hareketinin, yükselen faşizme karşı sınıf temelli mücadeleyi geçici olarak ertileyip ilerici burjuvaların da içinde yer aldığı geniş tabanlı bir anti-faşist cephe kurulmasını içerdiğini aktarır (1986:154-157). Yukarıda sözü edilen tartışma hem Lukács’ın hem de Brecht’in desteklediği Halk Cephesi’nin aktif olduğu yıllarda olgunlaşmıştır.

Lunn, Lukács'ı, özünde patrisyen ve idealist vurgular taşıyan, klasik Avrupa kültürünün sürekliliğine bağlı, geleneksel etik ve estetik hümanizm nosyonuna sahip bir düşünür olarak tanımlar. Ona göre teknik ve kolektivist vurgulara sahip olan Brecht ise 20.yüzyıla uygun bir modern estetik arayışı içinde, sanata bilimsel deneyim ve ekonomik üretim nosyonlarını uygulamaya çalışmıştır (Lunn, 1995:108-109). Kleinhans, Brecht'in egemen dramatik formların narkotik etkilerine karşı çıktığını, İbsen'den bu yana Aristocu katarsis modeliyle uyuşan realist-natüralist gelenek içinde ortaya atılan siyasal konuların sadece seyirciyi değişim ateşinden arındırmaya yaradığını gördüğünü kaydeder. Bu nedenle Brecht, seyircileri yeni düşüncelere sevkeden kafa karıştırıcı formları savunur (1998:107).

Düşünsel geriplanlarından da çıkarılacağı gibi Lukács, elitist bir anlayışla işçi sınıfının henüz kendi kültürünü üretebilecek düzeyde olmadığını kabul etmiş ve sanatta herkesçe anlaşılabilir gerçekçiliğini antifaşist bir mücadelede kullanılabilecek tek geçer yol olarak önermiştir.

Bu noktada Stalin dönemi Sovyetleriyle Lukács'ın görüşleri çakışır. Wayne, Sovyetlerin sosyalist realizminin, modernist kültürel üretimi salt entelijensiyanın kültürü olması ve kitlelerin popüler kültüründen uzak olmasıyla eleştirdiğini kaydeder. Modernizmin kitlelere olan mesafesi, Lukács'ın modernizm eleştirisinde de vurguladığı bir noktadır (Wayne, 2001:41). Zira ona göre avangardın işçi sınıfıyla arasında hiçbir bağ yoktur. Lukács, Adorno'nun da eleştirdiği gibi, sanatta avangardı onaylamak bir yana gericilikle suçlar. Hatta dışavurumculuğun daha sonra faşizme dönüşecek burjuva akımlarından biri olduğunu bile ileri sürer (Slater, 2007:199). Lukács'a göre modernistler biçime aşırı önem verirler, insanı tarih dışı bir varlık olarak tanımlar ve böylece değişimin olanaksızlığını vurgularlar. Bu arada dış gerçekliği yadsır ya da Kafka örneğinde olduğu gibi insanda yılgınlık yaratan gerçekdışı

bir karabasan dünyası olarak betimlerler (Lukács, 2000: 21, 25, 41). Bu eleştirileri dile getiren Lukács'ın aklında ideal bir yol olarak Marx'ın da yazılarında olumlu bir vurguyla andığı “insanlığın estetik alanındaki klasik mirası” ve onun uzantısı olarak 19. yüzyıl gerçekçiliği vardır. Lukács'ın işaret ettiği yazarlar arasında sözgelimi monarşi yanlısı olmasına rağmen gerçekçi eserleri sayesinde Marx'ın büyük önem atfettiği Balzac ve Lenin'in büyük Rus gerçekçisi olarak takdir ettiği Tolstoy bulunmaktadır (Lukács, 1997:11,12-30). Lukács'a göre sanat antik Yunandan bu güne gelen mimesis (söz konusu Lukács olduğunda bu kavramı “sanatın gerçek hayatı görünenin altında yatan olgularla birlikte yansıtması” olarak okuyunuz) gerçekçiliğin (Lukács'ın kastettiği anlamıyla 19. yy. klasik burjuva gerçekçiliğinin), gerçekçilik ise Marksizmin olmazsa olmaz koşuludur. Bu yüzden Lukács, 1920'ler ve 1930 başlarında Kübist estetiğin eylemci potansiyellerini geliştiren Marksist avangarda karşı sert bir tutum almış, 1932'de Weimar Cumhuriyeti döneminde modernist bir “proleterya edebiyatı” oluşturma girişimlerine itiraz etmiş, Brecht'in öğretici (*Lehrstücke*) oyunlarını da (doğru bir sosyalist gerçekçilik temeline sahip olmadığı için) bu eğilimlerin en gelişmişisi olarak değerlendirerek kıyasıya eleştirmiştir (Lunn, 1995:109).

Lukács'ın estetik alanındaki yazıları arasında sinemanın rolü son derece sınırlıdır. Tom Levin'in ileri sürdüğü gibi, düşünürün sinema üzerine fikirleri eleştirel değerlendirmeden fazla nasibini alamamış, dahası, onun sinema üzerine fikirleri büyük ölçüde 1913 gibi erken bir tarihte yazdığı “Sinema Estetiğine İlişkin Düşünceler” makalesi üzerinden değerlendirilmiştir (Levin, 1987:35). Lukács bu makalede sinemayı deneyim yönünden tiyatroyla karşılaştırır ve filmde oyuncu varlığının eksikliğinin sinemanın öncelikli karakteri olduğunu söyler:

Bu (oyuncunun eksikliği) sinemanın “kusuru” değil, onun limiti, principium stilisationis’idir. Bu sayede sinema tekinsizce gerçekmiş gibi olur. Sinemasal imgeler salt tekniklerinde değil efektlerinde de doğadaki özlerine denktir. Bu nedenle onlar sahnedeki imgelerden daha az organik ve daha canlı değildirler (Lukács, 2001:14).

Lukács’ın bu makalede vurguladığı bir diğer sinemaya özgü unsur ise sessizliktir: Sinema sadece aksiyon sunar, güdü ya da anlam değil. Sinemanın karakterleri sadece harekete sahiptir, ancak bu karakterlerin ruhları yoktur. Meydana gelen şey salt bir olaydır, kader değil. Bu nedenle -ve belli ki günümüzde tekniğin kusurları nedeniyle- sinema sahneleri sessizdir. (Halbuki) edilen söz ve ses konsepti kaderin araçlarıdır. Ancak onlar yoluyla dramatik karakterin psikesinde bağlayıcı bir devamlılık oluşur (Lukács, 2001:15).

Tüm makale, sinemanın kendine özgü bir anlatım dili ve kendi yarattığı, gerçek dünyadan ayrı, fantazmatik bir gerçekliği olduğu fikrini savunur. Ancak tüm yaşamı boyunca katı bir biçimde gerçekçiliğe bağlı olan Lukács’ın bu betimlemesi Levin’e göre sinemasal medyunda gerçekliğin ya da doğanın yıkımı ya da çiğnenmesi değil yeni bir kavramsallaştırılması olarak yorumlanabilir (Levin, 1987:40). Zira Lukács, sinemanın kendisine has yeni bir gerçekliği olduğunu, bu gerçekliğin hem fantastik hem gerçekgibi yönleri olduğunu ileri sürer. Bu yorum, Lukács’ın 1913’deki makalesini eleştirel ve ütopyacı bir konuma yerleştirir.

Yukarıda andığımız makale dışında, 1913’den 1958’e dek Lukács’ın gerçekçilik, anlatı ve betimleme tartışmalarında sinemaya ilişkin açık referanslar neredeyse hiç yer almaz. 1958’de ise Lukács’ın eski dostu Béla Balázs’ın film kuramını eleştirdiği makalesine, sinemaya dair fikirlerinde kesin bir değişime tanıklık ederiz. (Levin, 1987:44-45). Levin,

Lukács'ın Balázs eleştirisinin, marksist film kuramcısı ve yönetmen Umberto Barbaro'nun İtalyan Komünist Partisinin yayın organ *L'Unita*'da onu idealizme takılıp kalmış bir “paleo-marksist” olarak suçlamasına neden olduğunu aktarır. Barbaro'ya göre marksist estetiği içinde bulunduğu çıkmazdan kurtarabilecek şey tam olarak teknolojinin önceliğidir. Lukács'ın Balázs eleştirisi ise bu gerçeği görememektedir (Levin, 1987:45-46).

1963'de *Estetiğin Yapısı* kitabında yer verdiği “Estetik Mimesis'in Olağandışı Sorunları” başlıklı bölüm, Lukács'ın sinema üzerine yazdığı en uzun yazıdır ve 1913'de filmde medyumun özgünlüğüne ve fantastiğe yaptığı vurgu bu yazıda bütünüyle normatif bir tonla yer değiştirmiş, Lukács, sinemanın özgünlüğünü ihmal ederek gerçekçiliğe kaymıştır (Levin, 1987:48). Levin, bu yazıyla birlikte 1913'ün proto Benjamin'ci tavrının yerini 1963'te Benjamin eleştirisine bıraktığını kaydeder. Lukács, Benjamin'in sinemayla ilişkili olarak kapitalizmin anti sanatsal eğilimlerini “auranın yıkımı” olarak pozitif bir biçimde betimlemesini kıyasıya eleştirir. Ona göre film hem teknolojik hem spiritüel olarak sermayenin ürünüdür. Sinemada eleştirel pratik ihtimali ise hiç yok değilse bile, başka herhangi bir mecrada olduğundan çok daha düşüktür (Levin, 1987:48). Böylece Lukács'ın, ütopyacı bir çizgide başlayan filmle ilgili düşünce evrimi, Adorno'nun pür kötümser konumuna demir atarak sona erer. Adorno ile Lukács'ın kötümser ucunda durdukları aksın diğer yanında ise Benjamin ve Brecht'in bulunduğunu görürüz. Benjamin ve Brecht, modernizmin sadece entelijensiyanın kültürel sermayesi olmadığını, aynı zamanda kitle kültürü ve endüstriyel kapitalizm içinde yaşayan kentli kitlelerin yaşanmış deneyimlerini dile getirdiğini düşünürler (Wayne, 2001:41).

Brecht modernist stratejilere başvururken popüler olandan sakınmaz. Ona göre popüler, geniş kitleler yani tarihsel olarak rolünü oynayan, dünyayı ve kendini değiştiren halk

tarafından algılanabilir olandır (2002:81). Brecht bir yandan 19.yy romanının burjuva gerçekçiliğine takılıp kalmış Lukacs'ı eleştirirken gerçekçiliği belli bir biçimle ilişkilendirmekten ya da onu formülleştirmeden kaçınır: “Gerçekçi demek, toplumun gündelik karmaşıklığını keşfetmek, şeylerin üzerindeki iktidardakilerin egemen bakış açısıyla biçimlenen maskeyi kaldırmak, (...) (işçi) sınıfın(ın) durduğu noktadan yazmak, gelişme ögesini vurgulamak, somut olanı ve ondan yapılcak soyutlamayı olası kılmak demektir” (Brecht, 2002:82).

Lukács'ın gelenekçi edebi kurallarını eleştiren Brecht de onun gibi soyut sanata, Baudelaire'e, Rilke'ye, Dostoyevski ve Kafka'ya mesafelidir. Dehalarını ve öngörülerini takdir etse de hatalı olduklarına inanmıştır (Benjamin, 2002:88 vd). Dışavurumculuğu yerden yere vurur (Brecht, 2002:74). Ancak Lunn'un da belirttiği gibi Brecht, Lukács gibi tüm modernist (yenilikçi) çalışmaları, gerçekçiliğin tam karşısında yer alan gerici ya da gericiliğe hizmet eden tek bir kategori olarak değerlendirmeyip bazı modernist estetik tekniklerin (mesafe koyma, montaj) sosyalist kullanımını savunur. Ona göre “Nasıl kapitalizm üretici güçlerini yeniliyorsa; petrol tröstleri, buharlı makineler, film endüstrisi gibi”; edebiyat formları da yenilenebilir, kapitalizme karşı donanabilir, mevcut edebiyat formlarının sınıfsal ya da ideolojik kullanımlarından ayrılabilir. Bunu sağlamak için çeşitli deneylere girişen Brecht, izleyicisini yarattığı karakterlerle basit empatiden uzaklaştırmaya çalışmak, onları eylem üzerine eleştirel düşünceye teşvik etmek, özellikle de Epik tiyatro kuramında yer verdiği yabancılaştırma, mesafe koyma gibi, Lukács tarafından yapay ve formalist bulunan teknikler geliştirir (Lunn, 1995:158).

Lukács gibi geleneksel hümanistlere karşı çıkan Brecht, sinemanın kitlesel bir eğlence türü olduğu için değersiz bir sanat biçimi olarak görülmemesi gereğini öne sürer. Ona göre

“kitlelerin sorunu her durumda ‘beğeni yoksunluğu’ değil iktidar yoksunluğu”dur (Lunn, 1995:158). Brecht, ilerici kültür emekçileri tarafından işlevsel olarak yeniden yönlendirilmesi halinde sinemanın grafik görüşü sayesinde eski “etik olmayan” anlatı sanatının içe dönük psikolojisini aşarak, algısal işlevlerin toplumsal etkileşiminin dışsal dinamiklerini kapsamasını sağlayabileceğini düşünmüştür. Ona göre “sinemanın kolektif teknolojik üretimi, sanatın dinsel bir coşkuyla daha yüksek bir gerçeklik olarak yüceltilmesini gizemsizleştirerek (*demystification*), hayalci (ilüzyonist) estetiğe ölümcül bir darbe indirilebilir” (Lunn, 1995:158-159).

Benjamin, Brecht’in gizemsizleştirme kavramını hatırlatırcasına “insanlık öyle bir kendine yabancılaşma derecesine ulaşmıştır ki artık kendi yıkımını birinci dereceden estetik bir haz olarak yaşayabilir. Bu faşizmin politikayı estetize ettiği durumdur. Komünizm buna sanatı politize ederek yanıt verir” (1988:334) diye bitirdiği “Mekanik yeniden üretim çağında...” makalesinde, geleneksel sanatın “aura”sını tanımlama çabası üzerine yoğunlaşmıştır. Özellikle sinemanın çoğaltılabilir olma özelliğiyle Rönesans’dan bu yana tarihsel işlevlerini büyü ve ritüelin, dinsel tapınma ve seküler güzellik kültürünün bir parçası olarak yerine getiren sanat üzerindeki “auratik” izleri dağıtma eğilimi gösterdiğini öne sürer (1988:318). Benjamin iyimserlikle sanatın çoğaltılabilmesinin onun demokratikleşmesi anlamına geleceğini belirtir. Böylece sanat kitlelerin özgürleşmesinde potansiyel bir araç olur ve tarihsel yörüngesi dinden siyasete geçer. Bu iyimser potansiyel arayışı, Benjamin ve Brecht’i Adorno’nun karamsarlığının karşısına geçirir. Benjamin ve Brecht her ne kadar kitle iletişiminin sermayeye boyun eğdiği olgusuna itiraz edemeseler de film ve diğer medya formlarının bu egemenlik ilişkilerinin dibini oyma ve bu ilişkileri aşma potansiyelini aramışlardır. (Wayne, 2005:4). Benjamin ve Brecht, bu potansiyeli salt medya formlarında değil kitlenin kendisinde de görürler ve iyimserlikleri için bu potansiyelden güç alırlar.

Benjamin Aura'nın çöküşündeki toplumsal temeli, sanat eseri gibi benzersiz nesnelerin bile yeniden üretim aracılığıyla hizmet ettikleri “şeylerin evrensel eşitliği” duygusuna bağlar (Benjamin, 1988:318). Fotoğraf ve sinema, bu duyguyu yaratmak için özel yeteneklerle donatılmışlardır. Benjamin film üretim mekanizmasının doğal olarak ilerici olduğunu, ancak bu etkinin kapitalist toplumda sinemanın yapımcının sermaye çıkarlarına tabi olması nedeniyle küçüldüğünü öne sürer. Filmin izlenmesine gelince, Benjamin daha az yoğunlaşmış ve daha çok dağılmış zihin durumunun taşıdığı olumlu değeri vurgular. Seyirci kitlesi sinemayı bu zihin durumuyla izler. Nesneyi anlık, neredeyse bir zihinsel dağılma durumunda algılayan izleyiciler, materyali bir alışkanlık olarak elle dokunurcasına algılayabilirler. Burada izleyenlerin eleştirel ve alımlayıcı tutumları çakışmaktadır. Benjamin, insanların sinemaya tüm eleştirel yeteneklerini uyanık tutarak tepki verdikleri konusunda ısrarcıdır. Film izlemek ona göre aktif ya da reaktif ancak her halde katılımcı bir durumdur (Leslie, 2005:46). Adorno'yla taban tabana zıt düştükleri nokta burasıdır. Adorno aynı eylemi köleleştiren bir tür eylemsizlik olarak lanetler. Benjamin, “Bisikletlerine dayanmış bir grup gazeteci çocuk” arasında bir bisiklet yarışının “uzmanca” tartışılmasına yol açan spor alanında olduğu gibi, benzer bir aktif farkındalığın, örneğin bir Chaplin filmi seyrederken izleyenlerin görsel ve duygusal zevklerini birbiriyle kaynaştırdığını iddia eder. Bu birlik, diye vurgular Benjamin, “ilerici” olanın sanatsal olarak algılanmasını sağlayan şeydir (1988:322).

Yukarıdaki satırlardan da anlaşılacağı gibi Walter Benjamin kitlelere ve yeniden üretilebilme özelliğiyle kitlelerin tüketimine sunulan sanata ilişkin iyimser duygulara sahiptir. Benjamin'in iyimserliğinin kökenleri bir ölçüde Brecht'e dayanmaktadır. Ancak Brecht'ten farklı olarak Benjamin zihinsel dağılmanın “iş görebilirliği”ni ileri sürer.

Öte yandan Adorno, zihin dağınıklığı kuramını inandırıcı bulmaz. Ona göre “Ben’in kendi kendine oluşturduğu hapishanenin ötesini bir an olsun görebilmek için gereken zihin dağınıklığı değil, azami gerilimdir. Ancak gerilim Ben’in ürpermesini, geri çekilme sırasında ortaya çıkan bu istemsiz hareketi korur”. Ürperme ise kültür endüstrisinin değil sanatın estetik dışı hale getirilmesinin amacıdır (Adorno, 2002:245). Adorno zihin dağınıklığının işe yaramazlığı konusunda Benjamin’i ikna edebilmek üzere, ona yolladığı bir mektupta her zamankinden daha devrimci bir ton kullanır: “Komünist bir toplumda iş öyle bir tarzda örgütlenecektir ki insanlar artık zihin dağınıklığına ihtiyaç duyacak kadar yorgun ve ketlenmiş olmayacaktır.” Adorno, açıkça bugün sanatın baskıcı bir dünya ile erken işlevselleştirilmiş bir uzlaşmaya girdiğini düşünür, bu da onu popüler sanattan uzaklaştırır. Özellikle de Benjamin’in yeni kitle iletişim araçları üzerine iyimser görüşlerini eleştirir (Lunn, 1995:188). Adorno kitle kültürüne ve onu biçimlendirdiğine inandığı kültür endüstrisine ilişkin kararlı bir karamsarlık içindedir. Horkheimer’la birlikte yazdıkları Aydınlanmanın Diyalektiği kitabının kültür endüstrisi ile ilgili bölümünde sinemanın kapitalist endüstriyel üretim tüketim zincirine entegre olduğunu ilan eder:

Bugün kültür herşeye aynılık bulaştırıyor. Film, radyo ve magazinler bir sistem oluşturuyor. Kültürün her dalı kendi içinde ve hepsi birden kendi aralarında aynı fikirdeler. Politik muhaliflerin estetik tezahürleri bile aynı katı ritmi izliyor (Adorno ve Horkheimer, 2002:94). Adorno’ya göre film, izleyicileri bir yandan çocuklaştırır, bir yandan kapitalizm altındaki yaşamın zorbalıklarını kanıksatır. Bu nedenle film, kendi boyun eğdirilmişliklerinin ve sömürülmelerinin suç ortağı olan izleyiciler tarafından tutkuyla kabul görür (Leslie, 2005:34). Ona göre filmin hiçbir sanatsal değeri olmadığı gibi, artık kendisini sanat olarak takdim etme ihtiyacı da duymaz. Üstelik radyo ve sinemanın ekonomik bir etkinlikten başka birşey olmadıkları gerçeği, bile

bile ürettikleri çöplüğü meşrulaştırmaya yarayan bir ideoloji olarak kullandığını ileri sürer (Adorno ve Horkheimer, 2002:95).

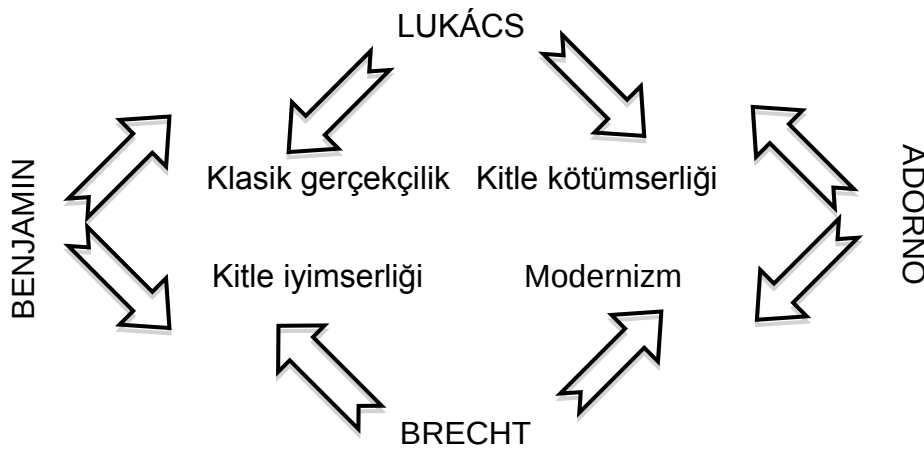
Adorno'nun sinemada tahammül edemediği sadece filmin ticari bir ürün olması değildir. Ona göre ticari olmayan filmler, ticari filmlerin cilasından da yoksun olduklarından daha beceriksiz görünürler. Hatta, Adorno alayla bir filmin “ne kadar az sanat yapıtı olarak görünürse sanat yapıtı olmaya o kadar yakın” olduğunu söyler (Adorno, 1981-82:199, 205). Dönemin film dili ona göre bütünüyle *kitsch* öğelerden oluşmaktadır:

Film teknolojisi fotografik prosese özgü gerçekçiliğe karşı bir dizi teknik geliştirmiştir. Fotoğrafta çoktan modası geçmiş sanatsı bir gelenek olan Soft-focus çekimler, süperimpozeler ve ayrıca son zamanlarda flashbackler. Böylesi efektlerin gülünçlüğü anlamının zamanı geldi (Adorno, 1981-82:204).

Yukarıdaki alıntılarda izlerini sürebileceğimiz, sinemaya, genel olarak kültür endüstrisine ve kitle kültürüne ilişkin umutsuz kötümserlik, Adorno'nun genel kuramsal çerçevesini belirler ve onu marksist estetik tartışmalarında önemli gerilim akslarının bir ucuna yerleştirir.

Yazının başında marksist estetik tartışmalarında belirleyici rol oynayan bir ayırımdan, kabaca biçimsel olarak klasik gerçekçilik ve modernizm, kitleye (halk, sınıf, seyirci vs.) ve kitle kültürüne ilişkin olarak da iyimserlik ve kötümserlik olarak tasnif edilebilecek bir çatallanmadan söz etmiştik. İki ana başlıkta toplayabileceğimiz karmaşıklık bize dört farklı duruş sağlar. Öyleyse Lukács, Brecht, Adorno ve Benjamin'in tartışmalardaki konumlarını bir makasa benzetebiliriz. Buna göre Brecht ve Adorno modern estetiği (biçimci), avangardı,

biçimsel deneyleri savunurlarken Lukács ve Benjamin yansıtmacı ve yanılsamacı (gerçekçi), zihin dağıtıcı, klasik estetiği savunmaktadırlar. Öte yandan Lukács ve Adorno kitlelere (işçi sınıfına) karşı kültürel düzlemde güvensiz, elitist, kötümser bir tavır takınırlarken, Brecht ve Benjamin iyimser bir tavırla popüler kültüre, kitle kültürüne, yeniden üretilebilir sanat yapıtına, sinemaya, devrimci olanaklara sahip olduğu gerekçesiyle daha sıcak yaklaşırlar.

Marksist estetik tartışmalarına ilişkin yukarıda sunulan şema, şemaların doğasına uygun olarak pozisyonları sabitler, düşünürlerin ortaya koydukları nüansları görmezden gelir ve onları hak etmedikleri kadar mekanikleştirir. Ancak bize tartışmaların ana gerilim aksları hakkında fikir verir. Yine bu şema ve öncesinde söz konusu tartışmalara ilişkin sunulan özet, Marksist yaklaşımların estetik konusunda oldukça farklı sonuçlara varabileceğini gösterir. Leslie, Adorno'nun sinemayı eleştirel ve deneysel bir araç olması yolunda umut sağlayacak “negatif” estetiğe rast geldiği istisnalar haricinde genellikle onaylamayan bir tavır takındığını belirtir. Benjamin ise daha olumludur. Filmin dünyayla teknolojik olarak güçlendirilmiş ve daha kolay erişilebilir bir karşılaşma durumu sağladığına olan güveni tamdır (Leslie, 2005:53). Ayrıca düşünürlerin fikirleri yukarıdaki şemada sunulduğu gibi sabitlenmiş ve katı da değildir. Özellikle Benjamin, Nazilerin elinde propaganda amaçlı kullanımının, sinemanın eleştirel ve demokratik doğasına ilişkin söylediklerini çürüttüğünü gördüğünde eleştirel tutum alır. Bir marksist olarak Benjamin, sinemanın nitelik ve olanaklarının sınıf mücadelesinin

durumundan etkilendiğinin farkındadır. Benjamin'inki potansiyel durumun analizidir (Leslie, 2005:54).

Sinema ve Estetik

Yukarıda ana hatlarına değindiğimiz tartışma aslında okuyucunun/seyircinin yetkinliği ekseninde gelişen bir estetik tartışmadır. Yukarıda şablonda sunulan gerilim akslarından her ikisi de seyircilerden oluşan kitlenin yanılsamacı, zihin dağıtıcı ya da avangard sanatı nasıl deneyimleyeceği, estetik deneyim sırasında sorgulayıcı ya da özdeşleşen, uyum sağlayan özelliklerinin hangisini, ne derecede kullanabileceği, manipülasyona ne kadar açık olduğu, estetik deneyimden yola çıkarak toplumsal alanda dönüştürücü bir rol üstlenme kapasitesinin ne düzeyde olduğu üzerine farklı düşünceleri yansıtır. Bu yönüyle estetiğin tarih içindeki ele alınışından oldukça farklı bir yol izlendiğini söylemek olasıdır. Ne antik estetik kuramlarında ve onlardan esinlenen ortaçağ estetiğinde, ne hümanizm sonrası insan merkezli olduğu söylenebilecek modern estetikte ne de 19. yy burjuva estetik kuramlarında izleyici ve onun oluşturduğu kitle bu denli tartışmanın merkezinde yer almamıştır. Kuşkusuz marksist estetik tartışmalarının bu doğrultuda gelişmesinin nedeni Marksizmin sınıf mücadelesi nosyonu ve bu düşünce çerçevesinde gelişen yararcı endişedir. Bu endişe nedeniyle marksist estetik tartışmalarında edilen her sözün ardında seyircinin yetkinliğine ilişkin iyimser ya da kötümser varsayımlar yatar.

Özellikle 60'ların ortalarından itibaren film çalışmalarının bir disiplin olarak yaygınlaşmaya başlamasıyla seyircinin yetkinliğine ilişkin tartışmaların yeniden canlandığını görürüz. 80'lerin kültürel çalışmaları marksist zeminini yitirmesine, sınıf nosyonunu kaybetmesine rağmen dikkatini yine, (etnik, ulusal, cinsel, ırksal) yeni kimlikler altında tanımlanan seyirciye verir. Bu arada insan psikesi çoktan yeni bir belirleyici olarak devreye

girmiş, seyirciyi, farklı bilinç halleriyle tikel öznel olarak ele alan psikanalitik yaklaşım meşruiyet edinmiştir. Özetle sanatçı yüce konumunu yitirip fildişi kulesinden inerek bir sınıfın temsilcisi, “tarihsel blok”un bir üyesi, hegemonyayı yeniden kuran ya da ona direnen bir propagandist, haz üreten bir endüstriyel sektörün üretimi sağlayan mekanizması içinde işgören bir çark olarak yeniden konumlandığında, estetik tercihler de bir burjuva, bir işçi, bir orta sınıf mensubu, A ya da B grubundan bir tüketici, bir siyah, bir eğitilmiş, bir eşcinsel, bir müslüman, bir batılı ya da büyümüş bir çocuk olarak, bir grupta paylaştığı ya da kendi başına edindiği özgün deneyimlere, hatıralara, zevklere ve yaşam koşullarına sahip olan ve tekrar tekrar tanımlanan seyirci akılda tutularak yapılandırılır hale gelmiştir.

Seyirci kimliğine ilişkin bu müthiş çeşitlilik doğal olarak beraberinde estetik çeşitliliği de getirmiş, Griffith ile Eisenstein arasındaki uçsuz bucaksız görünen araziler yerleşime açılıp farklı dillerin konuşulduğu, gösterişli ya da alçakgönüllü mahallelerden oluşan koca bir metropol ortaya çıkmıştır. Bu metropolün işçi mahalleleri de en az kentin kendisi kadar çeşitliliğe sahiptir. 1968’de öğrencilerin ve aydınların öncülüğündeki muhalif hareketlerin farklı taleplerle tüm dünyada yarattığı dalga sinemayı da etkilemiş, marksist estetiği Brecht - Lukács geriliminin ötesine taşımıştır.

Batı Avrupa’da Marksist-Leninist, Doğu Avrupa’da anti-Stalinist, Çin’de Maoocu, Kuzey Amerika’da karşı-kültürel, Üçüncü Dünya’da antiemperyalist tavır olarak beliren 1968 hareketleriyle sinemada Yeni Gerçekçiliğin ve Yeni Dalganın uyanışı ve Avrupa dışına yayılması arasında bir koşutluk kurmak olasıdır. Robert Stam’ın sıraladığı alternatif pratik örnekleri; Arjantin’de Tercer Cine, Brezilya’da Cinema Novo, Meksika’da Nueva Ola, Almanya’da Neues Deutsches Kino, İtalya’da Giovane Cinema, ABD’de Yeni Amerikan Sineması, Hindistan’da Yeni Hint Sineması, İran’da İran Yeni Dalgası sözünü ettiğimiz

metropolün arka sokaklarından birkaçıdır (Stam, 2000:132). Marksist ya da yeni solcu sinema dergilerinin ve film çalışmalarının takip ettiği bu canlanmayı Benjamin'i hatırlayarak, sanatın siyasallaşması olarak okumak gerekir. Tüm bu akımlar ve diğer alternatif film pratikleri, Stam'in deyimiyle estetik stratejilerindeki çeşitlilikle "geleneksel ve modern, gerçekçi ve modernist, modernist ve postmodernist gibi kaba dikotomileri sorunsallaştırırlar" (Stam, 2000:157). Eğer vaktimizi giderek yaş ortalaması düşen bir seyirci topluluğunun eğlence açlığını doyurmak üzere birbiri ardına üretilen fantastik yapımların kırdıkları her gişe rekorunda yeniden ve yeniden Adorno'nun çaresiz alaycılığını hatırlamak, Yüzüklerin Efendisi için yazdığımız eleştiriye Harry Potter, Avatar ve bir sonraki fantastik *blockbuster* film için tekrarlamakla geçirmek niyetinde değilsek, marksist estetik tartışmalarına ilişkin söylenecek yeni sözlerin, her durumda marksist olmasa da muhalif bir öz barındıran alternatif film pratikleriyle ilgili olması gerektiğini unutmamamız gerekir.

Sonuç

Marksist estetik tartışmalarının genel olarak seyircinin (işçi sınıfının) yetkinliği üzerine cerayan ettiğini söyleyebiliriz. Kitle kültürüne yönelik iyimser ya da kötümser tavrın ardında bu yetkinlik meselesi bulunur. Tartışmaya katılan düşünürler, varsaydıkları seyirci kitlelerine yönelik olarak klasik gerçekçilikten modernist biçimlere uzanan farklı estetik stratejileri savunmuşlardır. Bu tartışmalarda sinemanın yukarıda anılan gerilim aksları doğrultusunda bir medyum olarak (o günler için bile hayal kırıklığı yaratacak biçimde) toptan değerlendirilmeye tabi tutulduğu görülür. Oysa marksist film estetiğinden bahsedebilmek için öncelikle bu toptancı değerlendirmenin ötesine geçmek gerekir. Bugün seyirci yetkinliği meselesi tekrar tartışacaksak, bunu ancak bölünüp çeşitlenerek kamusal alanda görünürlük kazanan farklı kimlikleri hesaba katarak ve bir resmi estetik strateji önermeksizin, günyüzüne çıkmış sayısız alternatif, muhalif estetik stratejiyi değerlendirmekle gerçekleştirilebiliriz.

SON NOTLAR

* Yrd. Doç. Dr., Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sinema-Televizyon Bölümü, Van.

KAYNAKÇA

ADORNO, T. W. (1981-1982), "Transparencies on Film", (çev.) Thomas Y. Levin, *New German Critique*, 24/25, s.199-205.

ADORNO, T. W. (2002), *Aesthetic Theory*, (çev.) Robert Hullot-Kentor, Londra ve New York: Continuum.

ARONOWITZ, S. (1979), "The Art Form of Late Capitalism", *Social Text*, No. 1, pp. 110-129.

BELGE, M. (1989), *Marksist Estetik*, İstanbul: BFS.

BENJAMIN, W. (1988), "The work of art in the age of mechanical reproduction", Vicki Goldberg (ed), *Photography in Print*, New Mexico: Simon & Schuster, pp. 315-334.

BENJAMIN, W. (2002), "Conversations with Brecht", *Aesthetics and Politics: The Key Texts of the Classic Debate within German Marxism*, (çev.) Anya Bostock, Londra ve New York: Verso, pp. 86-99.

BRECHT, B. (2002), "Against Georg Lukács", *Aesthetics and Politics: The Key Texts of the Classic Debate within German Marxism*, (çev.) Stuart Hood, Londra ve New York: Verso, pp. 68-85.

HORKHEIMER, M. & ADORNO, T. W. (2002), "The Culture Industry: Enlightenment as Mass Deception", *Dialectic of Enlightenment: Philosophical Fragments*, (çev.) Edmund Jephcott, Stanford: Stanford University Press (ilk baskı 1987, *Gesammelte Schriften: Dialektik der Aufklärung und Schriften 1940-1950*), pp. 94-136.

JAMES, D. (1999), "Is There Class in this Text?: The Repression of Class in Film and Cultural Studies", Toby Miller & Robert Stam (ed.) *A Companion to Film Theory*, Oxford: Blackwell, pp. 182-201.

KLEINHANS, C. (1998), "Marxism and Film", John Hill & Pamela Church Gibson (ed.) *The Oxford Guide to Film Studies*, Oxford: OUP.

- LESLIE, E. (2005), "Adorno, Benjamin, Brecht and Film", Mike Wayne (ed.) *Understanding Film: Marxist Perspectives*, Londra:Pluto, pp. 34-57.
- LEVİN, T. (1987), "From Dialectical to Normative Specificity: Reading Lukács on Film", *New German Critique*, 40, pp. 35-61.
- LUKÁCS, G. (1987), *Avrupa Gerçekçiliği*, (çev.) Mehmet H. Doğan, İstanbul: Payel.
- LUKÁCS, G. (2000), *Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı*, (çev.) Cevat Çapan, İstanbul: Payel.
- LUKÁCS, G. (2001), "Thoughts Toward an Aesthetics of Cinema", (çev.) Janelle Blankenship, *Polygraph*, 13, pp. 13-18.
- LUNN, E. (1995), *Marksizm ve Modernizm*, (çev.) Yavuz Alogan, İstanbul: Alan.
- OKTAY, A. (1986), *Toplumcu Gerçekçiliğin Kaynakları*, İstanbul: BFS.
- SLATER, P. (2007), "The Aesthetic Theory of Frankfurt School", *CCCS Selected Working Papers*, vol. 1, New York: Routledge, pp. 185-215.
- STAM, R. (2000), *Film Theory: An Introduction*, Londra: Blackwell.
- WAYNE, M. (2001), *Political Film: The Dialectics of Third Cinema*, Londra: Pluto.
- WAYNE, M. (2005), "Introduction: Marxism, Film and Film Studies", (ed.) Mike Wayne *Understanding Film: Marxist Perspectives*, Londra: Pluto, pp. 1-33.

MODERNLEŞME PROJESİNİN TEMSİLİNDE ÖNEMLİ BİR YAPI: İSVİÇRELİ MİMAR ERNST ARNOLD EGLİ VE ANKARA SİYASAL BİLGİLER OKULU¹

Leyla ALPAGUT*

“Bu ülkeyi, yörelerini, insanlarını, dilini ve ananelerini sevdim. Ayrıca hayatımın zenginleşmesi, yenilenme ve yeni bir eğitim sürecinde yer almaktan mutlu oldum. Ülkede kazandığım şöhretten, içtenlikle kabul görmekten de mutluluk duydum.” Egli, 1969.

ÖZET

Erken Cumhuriyet Dönemi (1923-1950) mimarlık ortamı, Cumhuriyet yönetiminin siyasi ve kültürel yönelimlerini açıkça ortaya koyan etkili bir dile sahiptir. Bu ortamda özellikle 1930’lar boyunca uygulanan Uluslararası Mimarlık Üslubu’nun Türkiye’ye yerleşmesinde Almanca konuşulan ülkelerden gelen mimarların önemli katkıları olmuştur. Bu mimarlardan İsviçreli Ernst Egli, özellikle başkent Ankara’daki çok sayıda tasarımı, eğitimci ve yönetici kimliği ile bu “modern” üslubun öncülerinden birisidir. Egli, Cumhuriyet yönetiminin titizlikle ve özenle ele aldığı ve açıkça prestij sembolü olarak gördüğü eğitim yapıları alanında önemli çalışmalar yapmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı İnşaat Bürosu yöneticiliği, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Şubesi yöneticiliği ve eğitimciliği ile başta eğitim yapıları olmak üzere Ankara’daki önemli kamu binalarının tasarım ve uygulamaları sözkonusu çalışmalar arasındadır. Makalemizde Ernst Egli’nin Türkiye’deki çalışmalarında belirginleşen mimarlık anlayışı ile 1936 yılında tasarımı ve yapımını gerçekleştirdiği Siyasal Bilgiler Okulu Binası özellikle Eidgenössischen Technischen Hochschule Zürich (ETHZ) Arşivi’nden elde edilen özgün belgeler ile tanıtılmış ve değerlendirilmiştir. Uluslararası Mimarlık Üslubunun Cumhuriyet’in “modernlik”ten beklentilerini nasıl karşıladığı, Siyasal Bilgiler Okulu binasında bu biçim dilinin nasıl kullanıldığı ve yapının başkent’in mimari estetiğine nasıl bir katkı sağladığı bu makalenin ana tartışmasıdır. Makalede önce Erken Cumhuriyet Dönemi mimarlık ortamının 1920’ler ve 1930’lar kesiti kısaca ele alınmıştır. Daha sonra Ernst Egli’nin Türkiye’deki çalışmaları ve mimarlık anlayışı tanıtılmıştır. Ardından Egli’nin Ankara’daki önemli uygulamalarından olan Siyasal Bilgiler Okulu binası ele alınmış, son bölümde ise yapı, Ernst Egli mimarlığı ve Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı bağlamında değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ernst Egli, Siyasal Bilgiler Okulu, Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı, Yabancı Mimarlar.

**AN IMPORTANT BUILDING AS FOR THE REPRESENTATION OF MODERNIZATION
PROJECT: SWISS ARCHITECT ERNST ARNOLD EGLI and ANKARA POLITICAL
SCIENCES SCHOOL**

ABSTRACT

Architectural environment of Early Republic Period (1923-1950) has an effective language explicitly revealing political and cultural aspects of the Republic. Under such conditions, architects coming from German-speaking countries contributed quite significantly in the establishment of International Architectural Style of 30's in Turkey. Throughout 1930s when the Building of School Political Sciences constituting the subject of the study was constructed, International Architectural Style brought to Turkey by the means of architects coming from Germany-speaking countries became effective. Ernst Egli, one of those architects, is one of the pioneers of this "modern" style with his numerous designs, and his educator and manager identity. Egli, carried out significant works in the field of educational buildings which he dealt with cautiously and fastidiously and explicitly regarded them as a symbol of prestige. Primarily educational buildings together with National Education Ministry Construction Office management, Istanbul Fine Arts Academy Architecture Branch management and teaching, design and application of important public buildings in Ankara are among the said studies. In our article, Ernst Egli's architectural understanding which became clear with his works in Turkey and the Building of School Political Sciences of which design and construction was carried out by him in 1936 was introduced and evaluated especially by means of the original documents acquired from the archive of Eidgenössischen Technischen Hochschule Zürich (ETHZ). International Architectural Style's way of meeting of Republic's expectation from "modernity", its way of use of such formal language in the building of the School of Political Sciences, and this building's contribution to the architectural aesthetics of capital was the main discussion of this article. In the article, 1920s and 1930s of architectural environment of Early Republic Period was initially dealt with in brief. Later Ernst Egli's works in Turkey and architectural understanding were introduced. Afterwards, the building of School of Political Sciences that is one of the important applications of Egli in Ankara was dealt with, in the last section Ernst Egli architecture and Early Republic Period Architecture was evaluated.

Key Words: Ernst Egli, School of Political Sciences, Architecture of Early Republic Period, Foreign Architects.

I. 1923-1940 Yılları Arasında Ankara'nın Mimarlık Ortamı

Milli Meclisin kurulması ile birlikte yönetim, İstanbul dışında bir merkeze, Anadolu'nun kalbine, Ankara'ya taşınır. 1909 yılında kente gelen bir gazeteci tarafından, *“insanları gevşek, tembel, durgun, yorgun, bezgin, hasta ve şikayetçi; genel havası ise, eski ve ihtiyar, ilime, maarife ve sağlık kurallarına kapalı, hoş olmayan bir düzensizlik içinde büyük bir köy”* olarak tanımlanmaktadır (Bademli 1985: 10; Yasa Yaman 2003: 217). Ancak Ankara, 27 Aralık 1919'da Mili Mücadelenin, 13 Ekim 1923'te Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetsel merkezi olur. Bu, küçük bir Orta Anadolu kentinin Batılı, çağdaş bir başkente dönüşme öyküsünün de başlangıcını oluşturmaktadır.

“Ankara'nın İnşası” Erken Cumhuriyet Dönemi modernite projesinin önemli bir aşamasını oluşturur. Bu dönemin mimarlığı, inşa edilmekte olan yeni sistemin bir parçası olarak, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurumlarını da barındıran fiziksel mekanı yaratmakla yükümlüdür.² Diğer yandan, mimarlığın etkili görsel dili toplumsal dönüşüm için bireyin eğitilmesinde ve yönlendirilmesinde araç olarak kullanılacaktır.

Politika, hukuk, eğitim birliği, kamu sağlığı ve Harf Devrimi ile yeniden yapılandırılmaya çalışılan toplum, aynı zamanda gereksinim duyulan yeni fiziksel tasarımları da ortaya çıkarır.³ Kamu yapılarının hızla yükseldiği 1924-1925 yılları arasında Büyük Millet Meclisi, Maliye ve Adliye Vekaleti, Divan-ı Muhasebat, Lozan Palas, Posta Telgraf Umum Müdüriyeti binaları, Gazi ve Latife Kemal ile İsmet Paşa ve Yeni Hayat adlı ilk mektepler yapılır. Aynı zamanda Vakıf Oteli, Etnografya Müzesi gibi bazı binaların yapımına da bu yıllarda başlanır.⁴

Bu ilk yılların Ankarası'nda sergilenen “Milli Mimarlık Üslubu” (1908-1927), Cumhuriyet'in “ulus inşa etme”de başvurduğu ulusal anlamlarla yüklüdür. Cumhuriyet'in çağdaş anlayışla biçimlenen yeni kurumlarının binalarında, işlevlerinden bağımsız olarak Selçuklu ve Osmanlı anıtsal mimarlığına biçimsel göndermeler yapılmaktadır. Birinci Ulusal Mimarlık Üslubu olarak adlandırılan bu anlayış, Cumhuriyet'in ilk yıllarında, ulusal birliğin ve bağımsızlığın sağlanması aşamasında toplumsal gereksinimleri karşılar. Ancak siyasal ve kültürel yönelimlerin değişmesine bağlı olarak geçerliliğini yitirir ve yerini modern mimariye bırakır. Artık yeni yapı anlayışının, içinde bulunduğu kültürel ve ulusal kimliğe uygun, ancak tasarım ilkeleri bakımından evrensel olması hedeflenmektedir. Bu üsluptan kopuşun en önemli gerekçelerinden birisi ise Dünya Ekonomik Krizi'nin (1929) yarattığı olumsuz

koşullardır. Malzeme ve işçi sıkıntılarının yanında ulusal üslup, işlevsel ve pratik olmadığı gerekçesi ile eleştirilmekte, örneğin mimaride kullanılan oymalarda “toz biriktiği” için hijyenden de uzak olduğu şeklindeki olumsuz düşünceler dönemin yayınlarında dikkati çekmektedir.⁵

Vedat Bey, Ankara Palas Oteli’nin yapımı sırasında yönetim ile bazı anlaşmazlıklar yaşamış, İtalyan mimar Guilio Mongeri’nin kuleli olarak tasarladığı “Gazi Köşkü” projesi reddedilmiştir. Bunlar, daha 1926 yılında başlayan kırılmanın iki önemli gelişmesi olarak dikkati çekmektedir (Eldem, 1973: 6). Ulusal Mimarlık Üslubunun uygulayıcısı ve savunucularından Vedat Bey ve İtalyan Guilio Mongeri’nin Güzel Sanatlar Akademisi’ndeki görevlerinden uzaklaştırılarak yerine 1927’de İsviçreli mimar Ernst Egli’nin getirilmesi, yönetimin tercihini ve kararlılığını açıkça gösteren diğer bir önemli gelişmedir.⁶ Celal Esat Arseven, Atatürk devrimleri ile mimarideki bu üslup değişikliği arasındaki koşutluğu kaçınılmaz bir ilişki olarak şöyle değerlendirmektedir: *Sanat üsluplarını daima devirler yaratmıştır. İnkılaplar cemiyetin bünyesini değiştirdiği zamanlarda bunların kültürlerinin de değiştiği görülür. Dünyanın bir yerinde görülmeyen bir büyük Atatürk inkılabının sanatta da bir üslup yaratmamak imkanı yoktur* (Arseven, 1938: 13).

Sözkonusu “Atatürk inkılabı”nın belirleyiciliğinde, 1920’lerin sonunda devletçi ekonomi politikası çerçevesinde kapsamlı bir imar programı hazırlama yoluna gidilir. Çıkarılan “Teşvik-i Sanayi Kanunu (1927)” ile sanat, mimarlık, mühendislik gibi meslek alanlarında yabancı uzmanlardan yararlanma artık bir devlet politikasıdır. Böylece amaçlandığı gibi, Batı’nın bilimsel ve teknik alandaki düzeyine birinci elden ulaşmak mümkün olacaktır. Mimarlık uygulamalarında ve eğitiminde modern olana yönelme, “muasır medeniyetler seviyesine ulaşma”nın temel gerekliliği olarak görülmekte ve bu yönde kararlar alınmaktadır. Bu dönemde söylendiği gibi yeni mimarlık *bir his, bir ayrılış için değil, ihmal edileni elde etmek için, ihtiyaç ve zaruret için* doğmuştur.⁷

1924 yılından başlayarak önce Lörcher Planı, daha sonra da Jansen Planında (1928) belirginleşen Yenişehir’deki çok sayıda kamu yapısı ve konut, Batılı mimarlar eliyle Türkiye’ye getirilen Uluslararası Mimarlık Üslubunda tasarlanmışlardır.⁸ Bu bölgede inşa edilen yapılar, sosyal devlet düzeninin ürünleri olarak çoğunlukla, sağlık, eğitim, kültür ve güvenlik yapılarıdır. Celal Esat Arseven, *Yeni Mimari* adlı kitabında, modern mimarinin işlevselliğini şöyle anlatır: *Yeni inşa usulü sayesinde artık hayata lazım olan ziya ve havanın*

her tarafa girmesine müsait binalar yapılması, binanın dahilindeki taksimat gibi haricindeki şeklin de o binanın göreceği hizmetle hemahenk olması imkanları hasıl olmaktadır (Arseven, 1931). Arseven'in övgüyle sözettiği, Almanca konuşulan ülkelerden gelen mimarların katkıları ile gelişen bu mimarlık anlayışı "Viyana Kübik"i olarak da adlandırılır.⁹ Ancak uygulamada bazı farklılıkların ortaya çıkması da kaçınılmaz görünmektedir. Örneğin, modern mimarinin Batı'daki uygulamalarında çoğunlukla yer bulamayan simetri, Cumhuriyet'i temsil eden kamu yapılarında tercih edilmiş, mimarideki bu dönüşüm, beklentileri karşılayacak şekilde, "devleti ve Cumhuriyet'i temsil etme" işlevine uygun olarak kullanılmıştır.¹⁰

Kentin imarı konusundaki bu yeni yönelimlerin sonucu olarak, 1909'daki ümit kırıcı Ankara değerlendirmesinin aksine 1936 yılında Türkiye'ye yolu düşen yabancıların da dikkatini çektiği gibi başkent değişim ve modernleşme yolundadır. 21 Mart 1936 tarihli *Ulus Gazetesi*'nin 6. sayfasında Harold Denny imzasıyla yayınlanan "Ankara, Yeni Türkiye'yi Anlatan Şehir" başlıklı makalede; *Şehrin, içinde yaşayan insanlardan daha modern olduğunu söylemek güçtür. İstanbul camileri arasında dolaşarak binbir gece hayatını hatırlayan bir yabancı seyyah, burada göreceği modernlikten müteessir olabilir. O dar ve kıvrık sokaklar, kırmızı fesle ve çedik pabuçla dolaşan halka yaraşırdı. Halbuki Ankara sırtlarında, Avrupa usulünde dikilmiş elbise ve başlarında güzel şapkalarla dolanan erkekler ve şıklıkta onlardan geri kalmayan kadınlar içinde yaşadıkları şehre ziyadesiyle yaraşmaktadır. Yeni Türkiye'de en önemli ve bilhassa çok manalı olan müesseseler ilkten başlayarak meslek ve ticaret okullarına kadar kurulmuş okullardır* denilmektedir.¹¹

Modernist estetiğin propaganda işlevinin en belirgin olduğu bina tipleri, yabancıların da dikkatini çektiği gibi, ulusal eğitime ve Cumhuriyet ilkelerinin halka yayılmasına ilişkin olan, okullar, Halkevleri, sergi binalarıdır.

II. Yabancı Mimarlar ve Ernst Arnold Egli

Modernleşmenin ana kriterlerinden birisi olan kentsel mekanın kurgulanması büyük ölçüde Batılı kent plancılarına ve mimarlara bırakılmıştır. Toplumsal ve kültürel modernleşme sürecine koşut olarak mimarlığın çağdaştırılması amacıyla 1926 yılından itibaren, özellikle Almanca konuşulan ülkelerden mimarlar Türkiye'ye davet edilir. Bu mimarlar sadece yapı etkinliği değil, eğitim ve danışmanlık işlerini de yürüterek, henüz yolun başında olan modernleşme ya da çağdaşlaşma sürecine doğrudan katkıda bulunurlar.¹² Bu dönemde özellikle Avusturyalı Clemens Holzmeister, İsviçreli Ernst Arnold Egli ve Alman Bruno Taut

uygulamaları ve eğitimci kimlikleri ile öne çıkarlar. Theodor Jost tarafından 1925-1926 tarihinde gerçekleştirilen Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti (Sağlık Bakanlığı) binası, yönetimin yabancı mimar tercihini ortaya koyan ilk uygulamasıdır. Bu dönemde “Yeni Mimari” ya da “Modern Mimari” olarak tanımlanan Uluslararası Mimarlık Üslubu, başta başkent Ankara’da olmak üzere uygulanmış, bu yeni mimarlık üslubunu bilen Türk mimarların yetiştirilmesi için Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümü’nün öğretim programında da yerini almıştır.

Almanca konuşulan ülkelerden gelen mimarların içinde Ernst Egli ise özellikle yönetimin titizlikle ele aldığı eğitim yapıları konusunda varlık göstermiş, Ankara’nın çağdaş bir başkent kimliği kazanmasına önemli katkılar sağlayan çok sayıdaki eğitim binasının tasarımını ve yapımını gerçekleştirmiştir.

II. 1. *Cumhuriyet’in Mimarı Ernst Arnold Egli (1893-1974)*

1893 Yılında Viyana’da doğan Egli, mimarlık eğitimini, Viyana Teknik Üniversitesinde 1918 yılında tamamlamıştır (Şekil 1). Mezuniyetinin ardından bir süre serbest çalışmış, 1925 yılında, Viyana Güzel Sanatlar Akademisi’nde, Clemens Holzmeister’in asistanı olmuştur. Egli, 1927 yılında 34 yaşında genç bir mimar olarak, Türkiye’de ve dünyada önemli dönüşümlerin yaşandığı bir dönemde, Türkiye Cumhuriyeti tarafından *İstanbul Sanayi-i Nefise Mektebi programlarını tanzim ve ıslah eylemek ve konferanslar virmek ve tedrisatta bulunmak üzere* görevlendirilir (TCBCA 030.18.01/026.60.9). Sanayi-i Nefise Mektebi’nin eğitim programını Orta Avrupa’daki “Technische Hochschule”nin eğitim programına uygun olarak yeniden düzenler.¹³ Aynı zamanda, Cumhuriyet’in özenle üzerinde durduğu, devrimlere bağlı çağdaş bireylerin yetişeceği modern eğitim binalarının tasarlanıp gerçekleştirileceği Milli Eğitim Bakanlığı’nın da baş mimarıdır. Egli bu görevi sırasında inşaat bürosunun kadrolarının oluşmasını sağlamış, bu kadrolar ile hazırladığı çok sayıda proje Cumhuriyet yöneticilerinin beğenisini ve güvenini kazanmış ve sözleşmesi birkaç kez uzatılmıştır. Maarif Vekaleti’ndeki bu çalışmalarının yoğunluğu nedeni ile Güzel Sanatlar Akademisi’ndeki görevini ancak 1930’da üstlenebilecek, büroyu da İstanbul’a taşımak zorunda kalacaktır.

1936 yılında her iki kurumdaki görevinden ayrılan Egli, 1940 yılında anavatanı İsviçre’ye dönene kadar Türk Hava Kurumu Baş Mimarı olarak çalışır. Arkitekt dergisinin 1936 tarihli 2. Sayısında Egli’nin istifası ve bunun gerekçesi okuyucularına şöyle

duyurulmaktadır: *Altı yıldan beri Akademinin Mimari şubesinin başında bulunmuş ve ıslah etmiş olan Mimar Doktor Profesör Egli istifa etmiş, istifası Kültür Bakanlığı tarafından kabul edilmiştir. Öğrendiğimize göre istifaya sebep profesör tarafından birkaç seneden beri Mimari şubesinin ıslahı için vermiş olduğu programın kabul olunmayarak Mimari şubesine lazım olan tahsisatın verilmemiş ve icraatın yapılmamış olmasıdır. Bu istifayı teessürle karşılıyoruz.*¹⁴ Egli, 1953 yılında Türkiye'ye tekrar geldiğinde Birleşmiş Milletler Teknik Yardım Örgütü'nde görev yapmış ve aynı dönemde, Orta Doğu Amme İdaresi ve Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde Şehircilik ve Bölge Planlama konularında dersler vermiştir.¹⁵

Egli'nin Türkiye'de gerçekleştirdiği tasarımlarının çoğunu eğitim yapıları oluşturmaktadır. Almanca konuşulan ülkelerden gelen Batılı mimarlar arasında Türkiye'de en fazla sayıda tasarım yapan Ernst Egli'nin Türkiye'deki mimari ve kentsel tasarım projelerinin toplam sayısı yaklaşık yetmişbeşi bulunmaktadır.

Modern Türk mimarlığının öncü projelerinden olan önemli Egli yapıları arasında, Musiki Muallim Mektebi (Devlet Konservatuarı) (1927-1928), İsmet Paşa Kız Enstitüsü (1930), Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Zootečni, Anatomi-Patoloji, Şarap, Süt Enstitüleri Rektörlük (Ziraat Fakültesi-Veterinerlik Fakültesi) (1933), Divan-ı Muhasebat (Sayıştay) (1928-1930), Irak Büyükelçiliği (1936-1938), Türk Hava Kurumu İdare Binası (1936-1940) yer alır. Ayrıca, 1930'lu yıllarda "numune köy" olarak ele alınan Etimesgut'ta Yatı Mektebi, Hava Alanı, Uçuş Okulu, atölye ve hangarların tasarımları da Egli'ye aittir. Yine bu dönemin önemli bir projesi olan ve Atatürk Orman Çiftliği'nde Marmara Köşkü (1929), Bira Fabrikası(1937), fabrika çalışanları için Hamam (1937), İşçi ve Memur konutları (1937) ile Lokanta'yı Egli tasarlamış ve gerçekleştirmiştir. İmar planını hazırladığı kentler arasında ise Edirne, Balıkesir, Niğde bulunmaktadır.¹⁶

Egli'nin Erken Cumhuriyet Dönemi modernite projesinin başıca temsilcileri olan yapıları, Uluslararası Mimarlık Üslubu'nun önemli örneklerini oluşturmaktadır.¹⁷ Yapılar çoğunlukla simetrik olarak biçimlenmiş, iki ya da üç katlı ve yatay etkilidir. Cepheleer edelputz sıva ile kaplıdır. Bazı yapıların ana giriş düzenlemelerinde kullanılan kolonlar anıtsal görünüm sağlar. Kıрма çatılı az sayıda tasarımının dışında, çatılar az eğimli ya da parapet duvarlarının arkasına gizlenerek düz çatı izlenimi sağlanmış, böylece yatay etki daha da güçlendirilmiştir.¹⁸ Dönemin diğer modern kamu yapıları gibi kübik olan bu örnekler, dış mekanları, kütlelerin dik açısı ile bir araya gelişleri ve kolon dizileri ile Cumhuriyet

yönetiminin temsili olan bir anıtsallığı da barındırırlar. Eğitim yapılarında işlevselci bir anlayışla, L, U biçimli ya da dikdörtgen bir avlu çevresinde biçimlenen kütleler kullanmıştır. Egli bu yapılarında, işlevleri ile uyumlu farklı tasarım anlayışlarına gitmiştir. Günümüzün tip projelere karşı istekli tutumu ile karşılaştırıldığında Egli'nin çok daha özenli, duyarlı, duygulu ve incelikli çözümler getirdiği daha iyi anlaşılmaktadır.

Egli, Türkiye'ye gelişini, Ankara'da nasıl karşılandığını ve sonrasında neler olduğunu şöyle anlatır:

...Ertesi sabah Ankara İstasyonu'nda, Milli Eğitim Bakanlığı'nın bir temsilcisi ve Türk mimarlarını temsilen, son derece saygıdeğer bir şahsiyet olan Mimar Kemaleddin Bey tarafından karşılandım. Bakanlığa, ardından da genç Milli Eğitim Bakanı Necati Bey'in huzuruna çıkarıldım. Bakan beni dikkatlice süzerken, elini çenesine doğru getirip Avrupalı bir profesörü daima sakallı olarak tasavvur ettiğinden, benim neden sakalım olmadığını sordu. Bu son derece hoş karşılama, 'hoş geldiniz, sefalar getirdiniz' şeklindeki karşılama cümleleri ve herhangi bir sorunum olursa kendisine başvurabileceğim yolundaki nazik ifadeler ile devam etti (Egli, 1969: 79).

Atatürk, Kemalettin Bey'in tasarımı olan Gazi İlk Muallim Mektebi (Gazi Eğitim Enstitüsü, Gazi Üniversitesi Rektörlüğü) binasının tamamlanması görevini Egli'den istemektedir. Egli, bu görevin ilginç öyküsüne anılarında yer vermiştir:

Ayrıca Bakan, Kemaleddin Bey'in yaptığı plana göre inşaatı başlatmış olan öğretmen okulunu ertesi gün ziyaret ederek, detaylı bir incelemede bulunmamı istedi. Ertesi gün incelememi tamamladım. Aynı gün Bakan'dan Ankara Palas'taki resmi baloya katılma davetini aldım...Maarif Bakanı yanıma geldi ve beni Kemal Paşa'nın bulunduğu locaya götürerek kendisi ile tanıştırdı. Kemal Paşa beni şöyle bir süzdü ve selamladıktan sonra hemen konuya girerek 'Sayın Profesör, inşaatına yeni başlanan Öğretmen Okulu ve inşaat planları size gösterilmiş, ne dersiniz, gördükleriniz sizde modern bir okul izlenimi uyandırdı mı acaba?' dedi. Kısa bir duraksamanın ardından şöyle dedim: 'Ekselansları, Kemaleddin Bey ile birlikte çalışırsak, inşaatı elbette modern bir okul haline getirebiliriz.' Bunun üzerine Kemal Paşa: 'Size bunu sormadım, sadece gördüğünüzün sizde modern bir okul izlenimi uyandırıp uyandırmadığını sormuştum' dedi. Anlaşılan gerçek düşüncelerimi söylemek zorundaydım ve de bu yapı ve planların modern bir okulu yansıtmadığını açıkça belirttim. Kemal Paşa, Maarif Bakanı Necati'ye dönerek 'planları rafa kaldırın, okulun profesör Egli

tarafından inşa edilmesini istiyorum' dedi. Paşa'nın verdiği bu karardan sonra, nazikçe müsaadelerini isteyip, karmakarışık düşüncelerimle baş başa kalmıştım. Salonda bir aşağı bir yukarı gezinirken Kemaleddin Bey'i düşünüyordum...Ayağımın tozuyla, daha yeni geldiğim Ankara'da kendimi işte böyle bir olayın içinde bulmuştum (Egli, 1969: 79).

Mimar Kemalettin, Ernst Egli tarafından yeterince modernist olmadığı için eleştirilen yapının yüzeylerinin yalınlaştırılmaya çalışılmasına oldukça üzülmüştür. Bu son gelişmenin de açıkça ortaya koyduğu gibi, Gazi İlk Muallim Mektebi, Türkiye'de Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'ni sonlandıran yapı olmaktadır (Yavuz, 2009: 140; Cengizkan, 2002: 85).

Ernst Egli binayı tamamladıktan hemen sonra eğitim yapılarını yerinde incelemek üzere Anadolu'ya gezilere gönderilmiştir.¹⁹ Burada gördükleri kendisini bekleyen görevin boyutlarını daha iyi anlamasını sağlayacaktır. Egli, Anadolu'da pek çok alanda olduğu gibi inşaat alanındaki yoksunluklara rağmen modern bina yapmanın zorluklarıyla karşı karşıyadır. Türkiye'de modern mimari için gerekli malzeme, teknik ve endüstriyel kaynaklar ne yazık ki bulunmamaktadır. Egli mimarlık anlayışını, bu olumsuz koşullara uygun ancak Cumhuriyet'in modernlikten beklentilerini karşılayacak şekilde geliştirir.

Egli, Türkiye için geliştirilecek bir mimarlıkta Anadolu'nun rolünün büyük olduğunu, geleneksel değerlerin unutulmaması gerektiğini vurgular. Herhangi bir eşya gibi dışarıdan ithal edilmiş bir mimarlık yerine, çevresi ile yabancılaşmayacak bir mimarlığı savunur (Egli 1930, s.36). Güzel Sanatlar Akademisi'nde Sedat Hakkı Eldem'in yürüttüğü Milli Mimari Semineri'ni başlatması, yerel ve bölgesel mimarlığa verdiği önemi gösterir. Diğer yandan, Mimar Sinan'ı tanıtan bir kitap yayımlaması bu ilginin bir başka boyutudur. Türkiye'de modern mimarlığın yaratılmasında Anadolu'yu öne çıkaran Egli, mimarlığında modernizm yerine işlevselcilik ile bölgeye uygun yerel yapı geleneğinin sentezini aramıştır. Uluslararası Mimarlık Üslubu'nun asimetric mekan anlayışı, hafiflik, malzemenin sade kullanımı gibi kimi özellikleri Cumhuriyet'in mimarlıktan beklediği anıtsallık kavramı ile örtüşmemekte, çelişki oluşturmaktadır. Bu nedenle Egli'nin, Türkiye'deki uygulamalarında Uluslararası Mimarlığın kübik biçim dilini, simetri gibi anıtsallığı sağlayan ve böylece yeni toplumu temsil eden niteliklere bağlı kalarak uyguladığı görülür.

Toplumsal dönüşüm için gerekli olan insan gücünün yetiştirileceği okulların eğitim programları ve bu programlara uygun modern eğitim binaları Cumhuriyet'in hassasiyetle ele

aldığı konulardır. Atatürk'ün çağdaş bir ulus kurma kararlılığı, her alandaki yeniliklerin temelini eğitimin oluşturacağı düşüncesini daha da güçlendirir. Cumhuriyet'in ilk yıllarından başlayarak ülkenin her yerinde yaygınlaştırılmaya çalışılan modern düşünce, modern yaşam, modern kent gibi kavramların çağdaş eğitim kurumlarında bilimsel yöntemlerle yerleştirilmesi amaçlanır. Bu nedenle her kademedeki okullar hızla açılmış, Tanzimat sonrasında başlayan “okullaşma”, Cumhuriyet Dönemi'nde bütünüyle bilimsel temellere oturtulmaya çalışılmıştır.

Özellikle eğitim yapılarının, kent içindeki konumları, kurguları ve modern eğitim programlarının gereklerine uygun tasarım özellikleri ile Erken Cumhuriyet Dönemi'nin prestij taşıyıcı nesneleri oldukları anlaşılmaktadır. Örneğin, aralarında Egli'nin tasarımı olan İsmet Paşa Kız Enstitüsü binasının da bulunduğu eğitim ve kültür yapılarının bir bölümü Atatürk Bulvarı üzerinde ya da bulvara yakın konumlanırlar. Modernite projesinin önemli bir hattı olan bu ana yol üzerinde özellikle kız okulunun varlığı dikkat çekicidir. Bu, modernleşmenin vitrinini, kadın kimliği üzerinden görselleştirme isteğini açığa çıkaran, kızları modern üniformaları, çağdaş görünüşleri ile kentin odağına koymayı amaçlayan bir bilincin ürünüdür.

Ankara'daki eğitim yapılarının birçoğu Sıhhiye ve çevresi ile Cebeci semtinde yer almaktadır. Yapılarından çoğunun Jansen Planı uygulanmadan önce tamamlandığı ya da yerinin belirlendiği bilinmektedir. Alman kent plancısı Herman Jansen 1928 yılında hazırladığı Ankara planının, 1936 yılında Bayındırlık İşleri dergisinde yayımlanan raporunda “Şehrin Taksimatı” başlığı altında, yeni yapılacak okullar için Cebeci semtini önerir²⁰:

Eski şehrin cenubunda hükümet mahallesi (Yenişehir), cenubi şarkisinde de mektepler merkezi olması münasip görülen Cebeci sahasıdır...Cebeci'nin zirveleri, manumental inşaat için son derece müsait sahalar teşkil etmektedir. Gitgide mekteple, (Darülfunun, Mühendis Mektebi-i Alisi ve b.g.) Ankara'ya nakledileceğine nazaran, bu müesseselerin mezkûr zirveler üzerinde bir grup halinde tevhide tavsiye olunur....(Jansen, 1936: 31).

Jansen'in sözünü ettiği Mühendis Mektebi İstanbul'dan Ankara'ya hiç gelmese de, yeni kurulanların yanısıra, daha önce İstanbul'da açılmış olan, aralarında “Mülkiye Mektebi”nin de bulunduğu yüksek öğretim kurumlarının bazıları Cumhuriyet'in ilk yıllarından başlayarak Ankara'ya taşınmıştır. Böylece Başkent Ankara'nın, bilim ve eğitim merkezi olarak canlandırılması süreci tamamlanmış olacaktır.²¹

III. Siyasal Bilgiler Okulu Binası

Jansen'in belirttiği alanda konumlanan okullardan birisi de Cumhuriyet'in çağdaş siyaset adamlarını yetiştiren, bu dönemdeki adı ile "Siyasal Bilgiler Okulu" binasıdır (Şekil 2). Egli, Ankara'daki diğer eğitim yapılarında olduğu gibi bu yapıda da okul türüne, kademesine ve bulunduğu konuma uygun, işlevselci anlayışla modern bir tasarım yapmıştır. 1935 tarihli Arkitekt Dergisi'nin 4. Sayısında "Yeni Mülkiye Mektebi" binasının yapılacağı haberi şöyle verilmiştir: *Ankara'da yeni bir Mülkiye Mektebi" binası yaptırılmasına karar verilmiştir. Bu bina 400.000 lira değerinde bir yapı olacaktır. Projeler Profesör Egli tarafından yapılmıştır* (Anonim, 1935: 127)

"Mülkiye Mektebi" adıyla 1859 yılında kurulan okul, 1922 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmış, 10 Haziran 1935'te Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde onaylanan 2777 sayılı yasa ile "Siyasal Bilgiler Okulu" adını almıştır.²² Meclis'te konu ile ilgili kararın alındığı 1935 yılında Milli Eğitim Bakanı, Mülkiye Mektebi'nin 1911 yılı mezunlarından Abidin Özmendir. Bakan, Mülkiye Mektebi'nin Ankara'ya gelişi ile ilgili yaptığı konuşmada okulun, *Yalnız ilim değil, Atatürk İnkılabıyla yoğrulmuş bir muhitte bulunması, oradan ilhamlar alması lazım olduğundan Ankara'ya nakil edilmesini* zorunlu görmektedir. Aynı konuşmada ayrıca, *mektebe şerefiyle mütenasip bir bina* yapılmasını önermekte, okulun eğitim kadrosunun derecelerinin üniversite düzeyine çıkarılmasını arzulamaktadır (Aslantepe 2009: 195-196). Okul, 1936-1937 öğretim yılında yeni binasına taşınmış, 1950 yılında çıkan yasa ile Ankara Üniversitesi'ne bağlanarak adı Siyasal Bilgiler Fakültesi olmuştur.²³

Siyasal Bilgiler Okulu binası, işlevine göre biçimlen mimari özellikleri, simetrik olarak düzenlenmiş yalın ve sade cepheleri, düz çatı izlenimi veren, böylece kübik etkiyi daha da güçlendiren parapet duvarlarının arkasındaki az eğimli çatısı ile Uluslararası Mimarlık Üslubunun başkent Ankara'daki önemli temsilcilerinden birisidir.

Yapıda, dönemin diğer kamu yapıları ile benzer şekilde, parçalı bir kübik kütle anlayışı dikkati çeker. Diğer yandan yapıdaki geniş holler, rahat koridorların iki yanındaki derslikler ve bürolar ile, yatakhane, yemekhane, kütüphane gibi işlevlerine göre biçimlenen mekanların arasındaki ilişkilerin akılcı bir anlayışla çözümlendiği görülür. Derslikler ve bürolar, bol ışık alan aydınlık ve ferah mekanlardır. Özgününde, yemekhane, yatakhane, kütüphane, konferans salonu, spor salonu ile birlikte değerlendirilen mekanlar, bu dönemde eğitim anlayışını, bu anlayışa uygun mekanların bütüncül bir anlayışla nasıl kurguladığını,

bilimsel yöntemlerin ve çözümlerin nasıl üretildiğini anlamayı sağlar (Şekil 11). Okulda, Cumhuriyet'in ilkelerini benimseyen, alanlarında donanımlı bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu nedenle, eğitim işlevinin yanında barınma, yeme-içme, spor ve sosyal etkinliklere uygun mekanlar, çağdaş yaşamın gerektirdiği bilgi ve görgünün üretildiği alanlar olarak eğitim işlevine katkıda bulunurlar.

Cebeci Semt'i'ndeki yapı, Hukuk Fakültesi binasının yanında, ana cephesi Cemal Gürsel Caddesi'ne dönük biçimde, caddeden daha yüksek bir konumda ve caddeye paralel, dikdörtgen biçimli yatay bir ana kütle ile bunun kuzeyine bitişik, doğu-batı doğrultusundaki daha büyük bir bloktan oluşur (Şekil 3,4, 5). Ayrıca yapının doğusunda büyük bir spor salonu yer alır. Yarım bodrum üzerine üç katlı ana kütlede derslikler ve bürolar, kuzeyindeki iki katlı blokta ise konferans salonu gibi geniş mekanlar bulunmaktadır.

Ana kütlede, giriş aksının belirlediği simetri eksenindeki girişten küçük bir hole, buradan ortasında iki sıra sütunun yer aldığı mermer kaplı çok amaçlı mekana ulaşılır (Şekil 6,7). Zemin katın büyük bir bölümünü kaplayan bu mekan, doğu yüzündeki dokuz büyük pencere nedeni ile oldukça aydınlık ve ferah bir etkiye sahiptir. Birinci kata, bu mekanın iki ucundaki merdivenlerden ulaşılır. Özgününde, küçük giriş holünün iki yanındaki merdivenlerden de ulaşılan birinci katta, koridorun iki yanında farklı büyüklükte bürolar sıralanır. Koridorun doğu yüzündeki bürolar ahşap kaplı zeminleri ve kartonpiyer çerçeve ile kuşatılmış tavanlar ile biçimlenmiştir (Şekil 8). Dersliklerin ve diğer büroların bulunduğu ikinci katta ise birinci katın planı yinelenmiştir. Ana kütlede kuzeyine bitişik olan blokta simetrik anlayışla yerleştirilmiş, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı, özgününde yemekhane, yatakhane gibi geniş mekanları barındıran dört bölüm yer alır (Şekil 5) Bunlardan sadece güneydoğu köşedeki konferans salonu, ilk halini büyük ölçüde korumaktadır (Şekil 9).

Ana yapının bütün cepheleri birbirinden farklı anlayışla tasarlanmıştır. Caddeye bakan yatay etkili batı cephe oldukça yalındır (Şekil 3). Ankara taşı kaplı yarım bodrum kat, yapının kaidesi gibidir. Zemin katın orta bölümü dışa taşırılarak üzeri balkon olarak düzenlenmiş ve pencere dizilerinin yarattığı biteviyelik kırılmıştır. Oldukça gösterişsiz ve sade olan giriş ile zemin ve birinci kat pencereleri yüzeyden taşkın çerçeve içine alınarak vurgulanmış, ikinci katta ise yatay bir dizi oluşturan pencereler boydan boya bütün cepheyi kaplamıştır.

Yapının dersliklerin ve büroların bulunduğu ana kütle ile buna bitişik, caddeye dik uzanan diğer kütlelerinin cepheleri, arkalarındaki işleve uygun olarak farklı biçimlenmiştir (Şekil 12). Ancak her ikisi kendi içlerinde simetrik özellikler taşır. Egli'nin, devleti temsil eden diğer yapılarda olduğu gibi bu yapıda da simetriden kopmadığı görülmektedir. Kütlelerin önde ve geride konumlanmaları ve farklı biçimsel özellikleri, cephenin monoton etkisini azaltmakta, ana kütlede sık yerleştirilmiş üç sıra pencere dizisinin tekdüzeliğini, zemin katın orta bölümünde yapılan dışa taşkın bölüm ve üzerindeki balkon kırmaktadır. Egli'nin bütün yapılarında olduğu gibi bu yapıda da bayrak direğinin özenli konumlanması, incelikli yaklaşımın bir başka ayrıntısı olarak göze çarpar.

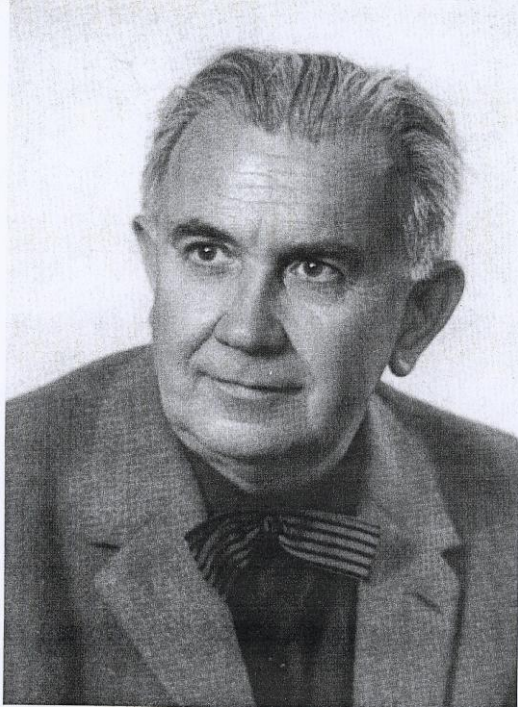
Betonarme iskelet sisteminde inşa edilen yapı, ince bir saçak silmesi ile kuşatılmış parapet duvarlarının arkasındaki kiremit kaplı kırma çatı ile örtülüdür. Bütün cepheler, 1930'lu yılların diğer kamu yapılarında olduğu gibi edelputz sıva ile kaplanmıştır.

Günümüzde, ne yazık ki başka örneklerde de karşılaşıldığı gibi, yapının özgün kimliğine zarar veren bazı değişiklikler yapılmıştır. Örneğin, ana kütlelerin köşelerindeki, cephede simetriyi artıran portikler kapatılmış, girişin önündeki merdivenler artırılmış, giriş holünün düzenlemesi bütünüyle değiştirilmiştir. Girişin iki yanındaki kütüphane ve okuma salonu bölünerek büroya dönüştürülmüştür. Diğer yandan caddeye dik uzanan, yemekhane, yatakhane ve konferans salonu gibi büyük mekanların yer aldığı bölümlerin arası cam kaplı bir örtü ile kapatılmış, konferans salonu dışındaki bütün bölümlere derslik ve büro işlevi kazandırılmıştır (Şekil 12). Bütün bu değişiklikler cephelerin özgün görünümünü büyük ölçüde değiştirmiş, örneğin, her iki kütlede kullanılan sütunlu düzenlemelerin cephelerde yarattığı derinlik etkisi yitirilmiştir.

Ancak yapıldığı yıllarda, eski birkaç ev dışında binaların hatta ağaçların bile olmadığı bu çıplak alanın, okulun sade olduğu kadar ciddi ve vakur görünümünü daha da artırdığı, Cumhuriyet'in ihtiyacı olan siyaset adamlarını yetiştiriyor olmanın sorumluluğunu hissettiren etkili bir görünüm kazandırdığı açıktır. Yalın, kübik, düz çatılı kütleleri ile yapı, 1930'ların hemen başında, henüz geleneğin etkilerini sürdürdüğü binaların arasındaki görünümü ile Cebeci'nin eğitim yapılarına ayrılan kimliğine uygun modern bir ifade katmış, yetiştirdiği çok sayıda siyaset adamı ile görsel ve işlevsel anlamını geçmişten bu yana korumuş önemli bir Erken Cumhuriyet Dönemi yapısıdır.

IV. Sonuç

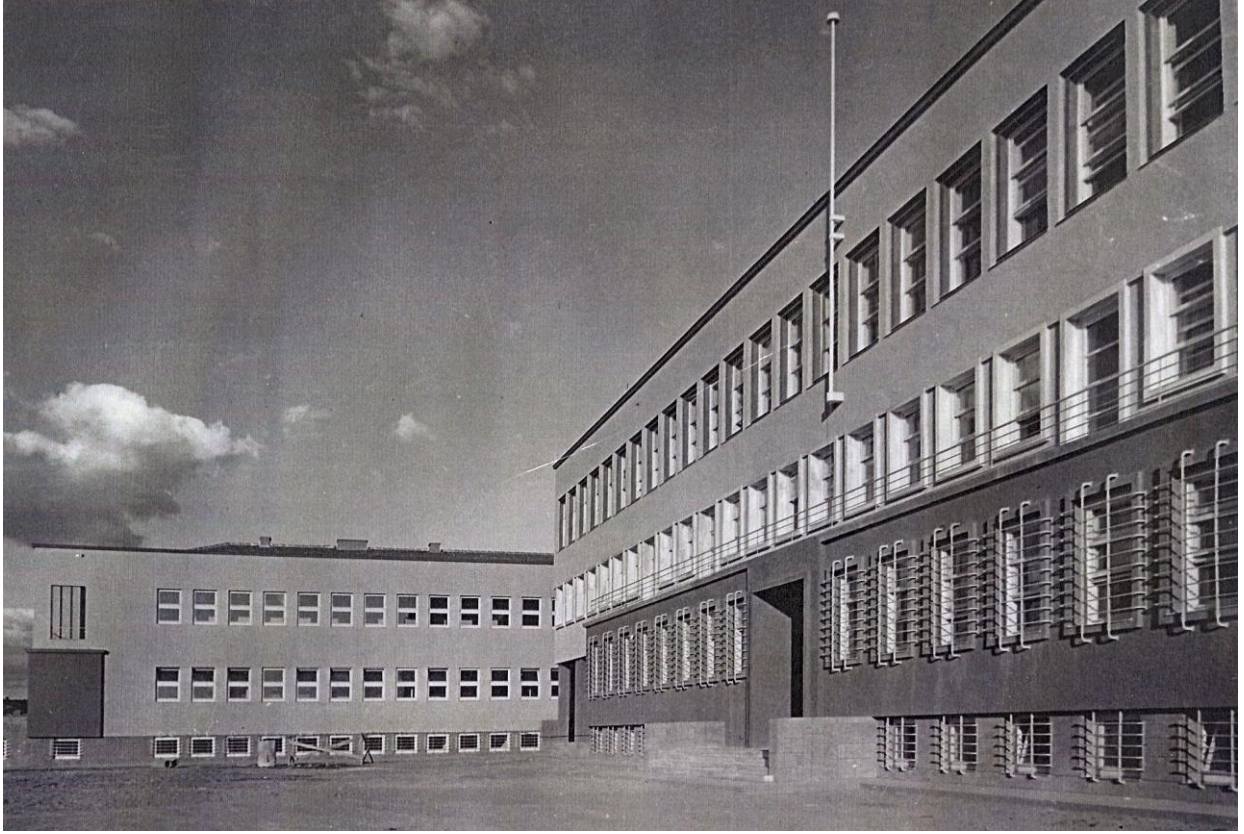
Siyasal Bilgiler Okulu örneğinde açıkça görüldüğü gibi Cumhuriyet, kendisini ifade edecek nesnel ve görsel kimliği yapılar yolu ile aramakta, bu nedenle mimarlık eğitimini ve uygulamalarını yeniden kurgulamakta; Cumhuriyet vatandaşına, çağdaş ve ilerlemeci söylemler barındıran yeni bir anlayış sergilemeyi amaçlamaktadır. Yapıldığı dönemde okul, çağdaş Türkiye'nin siyaset adamlarını yetiştiren ayrıcalıklı kimliği, modern üsluptaki mimarisi ve bulvar üzerindeki etkili konumu ve eğitim yapılarının prestij taşıyıcı anlamıyla başkentin sembollerinden birisi ve hemen yanındaki Hukuk Fakültesi binası ile birlikte kentin önemli bir eğitim odağı olmuştur. Atatürk Bulvarı üzerinde ya da yakınında bulunan İsmet Paşa Kız Enstitüsü ve Kız lisesi binalarının, kentin vitrinini modern kadın kimliği ile kurgulama isteğini belirginleştirdiği gibi, Siyasal Bilgiler Okulu da Jansen planında okullar için ayrılan Cebeci'de oldukça merkezi bir konumda, kente ve kentliye mimari açıdan olduğu kadar çağdaş görünümlü öğrencileriyle de önemli bir katkı sağlamış, Cumhuriyet kimliğinin etkili araçları arasında görülmüş ve bundan yararlanılmıştır.

1. Ernst Arnold Egli (1893-1974)

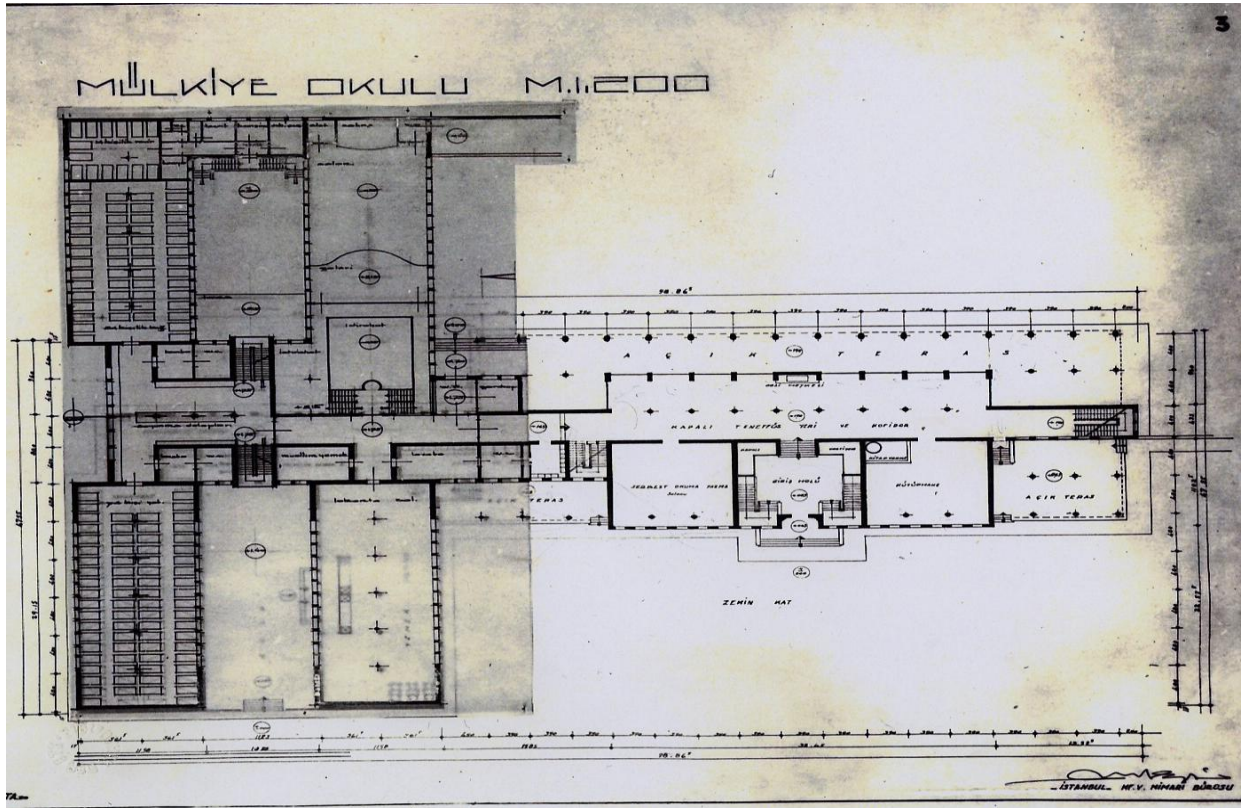
2. Siyasal Bilgiler Okulu, Genel Görünüm, ETHZ Hs 785-127

3. Siyasal Bilgiler Okulu, ETHZ, Hs 785-127

4. Siyasal Bilgiler Okulu, Arka Cephe, Genel Görünüm, ETHZ Hs 785-127

5. Siyasal Bilgiler Okulu, Zemin Kat Planı, ETHZ Hs 785-127

6. Siyasal Bilgiler Okulu, Giriş Holü, ETHZ Hs 785-127

7. Siyasal Bilgiler Okulu, Hol, La Turquie Kemaliste 1939

8. Siyasal Bilgiler Okulu, Salon, ETHZ Hs 785-127

9. Siyasal Bilgiler Okulu, Konferans Salonu, La Turquie Kemaliste 1939

10. Siyasal Bilgiler Okulu Öğrencileri, La Turquie Kemaliste 1939

11. Siyasal Bilgiler Okulu, Kütüphane, La Turquie Kemaliste 1939

12. Siyasal Bilgiler Okulu, Genel Görünüm, ETHZ Hs 785-127

13. Siyasal Bilgiler Okulu, Genel Görünüm, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Arşivi

SON NOTLAR

*Yrd. Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, Bolu.

¹ Bu makale, Ocak 2010'da, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin 150. Kuruluş Yıldönümü etkinlikleri kapsamında, yazar tarafından gerçekleştirilen "Cumhuriyet'in Mimarı ve Bir Eğitim Yapısı: Ernst Arnold Egli ve Siyasal Bilgiler Okulu" adlı sergi sırasında izleyicilere sunulan kitapçık metninin geliştirilmiş halidir.

² İlhan Tekeli, böyle bir modernite projesinin, gerçekte bir kentsel gelişme projesi olduğunu belirtmekte, bu projenin başarısının büyük ölçüde başarılı bir kentsel gelişmenin gerçekleştirilmiş olmasına bağlamaktadır. (Tekeli, 1998: 1)

³ Her alandaki projelendirme yaklaşımları için ayrıca bkz. (Yasa Yaman 1993: 183-196, 1994: 28-31).

⁴ Daha 1922 gibi erken bir tarihte, Ankara'nın imarında çalıştırılmak üzere bir amale taburu bile oluşturulmuştur (Cengizkan, 2004: 5). Erken Cumhuriyet Dönemi'nin önde gelen mimarlarından Arif Hikmet Koyunoğlu anılarında, inşaat malzemesi, bunların taşımacılığı, yapı ustası ve işçi gibi, inşaat alanının temel gereksinimlerinde sıkıntı yaşandığını etkili bir dille anlatmaktadır (Kuruyazıcı 2008).

⁵ Bu konuda ayrıca bkz. Z. Yasa Yaman, 2009: 201-230. Makale çalışmamın bütün aşamalarında, konu ile ilgili bilimsel çalışmalara dikkatimi çeken, sözlü ve yazılı pek çok değerli katkılar sağlayan Sayın Zeynep Yasa Yaman'a ve Sayın Mustafa Akpolat'a teşekkür ederim.

⁶ Ernst Egli, Güzel Sanatlar Akademisi'nin eğitim programını, Orta Avrupa-Viyana Teknik Yüksek Okulu'nu örnek alarak oluşturmuştur. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. (Atalay Franck 2004), ss. 110-119.

⁷ Behçet Bedrettin "Mimarlık'ta Üslup", Mimar, 1933, 1, s. 245-250.

⁸ 1928 yılında yarışmaya açılarak aynı yıl sonuçlanan Jansen Planına kadar Lörcher Planı Ankara'nın oluşumuna katkıda bulunmayı sürdüren tek plandır. Lörcher'in 1924 yılında Eski Ankara ve 1925 yılında Yenışehir için hazırladığı iki plan, sonraki beş yıl için yeni yerleşim yerlerini belirlemişlerdir (Cengizkan 2002, s. 44). Lörcher Planı konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. (Cengizkan 2004).

⁹ Bu dönemde Kübizm, Fütürizm, Konstrüktivizm gibi akımlara kaynaklık eden modern bilim, teknoloji ve endüstri, Türkiye'de ulus kurma programının araçları olarak idealize edilmişlerdir. Mimarlık alanında olduğu gibi plastik sanatların diğer alanlarında da bu biçim dilleri etkilidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Yasa Yaman 1993: 183-196;1994: 28-31; 1993: 56-59.

¹⁰ Erken Cumhuriyet Dönemi'nin demokrasi kavramı ile ilişkilendirilen sanat anlayışı, bu anlayışın Bauhaus öğretisi ve estetiği ile olan bağı konusunda bkz. Yasa Yaman, 2009: 201-240.

¹¹ Makalenin başında, "*Harold Denny İmzasıyla Ankara'dan Newyork Taymis'e yazılıyor*" notu bulunmaktadır. Ayrıca benzer Ankara tasvirleri için bkz. Yasa Yaman 2003: 217-229

¹² Ali Cengizkan Batılı uzmanlardan yararlanma eğilimini şöyle açıklıyor: "Nitelikli yapı üretimini isteme "bilen kişi" arayışını gündeme getirmekte; geleneksel ve alışlageldik olandan uzak kalma isteği, yönetimi yabancı mimarlara yöneltmekte, eski itilaf ve ittifak devletleri çağrışımlarından kurtulma isteği de, Alman, Fransız ve İngiliz uzmanlardan çok belki biraz da 1914-18'de dağılan imparatorluk olarak aynı kaderi paylaşmış olmaktan kaynaklanan Avusturyalı mimarlar üzerinde karar kılmayı getirmektedir." (Cengizkan, 2002: 90). Yabancı mimarlar konusunda ayrıca bkz. Aslanoğlu, 1992: 119-124; Altan Ergut, 2007: 73-84.

¹³ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Atalay Franck: 2004: 110-119.

¹⁴ Ernst Egli, Balıkesir'in şehir planlamasını düzene sokmak için 1941 yılında Türkiye'ye kısa bir süre için gelmiştir (Egli, 1969: 96).

¹⁵ Egli 1937 yılında Avusturya vatandaşlığını bırakıp İsviçre uyruğuna geçtikten sonra yaşamı, Türkiye (1927-40 ve 1953-55), Zürih (1940-47, 1952-53, 1956-74) ve Lübnan'da (1947-51) geçti. 1942-1963 yılları arasında ETHZ'de (Eidgenössischen Technischen Hochschule Zürich) şehircilik tarihi ve kuramı üzerine dersler vermiştir. (Aslanoğlu, 1984: 15). Egli'nin Ankara'da gerçekleştirdiği bazı eğitim yapılarının çizimleri ve fotoğrafları ETHZ'nin arşivinde bulunmaktadır. Makalede yer alan Siyasal Bilgiler Okulu'nun çizim ve fotoğrafları ETH Zürih Arşivinden edinilmiştir..

¹⁶ İnci Aslanoğlu'nun 1984 tarihli Mimarlık dergisinin 11-12. Sayısında yer alan "Ernst A. Egli Mimar, Eğitimci, Kent Plancısı" adlı makalesinde verdiği bu bilgi dışında, Egli'nin kent planları konusunda ETH Zürih Arşivi'nde belgeye ulaşılmıştır. Dia 194 No'lu kutuda, Kızılcabölük, Çal, Samsun ve Edirne imar planlarının slaytları bulunmaktadır.

¹⁷ Bu yapılar, dönemin Türkiye ve Almanya'daki mimarlık yayınlarında, modern mimarinin Türkiye'deki ilk örnekleri olarak övgüyle tanıtılırlar.

¹⁸ Ticaret Lisesi, Etimesgut Yatı Mektebi ve Lojmanı ile İsviçre Büyükelçiliği binaları diğer yapılar ile aynı yalınlığı göstermekle birlikte, üst örtüleri diğerlerinden farklı olarak, Orta Avrupa yapılarına benzer şekilde oldukça eğimli çatı ile örtülmüştür.

¹⁹ ETH Zürih Arşivi'nde Egli'nin Anadolu seyahatlerine ait olduğu anlaşılan çok sayıda bulunmaktadır. Dia 194 olarak adlandırılan kutuda Osmanlı Dönemi anıtsal ve sivil mimari örneklerine ait slaytlar ile Anadolu köylülerinin görüntülerine odaklanan slaytlar dikkati çeker. Diğer yandan karakalem ve suluboya tekniği ile yaptığı köy tasvirleri de bulunmaktadır (Hs 787a).

²⁰ Yasa Yaman dönemi anlatan yayınlardan örnekler vererek Cebeci semtinin yerleşim alanı olarak bu dönemde temsil ettiği modern kimliği vurgulamaktadır. Cebeci, Cumhuriyet ile birlikte modern apartmanların yapılmaya başlandığı semtlerden birisidir. Daha önce İstanbul'da Beyoğlu, Nişantaşı, Şişli'nin alafranga modernliğinin yerini Cumhuriyet ile birlikte Yenisehir, Cebeci ve Bahçelievler semtlerinin kübik evlerinde ve apartmanlarında oturan aileler almıştır (2009: 215). Cebeci semtinin yerleşim yeri olarak da canlanmasında Siyasal Bilgiler Okulu gibi önemli eğitim binalarının mevcut oluşu da etkili olmalıdır.

²¹ Erken Cumhuriyet Dönemi'nde (1923-1950) Ankara'da yapılan eğitim binaları konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. (Alpagut 2005), Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Ankara'daki Eğitim Yapıları, Doktora Tezi, (Dan. M. Servet Akpolat) Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara.

²² 10 Haziran 1935 tarihli yasa aynı zamanda okula, lise mezunları arasından sınav ile öğrenci alınmasını, her yıl alınacak olan parasız yatılı öğrencinin dörtte üçünün "Finans Bakanlığı"nda çalışmasını ve bu öğrencilerin, öğrenim gördükleri sürenin iki katı kadar zorunlu hizmet vermesi konularındaki kararları da içermektedir. Alınacak öğrenciler, Kültür Bakanlığı (Milli Eğitim Bakanlığı) tarafından belirlenecektir (Aslantepe, 2009: 196).

²³ 7 Mart 1936 tarihli Ulus Gazetesi'nde "Mülkiyeliler Dün Geldi" başlıklı yazı Mülkiye Mektebi'nin Ankara'ya gelişini ve bunun için yapılan coşkulu töreni ve resmi konuşmaları konu etmektedir.

KAYNAKÇA

AKPOLAT, M. ve ESER, E. (2004), Ankara Başkentini Tarihi, Arkeolojisi ve Mimarisi, Ankara: Ankara Enstitü Vakfı Yayını.

ALPAGUT, L. (2005), Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Ankara'daki Eğitim Yapıları, Doktora Tezi (Dan. Mustafa Servet Akpolat), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara.

ALPAGUT, L. (2010), "Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Kızların Eğitimi İçin Ankara'da İki Önemli Yapı: İsmet Paşa Kız Enstitüsü ve Kız Lisesi", Mimarlık, 351, ss. 73-78.

ALSAÇ, Ü. (1976), Türkiye'de Mimarlık Düşüncesinin Cumhuriyet Dönemi'ndeki Evrimi, Tarbzon: KATÜ Yayını.

ANONİM. (1935), "Yeni Mülkiye Mektebi", Arkitekt, 4, ss. 127.

ANONİM. (1939), "The School of Political Sciences in Ankara", La Turquie Kemaliste, 31, ss. 2-12.

ARTUN, A. (Ed.). (2009), Bauhaus: Modernleşmenin Tasarımı, Türkiye'de Mimarlık, Sanat, Tasarım Eğitimi ve Bauhaus, İstanbul: İletişim Yayınları, Sanat Hayat Dizisi: 16.

ARSEVEN, C.E. (1931), Yeni Mimari, İstanbul: Agah Sabri Kitaphanesi.

ARSEVEN, C.E. (1938), "Cumhuriyet'in Sanat Üslubu", T.T.O.K. Belleteni, 19/100.

ASLANOĞLU, İ. (1984), "Ernst A. Egli Mimar, Eğitimci, Kent Plancısı", Mimarlık, 11-12, ss. 209-210.

ASLANOĞLU, İ. (1992), "1923-1950 Yılları Arasında Çalışan Yabancı Mimarlar", Ankara Konuşmaları (Der. Neriman Şahin), Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayını, ss.119-124.

ASLANOĞLU, İ. (2001), Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı 1923-1938, Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını.

ASLANTEPE, C. (2009), Mekteb-i Mülkiye'den Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne (1859-2009) 150 Yılın Tanıklığı, Ankara: Ankara Üniversitesi-Koleksiyoncular Derneği Yayını

BADEMLİ, R.R. (1985), "1920-1940 Döneminde Eski Ankara'nın Yazgısını Etkileyen Tutumlar", Mimarlık, 212-213, ss. 10-16.

BALTACIOĞLU, İ.H. (1929), "Mimaride Kübizm ve Türk Ananesi", Darülfünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası, ss.110-130.

BOZDOĞAN, S. (2002), Modernizm ve Ulusun İnşası, İstanbul: Metis Yayınları.

CANGIR, A.(Ed.) (2007), Cumhuriyet'in Başkenti, Ankara: Ankara Üniversitesi Kültür ve Sanat Yayınları.

CENGİZKAN, A. (2002), Modernin Saati, Ankara: Mimarlar Derneği- Boyut Yayını.

CENGİZKAN, A. (2004), Ankara Hukuk Mektebi, Ankara: Vehbi Koç ve Ankara Araştırmalı Merkezi Yayını.

CENGİZKAN, A. (2004)., 1924-1925 Lörcher Planı, Ankara: Ankara Enstitü Vakfı-Arkadaş Yayınevi.

DENNY, H. (1936), "Ankara, Yeni Türkiye'yi Anlatan Şehir", Ulus Gazetesi, 21 Mart , s. 6.

EGLİ, E. (1930), "Mimari Muhit", Türk Yurdu, 4-24, s. 36.

EGLİ, E. (1969), Meilen (Im Dienst Zwischen Heimat und Fremde, Einst und Dereinst, Yayınlanmamış Kitap (ETH Zürich Hs 785.37).

ELDEM, S.H. (1973), "Elli Yıllık Cumhuriyet Mimarlığı", Mimarlık, 121-122, ss. 5-11.

ERGUT, E. (2007), "Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye Mimarlığı ve Modernleşme: Mesleğin Profesyonelleşmesi Sürecinde Yarışmalar ve Yabancı Mimar Problemi", SANART 13-14 Kasım 2003, ss. 73-84, 80. Yılında Cumhuriyet'in Türkiye Kültürü Sempozyumu Bildirileri (Ed. Cana Bilisel), Ankara: SANART, TMMOB Mimarlar Odası Yayını.

FRANCK ATALAY, O. (2004), "Ernst A. Egli: Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarı ve Eğitimcisi 1930-1936", Arredamento Mimarlık, 3, ss.110-119.

JANSEN, H. (1936), "Ankara İmar Planı Raporu", Belediyeler Dergisi, 2, ss. 23-40.

KURUYAZICI, H. (2008), Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu, Yapı Kredi Yayını, İstanbul.

TAUT, B. (1938), Mimari Bilgisi, Çev. Adnan Kolatan, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Neşriyatı.

TEKELİ, İ. (1998), "Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması", 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, İstanbul: Türkiye İş Bankası-Tarih Vakfı Yayını.

YASA YAMAN, Z. (1993), "Türkiye'de Kübizm ve Yeni Sanat", Sanat Dünyamız, 54, ss. 59-66.

YASA YAMAN, Z. (1993), "Demokrasi ve Sanat", Anadolu Sanat, 1, ss. 183-196.

YASA YAMAN, Z. (1994), "Demokrasi ve Sanat", Türkiye'de Sanat, 15, ss. 28-31.

YASA YAMAN, Z. (2003), "Değişen Manzaralar: Kültür ve Modernite", Sanat Dünyamız, 89, ss. 217-229.

YASA YAMAN, Z. (2009), "Bauhaus ve Söylemleştirilen İç Mekân Anlayışı: Yeni Yaşam, Yeni Dekorasyon, Yeni Mobilya", Bauhaus: Modernleşmenin Tasarımı, Türkiye'de Mimarlık, Sanat, Tasarım Eğitimi ve Bauhaus, (Ed. Ali Artun), İstanbul: İletişim Yayınları, Sanat Hayat Dizisi: 16, ss. 201-230.

YAVUZ Y. (2009), "Yeni Bulguların Işığında Mimar Kemalettin ve Yapıtları", Mimar Kemalettin ve Çağı, Ed. Ali Cengizkan, Mimar Kemalettin Anma Programı Dizisi, TMMOB Mimarlar Odası-T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara.

RETHINKING NATIONALISM: THE HAZY CONCEPT IN INTERNATIONAL RELATIONS

Siret HÜRSOY*

ABSTRACT

It is rather difficult to pin down the meaning when one considers the veritable plethora of problems that the concept of nationalism presents. The foremost difficulty is the lack of a common understanding among scholars and academics about the problems that emanate from the definitions of nationalism. In order to rethink and analyse the hazy concept of nationalism, the evolution of the concept of nationalism from being a natural phase in the evolution of human society to the argument of it being a constructed complex mythology, as held by Ernest Gellner, Benedict Anderson, Anthony D. Smith, Eric J. Hobsbawm, and James Mayall, will be the general focus of this article. This article will however concentrate on analysing the rationalisation of the “mythical construct” argument by examining the most important three precepts – ethnicity, culture and language – posited and then reach to a conclusion by manifesting how these have served and are continuing to serve as ethical and moral problems for international relations.

Key Words: Nationalism, Nation, Ethnicity, Community, Culture, Self-determination.

MİLLİYETÇİLİĞİ YENİDEN DÜŞÜNMEK: ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE BELİRSİZ KAVRAM

ÖZET

Milliyetçiliğin ortaya koyduğu gereğinden daha fazla sorunları göz önünde bulundurarak milliyetçilik kavramının anlamını açıklayabilmek oldukça zordur. En başta gelen zorluklardan birisi ise, milliyetçiliğin tanımından kaynaklanan sorunlar hakkında bilim adamları ve akademisyenler arasında ortak bir anlayışa varılamamasıdır. ‘Bulanık’ milliyetçilik kavramını analiz edebilmek ve tekrar gözden geçirebilmek için milliyetçilik kavramının evrimini insan topluluğunun evriminin doğal bir aşaması olmasından, yapılandırılmış karmaşık bir “söylen-bilim” (complex mythology) olması tezine – ki Ernest Gellner, Benedict Anderson, Anthony D. Smith, Eric J. Hobsbawm ve James Mayall böyle düşünmekte – bu makalenin genel odak noktası olacaktır. Bu makale “söylencesel yapı” (mythical construct) tezinin savunmasını ortaya konan en önemli üç temel prensiple – etniklik, kültür ve dil – sınamaya çalışarak rasyonelleşmeyi analiz edecektir. Daha sonra ise bu ortaya konmuş ve konacak olan temel prensiplerin nasıl oluyor da uluslararası ilişkilerde hala sorun olmaya devam ettiğinin açıkça belirtilmesiyle sonuca ulaşılabacaktır.

Anahtar Kelimeler: Milliyetçilik, Ulus, Etniklik, Cemaat, Kültür, Self-determinasyon.

“Nationalism is today one of the most powerful forces in the world, and that the national state has been for a century at least, and continues to be, the cornerstone of international politics. Nationalism provides the sole legitimation of states the world over, including the many polyethnic and federal ones. It is also the most widespread and popular ideology and movement, and it comes as no surprise that many of the world’s most intractable conflicts [...] are either ethno-national conflicts or possess a strong nationalist component.”

– Anthony D. Smith, 1995: 2

Introduction

Nationalism is a major force behind the break-up of states and empires, the creation of new states and the “construction” of national loyalties to states. Nationalism is also one of the most powerful forces of today’s world and often cited as a source of wars, ethnic conflict, persecution of minorities and belligerence. While the nationalism of the nineteenth century was perhaps viewed as a positive *liberal* phenomenon that brought many people together in a nation-state, the experiences of the twentieth century discredited these liberal insights into ‘civic’ and ‘inclusive’ components of nationalism. The idea of nationalism in the twentieth century is associated with negative *realist* phenomenon that divided many people from each other through a strong sense of ‘them’ and ‘us’ beneath the idea of a nation-state and this is often metamorphosed into ‘ethnic’ and ‘exclusive’ components of nationalism.

The idea of the nation as a political unit is the essence of nationalism. Therefore, nationalism first emerged as a result of the search for a new political identity among the apolitical groups of people in the eighteenth and nineteenth centuries as an offshoot of increasing capitalism. Concomitantly, nationalism itself was perceived by the precursors of capitalism as a derivative idea of the functional necessities of transition from agrarian to industrial society that later significantly paved the way to the decolonisation in Africa and Asia. In the meantime, nationalism also implies the development of citizenship and that citizens’ loyalty to the nation should be the first virtue of a citizen. However, as globalisation has intensified in the last two decade, nationalism has began to gain domestic and international implications as citizens’ loyalty to the national state domestically should, in general, transcend loyalty to more particular identifications, ethnic, cultural, traditional, economic or political, while citizens of one’s nation internationally have, in general, higher moral claims than members of other nations (O’Leary, 1997: 220).

In order to rethink and analyse the hazy concept of nationalism, the evolution of the concept of nationalism from being a natural phase in the evolution of human society to the argument of it being a constructed complex mythology, as held by Ernest Gellner, Benedict Anderson, Anthony D. Smith, Eric J. Hobsbawm, and James Mayall, will be the general focus of this paper. Ernest Gellner's most influential statements on nationalism, published in his book called *Thought and Change*, included the best-known theoretical justifications and explanations based on the separation of the quite spurious 'national' and 'natural' specifications from the genuine, time and context bound roots (Gellner, 1964: 151). In the same way, Benedict Anderson's definition of a nation in his seminal work called *Imagined Communities* as an "imagined political community" became the most influential reference book for the most scholars who examined the 'imaginings' that defined nations as naturally envisioned "mythical construct" (Anderson, 1991: 6). Additionally, James Mayall accurately observes that in the analysis of international politics, nationalism is placed in the "convenient black box" into which we file away whatever cannot be explained (Mayall, 1990: 5). He also suggests that this creates a major problem, which is the tendency for international relations to simply not to deal with nationalism. Within the haziness of the definition of nationalism by well-known intellectuals, this article will be an attempt to put emphasis on the rationalisation of the concept of nationalism, which attempts to justify the "mythical construct" argument by examining the most important three precepts – ethnicity, culture and language posited and then reach conclusion by manifesting how these were and are continuing to serve as ethical and moral problems for international relations. More specifically, this article will have the following structure:

Firstly, the genesis of the problem of nationalism will be explored through liberalist and realist theoretical viewpoints. *Secondly*, nationalism as a "social construct" will be analysed on two main levels; that of its nature in the sense of nation being a "historical community" or an "imagined community", and on the level of membership in the sense that whether being a member of a nation is "voluntary" or "involuntary" choices. *Thirdly*, some precepts of nationalism like ethnicity, culture and language will be elaborated more in detail in relation to nation and nationalism. *Fourthly*, ethical and moral questions of nationalism will be analysed with special emphasis on some case studies in relation to national self-determination and immigrant societies. *Fifthly*, four main problems of explaining the concept of nationalism will be summarised in relation to the definitions provided in the previous sections: "mythical construct", territorial fuzziness, comparative ethnic nationalist sentiments

and state versus nationalist terrorism. *Lastly*, the paper will conclude that, so far, theorists have failed to construct a general theory of nationalism despite it is highly prevalent and central to an understanding of the modern world.

The Genesis of the Problem of Nationalism

The genesis of nationalism has been traced back and tied to the period of revolutionary social movements that were characterised by popular masses' ideological mobilisations in the United States of America (USA) and France in the late eighteenth century (Smith, 1998: 1). Joel Krieger also states that, "nationalism owed its origins to a secularisation of political thought generated by the Renaissance and the Enlightenment, to the egalitarian implications of liberalism, and to the conceptions of republicanism and citizenship popularised by the upheavals of the American and French revolutions" (Krieger, 1993: 614). The mass ideological mobilisations, which engendered these revolutions, served to disrupt the established power hierarchies and systems, signalling a new form of political movement implicit in the fundamental shift of power from the ruling elite to the mobilised masses. As a result of this, as Anthony D. Smith argues in his essay *The Nation: Invented, Imagined, Reconstructed*, "the ruling elite sought ways to control the consequences of rapid social change by channelling the aspirations and activities of the masses into collective ritual routines and repetitive behaviour governed by accepted rules" (Smith, 1991: 355). Thus, nations could emerge as a result of revolutions through the division of labour, control of administration and cultural co-ordination in which the ruling elite facilitates and turns the mass ideological movements into national identities with a national right to self-government and independence. If one assumes these revolutionary changes to be correct, then manifestations of that effort is what we know today as nationalism. However, the immediate question here is how would the emergence of nations be possible in the aftermath of revolutionary and ideological movements?

The fundamental problem of delineating just what "nationalism" is actually deriving from the difficulty in determining what the "nation" is. Is the nation really a mythical social construct, which could be defined as an "imagined political community", and if so what are the implications of this for nationalism? Then, we face the ethical and moral questions in association with nationalism, which are extraordinarily problematic and seemingly endless: What does justice mean where nationalism is concerned? What, if anything, can be done about the resurgence of nationalism? Does every social group that claims to be a nation,

automatically have a right to national self-determination? In addition to these questions, the question of whether a reasonable definition of nationalism, both in theory and in practice, is possible or not that would help us to begin understanding why some theorists and scholars treat nationalism as, for example, a plague also needs to be addressed. Nevertheless, Walzer asserts that we need not slide down the slippery slope that nationalism presents (Walzer, 1994: 187), but when confronting the glut of problems surrounding this important and potentially dangerous phenomenon, it seems difficult to imagine how it could be avoided. Despite the fact that the concept of nationalism suffers from not being at all a “neat fixed concept” (Shafer, 1955: 7), it still remains to be a dominant ideology in the field of international relations.

In order to pin down the complexity of nationalism as a concept, Smith argues that *ethnies* as “imagined political community” have in some cases disappeared and in others formed national identities and preceded nations (Smith, 1986: 17). On the other hand, Gellner argues that it does not matter whether the past of nations is fictitious or not, or nations may have their pasts as *ethnies*; because national identities and nations may have been (re)created to serve the needs of cultural homogenisation of which nationalism is the integral component (Gellner, 1996: 369). There is no causal explanation for the phenomenon of nationalism. In some parts of the world, nationalism arose in conjunction with liberal constitutionalism and democratic government; in others, it was in reaction to imperial conquest, and in some communities it has been present for centuries despite a lack of its political institutionalisation (Mayall, 1990: 2). On the other hand, as a result of the existence of many different kinds of nationalism, it is not clear how far it springs from or is constrained by a particular kind of international environment.

Nevertheless, even though interactions with many different ideological configurations evidently influence the traits of political configuration of nationalisms, ideological characteristics in general lead to some nationalisms – civic nationalism – to liberalist theory as national formations being liberal, pacific and democratic that has so often focused on ridding biological, deterministic or axiological notions of ethnicity and to others – ethno-nationalism – to realist theory as national formations being violent, xenophobic and authoritarian that has so often surfaced to fuel past and present ethnic conflicts. All nationalist ideologies feature both ‘civic’ components (nationalism is territorially based and anyone in a liberal democratic state is subject to the same laws and eligible through citizenship to adopt

the common values and identity; an ‘inclusive’ nationalism) and ‘ethnic’ components (genealogical descent, vernacular culture and a distinction between ‘them’ and ‘us’ through a historical national differentiation based on a particular set of national myths and symbols; an ‘exclusive’ nationalism). These two ideal types of nationalism reflect the complexity of contemporary identities and the limited sovereignty of the modern state (Newman, 2000: 25).

According to the liberalist theory, although ethnicity still lies at the heart of the concept of nation in relation to the preservation of national culture and language with the normative requirements of liberalism, it is a considerably more refined concept of ethnicity that avoids the entrapments of common ancestry, race, *Volksgeist*, religion and national values. The normative requirements of liberalism are related to cultural homogeneity and monist attributes as they postulate one nation, one culture, one language, but is nevertheless clearly more accommodating in ethnicities’ facilitation of political freedom, citizens’ participation in the shaping of the nation and tolerant to foreigners’ existence. On the other hand, according to the realist theory, the national community is culturally homogenous and unwaveringly defined by classical ethnical features such as common ancestry, race, language, religion, and ethical values. The very essence of this realist approach is the power relationships that are manifested through the manipulation of ideas and identities. This emphasis on a confrontational relationships among ‘them’ and ‘us’ and its influence on identity not only mirrors the framework of ethnic and national relationships as ‘them’ versus ‘us’ relationships mediated by power, but also promotes the radicalisation of this distinction as outright rejection or even hatred of all things foreign – a distinction between friend and foe (Máiz, 2003: 261).

In contrast to ideological and cultural pluralism and co-existence of multiple identities existing in the liberal viewpoint, ethno-nationalism of realist perspective pursues ‘one nation, one state’ or ethno-cultural homogeneity approach. However, although Gellner’s conceptualisation of nationalism is based on a doctrine of ‘one culture, one state’, it is by no means clear whether nationalism in Gellner spells a choice between assimilation on the one hand and genocide and forced expulsion or emigration on the other (Gellner, 1964: 151). Even so, ethno-nationalism does not only refer to secession of a separate, independent and sovereign state based on distinct race, religion, language and national history, but also means suppression of cultural plurality and assimilation of minorities by force and genocide within a nation-state. In the same vein, according to the ethno-nationalist understanding, the

secessionist demand of national autonomy “begins with a striving for cultural autonomy or toleration, which, when the movement makes headway, takes on political significance and finally develops into the demand for political sovereignty” (Wirth, 1936: 729-30).

It is aptly stated by Breuilly that, “[t]o focus upon culture, ideology, class or modernisation is to neglect the fundamental point that nationalism is, above and beyond all else, about politics and politics is about power. The central task is to relate nationalism to the objectives of obtaining and using state power” (Breuilly, 1993: 1). In close association with the realist argument, nationalism claims national self-sufficiency and limits the operation of free markets that liberals ardently defend: nationalists rarely believe in the unrestrained movement of labour, though they may embrace the free movement of capital (Barry and Goodin, 1992: 279-88). Liberals accuse realist conviction of nationalism as a doomed legacy of outmoded irrationalism, superstition, misconduct and savagery. However, according to O’Leary, Gellner disturbs both liberal and conservative rationalists by claiming that “[n]ationalism relegates religion to secondary, and even inessential, principle of a stable and legitimate political order and thus challenges traditionalist conservatism. Nationalism also suggests that law, reason, utility, material prosperity and social justice are secondary principles in establishing a stable and legitimate political order, therefore provoking persistent condemnation from rationalist liberals and socialists for some two hundred years” (O’Leary, 1997: 192).

Nationalism as a “Social Construct”

The argument that nationalism amounts to nothing more than a mere social construct, a myth, has been posited – as noted earlier – by scholars such as Gellner, Anderson, Hobsbawm, and Mayall. The foregoing considerations imply that nations are not static, but continually under social and political construction. More than half a century ago in 1936, Louis Wirth explained in *The American Journal of Sociology* that nationalism “refers to the social movements, attitudes, and ideologies which characterise the behaviour of nationalities engaged in the struggle to achieve, maintain, or enhance their position in the world” (Wirth, 1936: 723). The nation itself is thus no longer an *a priori* fact, objectively crystallised in history, but the contingent product of a process of social and political construction that, driven by nationalism, can take place in certain institutional and social contexts with particular ideological orientations and political objectives (Máiz, 2003: 252). Nationalist ideologies

must therefore be considered as a historical process that are continually reinterpreted mythico-symbolically and through social and political action.

The preconditions of nationalism include widespread or universal literacy and a society committed to economic growth through modernisation and industrial development. According to Gellner's understanding of nationalism, it serves a functional role: nationalism is essential for modernisation, precisely because it breaks down traditionalist or religious restraints on economic growth and political obstacles that prevent the liberation of productive economic, political and cultural developments (Gellner, 1983: 140-41). Gellner sees nationalism in terms of the logic of industry, and holds that "an industrial society depends on a common culture" (Gellner, 1983: 10). It could be argued from this definition that the successful transition from agrarian to industrial society depended on the creation of a collateral ideology – the function of which would be to establish the social structure and mental attitude necessary to realise and even perpetuate industrialisation. Bringing nationalism in a tribal or an agrarian society would not make any sense since these societies are stateless due to the lack of a coherent common culture between elites and peasant masses to form a national culture essential for realising a nation-state. In the industrial society, by contrast, national culture is an essential ingredient of nationalism, which is necessary for educating persons in a culture that mostly frees them from familial and corporate ties, and a *sine qua non* of social cohesion. In order to understand the human progress from the pre-agrarian (tribal) society to industrial society, Gellner added a modified Durkheimian account of normative orientations through the ages: "Whereas tribal societies worship themselves indirectly (as spirits), agrarian societies worship their rulers directly or indirectly (in monotheistic religions), while in industrial societies the participants directly worship themselves (nationalism)" (O'Leary, 1997: 199).

Gellner's understanding of nationalism might be the starting point of Anderson's conceptualisations concerning the tenets of nationalism. He, according to Krieger, argued that "nationalism's putative exclusivism, its emphasis on unique cultures, literatures, histories and languages ... made it an ideal instrument for building the vertical cross class alliances that such threatened elites most urgently want" (Krieger, 1993: 615). However, a successful transition into a nation also requires a profound level of internalisation of nationalism's core precepts by the popularly mobilised masses. In order to achieve a successful level of internalisation, which is necessary to legitimise nationalism as a dominant ideology, getting

its intended target population to agree on certain commonalities is required. The commonalities of ethnic characteristics in a given population through common descent and mission and by virtue of common cultural heritage, including race, language, religion, education, politics, economics and psychology, and historical career that aspire to sovereignty over a territory or seek to maintain or enlarge their political and cultural influence in the face of opposition do not constitute the irrevocable definition of a nationality, but merely the root material of these ongoing processes. These commonalities, including ethnicity, culture, language, religion, and death (as in defence of one's country), are precisely the platforms and root materials on which the ideology is predicated and has been argued, developed and sometimes blatantly *invented* through their institutionalisation by nationalist intellectuals and movements.

The social constructivist understanding indicate that institutions generate a sense for a community once its actors consistently adopt a particular role conception and modify their behaviours according to each other's roles, behaviours, and expectations. Then, it is quite plausible to see how the ideology of nationalism has been linked to the epoch of industrial development as an instrument of social construction and political organisation. The term nationalism, as an ideological concept, explains and legitimises particular identities, practices, and rules that associated with the identity construction (Hobsbawm and Ranger, 1992: 31). Therefore, institutionalisation of national identity, practices and rules occur through various forms of political socialisation (e.g. religious-cultural habits), but at the same time it tends to make identity constructions relatively resistant to change (e.g. industrial 'melting-pot' society). Anthony D. Smith's argument "that the nation becomes a construct of the modern imagination and an historical invention on the part of particular categories or classes of modern society" (Smith, 1991: 353), posits at this point not only a certain rationality, but also turn out to be a major subject of disagreement between intellectuals. In this situation, the analyst of nationalism must be careful before rejecting the idea that the realist concept of the nation is an indisputable natural, historical and ethno-centric entity rather than the result of a social process of national construction.

Implications of the Debate on the Nation for International Relations

The argument of Smith about whether the nation is a "*historical community*" or an "*imagined community*" has caused to one of the most intriguing debates on nationalism in international relations. Anderson suggests that the nation is an imagined community and, thus,

national identities are easily created (Anderson, 1991: 3). This is the subjectivist explanation, which sees nationalism as based on feelings and commitment to a *belief* that there is a common heritage even though this may not be so. In fact, nations are the phenomena of the masses, but consist of imaginary collection of myths, traditions, values and symbols. Yael Tamir also shares this view by arguing that, “[n]ations, then, are social entities that are not the product of the mere fact that a group shares a particular set of objective factors, such as language, geography, race or religion; they are a creation of human will and imagination” (Tamir, 1996: 87).

Therefore, Tamir asserts that nations should not be seen as historical communities (merely based on a common ancestry and heritage), but as communities who share a pseudo-history, a “set of practical myths constructed to serve practical concerns, undertakings or engagements” (Tamir, 1996: 93). David George pointed out that the concept of nation, which might be the construct of either an “imagined community” or a “historical community”, leads to another “voluntarist” or “involuntarist” debate (George, 1996: 23). According to the involuntarist approach, any entity that fits into a given set of characteristics or features would be classified as a nation. This first approach is more in line with the “historical community” argument. However, this attempt might fail, because involuntarist approach would automatically group together many who do not consider themselves a nation, such as groups within immigrant societies. On the other hand, the voluntarist approach identifies a nation as an entity, which has a particular set of features, so that a group of people could *identify* themselves as a nation. However, if the defining feature here is the existence of a group of people that *considers themselves* a nation, then the set of objective features seems not to matter. This is likely to be particularly problematic in the field of international relations when trying to determine whether a given group of people is a nation or not. This second approach is more in line with the “imagined community” argument. Involuntarists would likely question empirically whether a given group of people fit into the given set of features that must be present in order to claim nationhood. On the other hand, voluntarists would simply want to determine whether a group of people *consider themselves* a nation or not. This will undoubtedly lead to a series of disputes about the legitimacy of claims to nationhood for the reason that nationhood is about belonging to a particular group and not being the “other”.

The problem for scholars of international relations is that, unlike theories about many other phenomena in world politics, there is no middle road in between the imagined

community and the historical community debate: Either the imagined community theorists or the historical community theorists are right. These two arguments are diametrically opposed and, therefore, it is difficult to explain nationalism as a phenomenon lying somewhere in between the two. If Anderson is right and nations are really no more than imagined communities based on myths, then it ought to be recognised as such by both scholars of international relations and by all those who consider themselves as belonging to a nation. This is not to say that the nation is any less significant or that it should not be taken seriously. The concept of nation should not only be recognised as an historical entity, which is based on common heritage as nations usually claim, but also as a group (historical or not) based on a *belief* that they share a common heritage. Recognition of nationalism along these lines would contribute understanding the concept of nationalism and nationalist sentiments better. In order to justify the claims about the corroboration of an imagined community, the analysis of a number of precepts, among which ethnicity, culture, and language, will somewhat prepare the foundations for loosening the gridlock regarding the concept of nationalism.

Some Precepts of Nationalism: Ethnicity, Culture and Language

As a part of the historical community approach, ethno-nationalism has long functioned as a point through which nationalists have attempted to justify nationalism and nationalist sentiments. The principle of ethno-nationalism is based on ethnicity and common cultural attributes as factors for the foundation of nationhood. Adolf Hitler of Nazi Germany took this interpretation to extreme when he attempted to create a unique German “master race” as a part of his dogmatic fascist and racist belief in which the German Jews were categorised not to be eligible to it and thus they consequently faced with persecution. Such a dogmatic fascist and racist belief is only plausible when orthodox definition of nationalism is conceived through the extreme realism of epistemology as nation is internally a part of the homogeneous and ethnocentric nation-state and externally a part of the heterogeneous and ethnically, racially and religiously differentiated international society. However, although nationalism may become affected by fascism or racism, it should not be equated with them. It is more suitable to equate nationalistic movements, which are essential in the maintenance of national characteristics and the peculiarities of a nation’s cultural integrity, with the only ethically legitimate form of patriotism. In other words, patriotic movements are not only “based on profit, on fantasy and on megalomania,” but also based on cultural needs, national unity and freedom, “which aims to secure and maintain a people’s right to its own territory and its own human resources” (Wirth, 1936: 730). This positive side of the nationalism is quite closely

connected with the unity of the nation; the idea that an ethnic state should refer to the borders of a nation-state. Such arguments are refuted by the supporters of liberalist theory on the basis of the existence of multi-ethnic, multi-racial and multi-religious nations and of peaceful international relations between liberal democratic nations.

The “ethno” argument, however, proves fundamentally flawed if one analyses it from the perspective of Darwin’s theory of biological evolution or even if one were to base such arguments on scriptures. Both of these approaches argue that humanity has a common origin either in the form of pre-Neanderthal man, in the case of the former, or Adam and Eve, in the case of the latter. In both arguments, it could be logically claimed that everyone shares the same ethnic origin and, accordingly, share equal eligibility for inclusion in any nation founded on ethnic principles. The “ethno” argument then is a self-undermining one, as “imagined community” supporters and voluntarists believe. Nevertheless, according to Hobsbawm, “any genetic approach to ethnicity is plainly irrelevant since the crucial base of an ethnic group as a form of social organisation is cultural rather than biological” (Hobsbawm, 1990: 63). As a matter of fact, the concept of nationalism and nationalist sentiments have been remarkably successful in the establishment of a national identity as it being the people’s primary affiliation in much of the world. To be more precise, ethnicity – among other historical variables – continues to serve as one of the fundamental precepts of the ideology of nationalism, as evidenced in the 1990s with the advent of “ethnic cleansing” in Rwanda and in the former Yugoslavia. These events are the manifestation of ‘social Darwinism’ for the reason that it used to support politically and socially destructive realist policies which armed the strong, the brutal, and the unscrupulous against the liberalist, humane and the weak, the able and ruthless against the less gifted and the less fortunate (Berlin, 1969: 45). Nationalist sentiments were a prime reflection of the level to which the argument of ethnicity has been internalised. The different belief systems and varying heritages of any ethnic group, which form the important part of ethno-nationalism, may be understood better through the following cultural and language slant.

Ernst B. Haas describes culture as “a system of ideas and signs and association and ways of behaving and communicating” (Haas, 1993: 522). He differentiates between two possible types of culture. One of them is a *folk culture*, which “[...] lacks a language capable of expressing abstract and potentially universal ideas”, and the other one is an *elite culture*, which uses a “[...] language sophisticated enough to articulate and communicate abstract

ideas about law, cosmology, origins, futures and science” (Haas, 1993: 523). This elite culture gives much credence to the argument of nationalism as being mythical and instrumental to social construction. So, an educated and intellectual elite culture turns to ethno-nationalism and tries to reconstruct their community as an ethnic nation. Moreover, the logic of ruling elite is to preserve their status and position or to control the direction of social change by fostering and utilising nationalism. Since it is only the elite culture that is capable of abstracting and communicating these ideas, then any universally accepted and internalised ideas or commonalities agreed upon must have been emanated from within that elite culture. It clearly could not come from the folk culture, which lacks the language capability of expressing abstract and universal ideas. Herein lays a fundamental flaw pertaining to the culture/language argument between the folk and the elite culture, because the masses could often be mobilised if they identify themselves with the folk culture. Gellner’s understanding of both the folk and the elite culture – the totality of socio-cultural roles – are the source of political legitimacy for constructing social ‘structure’ and, for this reason, commonality of linguistic and cultural communication is not much essential for the *preservation* of social order than the *constructive change* of social roles (Gellner, 1964: 155-57). This seems to be the functionalist classification of people by ‘culture’ and also means the functionalist classification by ‘nationality’.

Furthermore, the language axis may have lost all its credibility as an argument that it is one of the important elements of nationalism with the emergence of multi-lingual individuals and even societies. Hence, any claims to differing heritages and ethnicity or to differing folk culture and language cannot be argued without seriously considering the profound material injections by the elite culture out of which it was born. However, in order to legitimize the commonality (or difference) of heritage, culture, language, certain values and beliefs – such as birthright, citizenship, religion, norms and practices – they have to be inculcated in the mobilised masses. This is possible by exploiting the sentimental nature of man by the elite culture. Smith stated that “in eras of rapid social mobilisation people have over-riding need to feel that they belong to a community, hierarchy or belief system” (Smith, 1991: 356). The feeling of ‘belongingness’ could be facilitated by the relevant educational system, which operates “in some medium, some language (both in the literal and the extended sense),” (Gellner, 1964: 160) to generate a rapid social mobilisation through inculcating the cultural identifications that would spread so many people. The process of inculcation is made possible and facilitated by movement towards a vernacular, which is catalysed by the invention of the

printing press. The spoken word could assume a degree of consistency (i.e. through writing) by increasing people's literacy skills, as well as history shall engage in its revelations, thereby manipulating the formations of the foundations of peoples beliefs.

Ernst B. Haas offers an explanation of how inculcation is possible by a theory of rationalisation. According to his theory, there exists two types of rationality: a *substantive rationality* where "collectivities are made coherent [...] by subjecting choice to a super-ordinate value system, a religion or a secular dogma" and *formal rationality* which attempts "to subject various substantive rationalities to a single over-arching consensual logical structure [...] which seeks to make coherent various partially competing substantive rationalisers" (Haas, 1993: 509). Nationalism then could be understood not only as an imagined thought, but also as a rationalised reading, along substantive and formal lines. Haas refers to this as nationalism being "a form of rationality, an effort to impose coherence on societies" (Haas, 1993: 508). However, the precepts of nationalism in which some of them have been analysed above are difficult to rationalise when they are questioned from ethical and moral point of views.

Ethical and Moral Questions of Nationalism

Another major problem is that although there is a general agreement about the dangers of the revival of nationalism, its moral ramifications are undeniably more difficult and obscure when it involves the brutal and barbaric face of nationalism (Caney, George and Jones, 1996: 1). Mulligan argued about the ethical and moral dimensions of nationalism in that "[n]ationalism is not dead. One effect of this discovery is that ethics, moral psychology, and political philosophy have begun to take seriously the problem of understanding the heart and the head of the nationalist" (Miscevic, 2000: 325). Walzer draws attention to one of the important facts connected to nationalism which is its "tribal entanglement is dangerous" (Walzer, 1994: 192), yet it seems there is no reasonable, let alone ethical, way to disentangle them. How do we determine what is morally permissible or what is just in case of such a nationalist action? The answer to this question is related with the ethical and moral aspects of nationalism that is embedded in a deep ethical and moral tension between solidarity with oppressed national groups, who are seeking self-determination and independence on the one hand, and genocide in the face of crimes perpetuated in the name of nationalism on the other. This philosophical debate for and against nationalism is a debate about the ethical and moral validity of the central claims that are searched for in the aforementioned question.

Walzer suggests that there are different arrangements of “dominance and detribalisation” or “dominance and separation” and, additionally, there are moral and political reasons for choosing different arrangements in different circumstances (Walzer, 1994: 191). But, who exactly is going to determine which ethical arrangement and what sort of *moral* justice is the best solution for which set of circumstances? Most nations in conflict are unlikely to come to any kind of ethical agreement on their own, at least not without one using force over the other. Thus, if there is to be any kind of third party intervention, the *ethical* claims of each nation must be carefully considered. It is crucial at this moment to make a distinction between the moral and ethical norms: While *moral norms* are “the rules of morality, those that people actually follow, and those that we feel people *ought* to follow,” *ethical norms* are the unofficial laws or rules underpinned by the cultural power of society (Harms and Skyrms, 2008: 1). This is likely to be highly complicated and problematic in ethnic-based conflicts. When the Israelis are fighting against the Palestinians for a piece of land which both claim historical ownership of, how an ethically and morally “just” solution be achieved, if indeed there is one at all? If there is to be a third party intervention in order to resolve this kind of nationalist conflict, then that intervening party will need some criteria by which to judge which ethical arrangement is best for particular circumstances. For example, should historical claims and religious claims be treated as equally important? Should past injustices be taken into consideration and if so how far back does one go? These are extremely complex questions for which there are no straightforward answers and yet the judgments made will have important and far-reaching consequences.

Of particular importance when discussing the ethical and moral dimension of nationalism is the question of national self-determination. At the heart of nationalism is the idea that nations are distinct entities and that this being so, each nation should have self-determination rights. According to the classical definition of national self-determination, every nation must be free to establish its preferred form of government, whether as a component of a multi-national state or federation or as an independent state. (Evans and Newnham, 1998: 497-98; Kedourie, 1960: 62-91; Baum, 2001: 140). The action of nationalist ideology nevertheless goes far beyond setting up self-government, self-determination, secession, distinctive ethnic history and statehood as objectives. If the right to statehood carries with it the right to choose the form of self-government within that state, then there are serious implications: If the state opts for a one-party regime then it is exercising its right to self-determination just as much as a state which chooses a liberal-democratic form of

government (Caney, 1996: 10). Another problem with the right to national self-determination is whether or not this implies the right to secession. This involves all sorts of complex and sensitive issues such as the place of minority groups, indigenous peoples and, particularly, the issue of territorial claims (Corntassel, 2003: 75-100). In fact, self-determination does not give groups the right to change internationally recognised borders in order to unify a group of people with a common national identity. Dan Smith argued that “it is impossible to sustain the argument of the nation’s exclusive legitimacy for state and government if there is no moral right to national self-determination” and that “there is no reason to accept that there is a moral right to national self-determination. The self in question is too arbitrary and the process by which it is realised cannot be universalised, nor can a right of national self-determination be granted as a general principle except at unacceptable risk of high cost to important moral goods” (Smith, 2000: 489-502). However, generally self-determination is not attained peacefully and this forceful action gains a true legitimacy particularly, if a community systematically and violently attempts to dominate, but subsequently fails to thwart the self-government struggle of another community in multi-ethnic societies.

For example, when Turkish Cypriots wanted to use their right to self-determination after the break down of the bi-communal Republic of Cyprus in 1963 to form their own state, it seemed not all kinds of ethical questions were addressed. One of the most important issues is the right of an indigenous group of people to govern themselves within an effectively controlled piece of land. As having equal political rights, what specific rights do Greek and Turkish Cypriot communities have in order to be able to make territorial claims? No one would deny that they should be allowed to govern themselves if they choose to do so, but what would be the borders of this new state or states? If anyone ought to have the right to make territorial claims, it is the indigenous peoples. What would be the ‘just’ treatment for minority groups, including their right to secede, beside Greek and Turkish communities and their territorial concentration? Had territorially concentrated Greek Cypriots more right to secession and national self-determination than territorially dispersed Turkish Cypriots in 1963? Such questions are linked to issues that were raised earlier about “digging up” history and bringing forward similar problems about reconsidering historical injustices. However, it does not seem possible to ignore these issues, for how could present difficulties be solved without redressing past and in some cases ancient injustices? The answers lie in Greek Cypriot nationalist movements – an ideological part of Greek nationalist movements against the Ottoman Empire in 1821 to form a Greater Greek State – against the colonial rule of Great

Britain in 1931 and Turkish Cypriots in 1963. In a more detailed manner, the answers also lie in the desire of Greek Cypriots' to achieve an ethnically homogenised nation-state and how to restructure a decentralised unitary or federal state, with its policies, the influence of constituent state institutions and the structural opportunities and constraints on political activities condition the behaviour of Greek Cypriot nationalist movements and its resultant resistive Turkish Cypriot nationalist movements in making political choices (Stavrinides, 1976: 12, 17-43). These questions and answers are at the heart of ethical problems which nationalism presents and they show the fundamental complexities of nationalist issues.

It is also interesting to look at immigrant societies and complexities they create for the amorphous concept of nationalism. In a multicultural society like in the USA, it would be absurd for one group to try to make claims over another. One of the exceptions here is that native Indians were fighting against new settlers in the past. In a multicultural society, people are more likely to identify themselves with more than one group, so that their loyalties and identities spread among different groups. For example, if one would like to delineate Shia Muslims from Sunni Muslims, one would also need to identify with people of various cultural backgrounds: Turkish, Iranian, Iraqi, Syrian or Egyptian. The national identity is in fact also refers to one of multiculturalism. In multicultural communities, the constitutive explanation of identity and ethics seems more plausible, because individuals in such communities identify themselves with the family, with civil society, and with the state. However, there are many states in which people identify themselves primarily with a particular nation rather than a state. The nationalist elites of Scotland, Catalonia and Quebec seek through 'civic' nationalism to develop a place in the new international order. If it is asked to a Scot, a Basque or a Québécois what their identity is, their respond is expected to be as it is stated, rather than British, Spanish or Canadian. There are many people who would identify with the nation before identifying with the state, and even those who would go so far as to identify with the nation *instead of* the state. The province of Quebec, the autonomous region of Catalonia and the Scottish parliament all participate in the process of stateless nation-building (Keating, 1997: 692-93). So, where does the nation rank in terms of identity and ethics? Everyone is born into a state, but this cannot be said for nations, so perhaps it should rank below the state. There are many people who choose to identify themselves primarily with the nation. In such a case, should the nation be ranked above the state for these groups? This is just another example of the problems which nationalism presents not only for the international relations theorists but also for the global society.

It is undeniable that nationalism has become rooted in every facet of international relations and domestic affairs. It brings normative considerations to bear and serve as a primary ordering principle for all facets of a nation including policies on immigration, cross-border activities such as trade, transportation, information technology, mass communication, finance, military activity, and domestic activities such as education, security, culture, arts, and even religion. As a result, nationalists in such an environment are easily mobilising international support for their independence movements and this perhaps explains why some nations see the process of globalisation or international economic interactions as a threat to the traditional form of nation-state (Meadwell and Martin, 1996: 67-87). It is for this reason that the nation-state and nationalism is expected to wither away in the face of global political and economic dependence, mass communication and cultural hybridisation. Globalisation of national political and economic structures and identities, either through transforming states' authority or challenging the sovereignty of states, facilitated the rise of 'non-national nations' like Scots, Basques or Québécois (Keating, 1997: 692-93). However, it remains to be seen whether nations and nationalism can be totally superseded by larger units of human associations and global identities like supranationalism in an era that can be termed 'post-national' (Vhutuza and Ngoshi, 2008: 1-8). Hopefully, as analysts of international relations become increasingly concerned with the normative dimensions of global politics, there will be increased discussion and study on nationalism, particularly regarding its numerous and complex ethical aspects.

Four Main Problems of Nationalism in International Relations

The continuing influence of nationalism, which is one of the major factors for domestic and international conflicts and wars, in today's world is still observable. Several analytical reasons of nationalism are mentioned in this paper about why they pose problems in international relations. Out of these several reasons, the following four are discussed above:

Firstly, one of the main problems is that the structure of nationalism is embedded to the point where it is understood and accepted as reality. The writer's opinion is that it is not that nationalism is held as a "mythical construct" that poses problems, but rather the *level* to which that "myth" is embedded in the individuals that form a society. In other words, the degree to which the characteristic elements of a nation – including ethnicity, race, language, culture and religion – have been internalised by the efforts of collective individuals in a given society. As Gellner argued, "[n]ationalism is not the awakening of nations to self-

consciousness: it invents nations where they do not exist – but it does need some pre-existing differentiating marks to work on, even if [...] these are purely negative” (Gellner 1964:168). That nations maintain national symbols such as flag and anthem, that soldiers are committed to die for their country, which stands in stark contrast to the period of mercenary soldiering, and that tourism thrives as an industry are all testament to a degree of internalisation. National identities are human creations, and thus can, and do, change. This is the success for which can in part be attributed, perhaps, to the epistemic community. The practice of nationalism forms the part of our daily existence and, as a result, the part of our history. It is this reality that called history which legitimises the notion of nationalism and strengthens our beliefs and ensures continuity of nationalist behaviour by encouraging further practices such as the pledging of allegiance to symbols like flags and constitutions, recognising cultural distinctiveness and acting accordingly, and the expression of loyalty as exhibited in one’s willingness to die for one’s country. In short, national ethnic identity is configured as a unique mythico-symbolic complex composed of emotional, expressive elements like feelings and loyalties, and instrumental political interests (Máiz, 2003: 255).

Secondly, the notion of nationalism implies a certain territorial rigidity, which is inconsistent with the human element of the theory. In short, individuals within the practice of nationalism have a certain degree of choice. For example, how does one explain the movement of people across borders along with a willingness and inherent want to become a part of other nations and states? In view of this, why do other nations and states, especially those which strongly advocate nationalism, allow this movement to occur? It seems that the freedom of movement from one nation-state to another continues; because the nation-states through their practice of nationalising immigrants encourages and supports this practice. This may be viewed as contrary to principles advocated in both ethno-nationalism and to those based on common cultural and language premises. Moreover, how can the fact that in some cases these immigrants eventually identify with and hold nationalist sentiments for their “new” nation be reconciled with the nationalist principles advocated? Hobsbawm sums up these concerns neatly by arguing that “the national idea as formulated by its official champions, did not necessarily coincide with the actual self identification of the people concerned” (Hobsbawm, 1990: 71). Hobsbawm was referring to the “existence of Poles who preferred living in Germany to living in reborn Poland” (Hobsbawm, 1990: 71). Indeed, how those different ethnicities profess the same nationalist sentiments in a multi-ethnic state is a question remains to be answered.

Thirdly, nationalism bears only merit for a nation, because other nations are also engaged in a nationalist practice and, therefore, other cultures exist against which a comparative ethnic backdrop may be drawn. Nationalist sentiments only have a meaning vis-à-vis other nationalist sentiments. A nation, people, society, and culture can only claim a right to self-determination when viewed critically against the backdrop of other nations, peoples, societies, and cultures. The early civilisations of mankind certainly did not exhibit the notion of nationalism as we know it today, even though they had practices that they must have felt unique to each. However, the early civilisations of mankind certainly constructed an ‘us’ as indigenous people in order to be able to define ‘them’ as foreigners, which is the antithesis or antagonistic stereotype of foreignness in the form of a vicarious bearer of the native ethnic identity that is being asserted (Máiz, 2003: 254). The secessionist movements of the people of South and North Cyprus only have meaning against the backdrop of the “mythical social construct” of the Cypriot “nation”, which has never been existed. Cyprus in 1960 had two separate nationalities and two opposing nationalisms (Stavrinides, 1976: 43). Moreover, ethnic cleansing in the former Yugoslavia and Rwanda was only possible, because there were other ethnic groups against which they could justify their beliefs and actions.

Fourthly, a history of repression, marginalisation and continuous threat of an ethnic group by the state is a crucial factor in the creation of the antagonistic ethnic identities that fuel nationalist terrorism. The uneven impact of successive waves of industrialisation and modernisation, which would generate sharp stratifications between national ethnic identities, might later result in violent nationalist movements and ultimately to secessionist actions in response to political factors that lead states to repress ethnic groups by military means. Violent nationalist movements in the form of nationalist terrorism occur when the following two conditions are met: (i) members of an ethnic group must identify themselves as a distinct national ethnic identity seeking to restore their separate heritage, language and culture; (ii) opportunities for non-violent political participation must be viewed as inadequate by the most radical members of the nationalist movement, because the relevant ethnic group lacks access to regional political institutions and influence within the central government due to multiple humiliations and discriminations or because patterns of political and social mobility within the group are structured to exclude nationalist radicals (Newman, 2000: 28). As a result of these conditions, the ruling elite of an ethnic group would seek to establish their own separate nation-state if at that time they have no feasible prospect of being fairly treated or integrated (Gellner 1964:171).

Conclusion

Theorists have failed to construct a general theory of nationalism and it has continued to resist ultimate explanation (Mayall, 1990: 5). The concept of nationalism seems to defy such generalisations that are made by analysts. It may be the fact that nationalism is built on emotion and is far more a psychological issue than a political one that it defies a kind of generalisations of international relations that scholars may be looking for. Yet, it has become obvious that there are far more questions pertaining to the concept of nationalism than there are answers. There is no doubt that it is an extremely complex and problematic issue and thus the tendency for scholars of international relations not to deal with it is understandable. But, can we eschew or undo something as deeply internalized as nationalism is? We must not allow filling the concept of nationalism into the “convenient black box”, because the consequences of not dealing with this potentially highly dangerous phenomenon are likely to be very destructive. To do that would imply disintegrating society, negating history as we know it, and undermining the very structure of our existence. If nationalism is not fully addressed, it has the potential to pose a serious threat against strengthening the peaceful relations between and within states.

Nationalism appears to be a mysterious phenomenon within world politics in which theorists seemingly avoid to deal with. In any case, the process is bound to be repeated: Old practices die hard, and humans are creatures of habit. Although death of nationalism is not impossible, it is highly improbable. Nationalism may be mythical, but the reality of this myth, and the degree to which that perceived reality is embedded cannot be denied. In order to explain the reality of mythical traits of nationalism and nationalist ideological movements, attention must be paid to the detailed fabric of nationalist discourse, to the structures and devices it employs. That is, despite the problems and difficulties of defining and explaining nationalism, there can be no doubt that it is highly prevalent and central to an understanding of the modern world.

The argument in this paper is that the idea of the nation is born out of modernity and was created by a number of interrelated factors such as the evolution of industrialisation and urbanisation meant there was a need for a common language, an ancestry, national institutions and therefore the involvement of the state. According to Anderson, collectively such processes created the idea of nation. He writes that nations, nationhood and nationalism are, “cultural artefacts of a particular kind” (Anderson 1991: 4) that were created at the end of the

eighteenth century and throughout the nineteenth century by these various processes. However, an apparent paradox here is that while nationalism is a very strong force in the modern world as it in most cases prevails and sets the standard for what constitutes a modern state, a very few nations – mostly in the West – are considered democratically legitimate and consolidated enough according to the Western pluralist-democracy standards to use nationalism as a means for modernity and statehood. Moreover, while a successful process of consolidation and integration (supranationalism) has minimised the nationalism stirred friction and rivalry between the democratically consolidated modern liberal nation-states, a lately attained concepts of nation and nationalism mostly results in new conflict situations both internally and externally among the states outside the European Union and North America. In the same vein, in some instances the myth of national homogeneity is a unifying factor through the civic nationalism perspective of liberalist theory, while in other cases the myth of national heterogeneity is a factor for racial and national diversification and a source of violent ethno-nationalist movements such as terrorism and chauvinism according to the realist theory.

Last but not least, in this paper, the concepts of “nation” and “state” are outlined alongside a number of associated concepts such as self-determination, nationalism, nationhood and sovereignty. These are core concepts in international relations partly because they establish the main units of study in the discipline, but also because they are central to liberal and realist theoretical approaches, issues and themes that are being studied in this article. Thus, nationalism will continue to influence our decisions, shape our lives, structure our societies, and direct our history. Nationalism is widely regarded as the cause of many recent wars and for this reason it is vital that we seek to better understand it rather than place it in the too difficult category.

END NOTES

* Assoc. Prof. Dr., Ege University, Department of International Relations, Izmir, Turkey.

REFERENCES:

- ANDERSON, B. (1991), *Imagined Communities: Reflections on the Origins and Spread of Nationalism*, London/New York: Verso.
- BARRY, B. (1992), "The Quest for Consistency: A Sceptical View," in BARRY, Brian & GOODIN, Robert E. (eds.), *Free Movement: Ethical Issues in the Transnational Migration of People and of Money*, Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press.
- BAUM, G. (2001), *Nationalism, Religion, and Ethics*, McGill-Queen's University Press.
- BERLIN, I. (1969), *Four Essays on Liberty*, Oxford and New York: Oxford University Press.
- CANEY, S., GEORGE, D. & JONES, P. (eds.), (1996), *National Rights, International Obligations*, USA: Boulder, Westview Press.
- CANEY, S. (1996), "Individuals, Nations and Obligations" in CANEY, Simon, GEORGE, David & JONES, Peter, (eds.), *National Rights, International Obligations*, USA: Boulder, Westview Press.
- CORNTASSEL, J. J. (2003), "Who is Indigenous? 'Peoplehood' and Ethnonationalist Approaches to Rearticulating Indigenous Identity", *Nationalism and Ethnic Politics*, Vol.9, No.1.
- EVANS, G. & NEWNHAM, J. (1998), *The Penguin Dictionary of International Relations*, London: Penguin Books.
- GELLNER, E. (1996), "Reply: Do Nations Have Navels?", *Nations and Nationalism*, Vol.3, No.2.
- GELLNER, E. (1983), *Nations and Nationalism*, UK: Basil Blackwell.
- GELLNER, E. (1964), *Thought and Change*, London: Weidenfeld and Nicholson.
- GEORGE, D. (1996), "National Identity and National Self-Determination" in Caney, S., George D. & Jones P. (eds.), *National Rights, International Obligations*, USA: Boulder, Westview Press.
- HAAS, E. B. (1993), "Nationalism: An Instrument of Social Construction", *Millennium: Journal of International Studies*, Vol.22, No.3.
- HARMS, W. & SKYRMS, B. (2008), "Evolution of Moral Norms" for Oxford Handbook on the Philosophy of Biology ed. Michael Ruse. <<http://www.lps.uci.edu/home/fac-staff/faculty/skyrms/7-20%20user-friendly%20evolution%20of%20moral%20norms.pdf>> (Accessed: 18.08.2009)
- HOBBSAWM, E. J. & RANGER, T. (eds.) (1992), *The Invention of Tradition*, Cambridge: Cambridge University Press.
- HOBBSAWM, E. J. (1990), *Nations and Nationalism Since 1780: Programme, Myth, Reality*, New York: Cambridge University Press.

KEATING, M. (1997), "Stateless Nation-Building: Quebec, Catalonia and Scotland in the Changing State System", *Nations and Nationalism*, Vol.3 No.4.

KEDOURIE, E. (1960), *Nationalism*, London: Hutchinson.

KRIEGER, J. (1993), *The Oxford Companion to Politics of the World*, UK: Oxford University Press.

MÁIZ, R. (2003), "Framing the nation: three rival versions of contemporary nationalist ideology", *Journal of Political Ideologies*, Vol.8, No.3.

MAYALL, J. (1990), *Nationalism and International Society*, UK: Cambridge University Press.

MEADWELL, H. & MARTIN, P. (1996), "Economic Integration and the Politics of Independence", *Nations and Nationalism*, Vol.2 No.1.

MISEVIC, N. (2000), *Nationalism and Ethnic Conflict*, Illinois: Open Court Publishing Company.

NEWMAN, S. (2000), "Nationalism in Postindustrial Societies: Why States Still Matter", *Comparative Politics*, Vol.33, No.1.

O'LEARY, B. (1997), "On the Nature of Nationalism: An Appraisal of Ernest Gellner's Writings on Nationalism", *British Journal of Political Science*, Vol.27, No.2.

SHAFFER, B. C. (1955), *Nationalism: Myth and Reality*, USA: New York, Harcourt, Brace and World Inc.

SMITH, A. D. (1998), *Nationalism and Modernism*, London: Routledge.

SMITH, A. D. (1995), "Nations and Their Pasts", Opening Statement - *The Warwick Debates*. <<http://www.lse.ac.uk/collections/gellner/Warwick.html>> (Accessed: 14.08.2009)

SMITH, A. D. (1991), "The Nation: Invented, Imagined, Reconstructed", *Millennium: Journal of International Studies*, Vol.20, No.3.

SMITH, A. D. (1986), *The Ethnic Origins of Nations*, New York and Oxford: Blackwell Publications.

SMITH, D. (2000), "Ethical Uncertainties of Nationalism", *Journal of Peace Research*, Vol.37, No.4.

STAVRINIDES, Z. (1976), *The Cyprus Conflict - National Identity and Statehood*, Nicosia: Loris Stavriniades Press.

TAMIR, Y. (1996), "Reconstructing the Landscape of Imagination", in Simon Caney, David George & Peter Jones, (eds.), *National Rights, International Obligations*, USA: Boulder, Westview Press.

WALZER, M. (1994), "Notes on the New Tribalism" in Chris Brown (ed.), *Political Restructuring in Europe*, London: Routledge.

VHUTUZA, E. & NGOSHI, H. (2008), "Nationalism and Supra-nationalism in the 21st Century?", *African Integration Review*, Vol.2, No.1.

WIRTH, L. (1936), "Types of Nationalism", *The American Journal of Sociology*, Vol.41, No.6.

AYRILIKÇI KÜRT HAREKETİNİN TARİHSEL DİNAMİKLERİNE KISA BİR BAKIŞ

Maya ARAKON*

ÖZET

Yaklaşık 30 yıldır Türkiye bir şiddet sarmalının içinden geçmekte, ülkenin Güneydoğusundaki ayrılıkçı Kürt militanlarla yürütülen savaş bir türlü sona erdirilememektedir. Bu şiddet sarmalının bir ayağı hiç kuşkusuz Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda bu yana Kürtlere uygulanan baskı ve sindirme politikaları, bir diğer ayağı ise bu politikalar sonucunda Kürt siyasi hareketinin şiddete savrulmasından çıkan sonuçlardır. Kürt kimliğinin inşasında Türk kimliğinin inşasının büyük rolü olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin ulus-devlet projesinde Kürt kimliğinin yeri, Türk kimliğinin inşasıyla şekillenmiştir. Bu şekillenme sonucunda ortaya çıkan politikalar ve bunların uzun vadeli izdüşümlerinin, Türkiye'nin özellikle 1980 sonrasında yaşadığı şiddet olaylarını açıklamakta önemli etkenler olduğunu söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Kürt sorunu, Ayrılıkçılık, Terörizm, PKK, Etnik kimlik, Ulus-devlet, Türk, Çokkültürlülük.

A BRIEF LOOK AT THE HISTORICAL DYNAMICS OF THE SEPARATIST KURDISH MOVEMENT

ABSTRACT

For almost 30 years, Turkey has been passing through a vicious circle of violence and the war led between the Turkish army and the Kurdish separatist militants in the Southeast of the country could not reach to an end. One of the reasons of this violent circle is the assimilation and oppression policies that Turkish state has applied over the Kurds since the foundation of the Turkish Republic, and the second one is the gravitation of the Kurdish political movement to violence as a result of those oppressive and assimilative politics. In the construction of the Kurdish identity, the Turkish identity has played a major role since the Kurdish identity has been shaped by the construction of the Turkish one within the nation-state project of the Turkish state. It is possible to affirm that the policies which resulted from this shaping and the long-term repercussions of these are important factors to explain the escalating violence that Turkey has been facing especially after the Coup of 1980.

Key Words: Kurdish question, Separatism, Terrorism, PKK, Ethnic identity, Nation-state, Turk, Multiculturality.

Giriş

Yaklaşık otuz yıldır Türkiye zorlu bir demokratikleşme sürecinden geçerken ülkenin Güneydoğusunda ayrılıkçı Kürt militanlara karşı da bir savaş verilmektedir. İlk önce sosyal, daha sonra kültürel ve dilsel hakların talebi olarak ortaya çıkan bu sorun gün geçtikçe etnik ve hatta ulusal hak talepleri haline gelmiştir. Hergün sorunların tıkandığı bu ortamda ulus, ulusalcılık, etnik grup gibi kavramlar ve çokkültürlülük, çoğuldil, çoğulkimlik gibi terimler, Türkiye'nin siyasi ve toplumsal kelime haznesinin merkezinde yer almaktadır. Türk ulusal kimliği azınlık olarak tanımlanmayan ve kendini azınlık olarak görmeyen başka bir ulusal kimlik inşa sürecinin rekabetiyle yüz yüze gelirken, yeni kimlik inşasının içinde yer alan aktif ve şiddet yanlısı bir grubun, PKK'nın da etkisinde kalmaktadır. Seneler içinde bu mücadele, ne Türkiye Devleti'nin ne de PKK'nın çözebildiği bir çıkmaz, bir kısır döngü haline gelmiştir.

Otuz yıldır inişli çıkışlı süren bu şiddet sarmalının çözümlemesini yapmak, tarihi sürece bir göz atmayı gerektirmektedir. Bu noktada Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş dönemini ve bu kuruluş aşamasında öne çıkan ideolojiyi incelemek de kaçınılmaz hale gelmektedir, zira *Kürt meselesi* sadece son otuz senenin sorunu değildir.

Bu makale, Kürtlerin kimlik taleplerinin neden siyasal zeminden şiddete evrildiğinin tarihsel dinamiklerine kısaca bakacaktır. Bu tezi desteklemek amacıyla makale, tarihsel bir derinlik içerisinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarındaki Ulus Devlet inşasının zorlayıcı politikalarının burada önemli rolü olduğu tezini savunacaktır.

Türk ulusal kimliği ve Kürtlerin Türkleştirilmesi

Türk ulusal kimliğinin, başka birçok kriterin yanında, dinsel aidiyet üzerine kurulmuş olduğunu söylemek yanlış olmaz. Her ne kadar Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu Osmanlı sistemine bir tepki olarak gerçekleştirilmiş olsa da, 500 yıllık tarih içinde dinamik olan *Millet* sistemi -diğer bir deyişle toplumu dinsel aidiyetlerine göre ayırma sistemi- gene de öne çıkmıştır (Şahin 2006: 125). Kolektif dinsel aidiyetin, siyasi bireysel aidiyete ya da etnik ve dilsel aidiyete üstün olduğu bir sistemden, bireyin herhangi bir grubun aracılığı olmadan ait kabul edildiği Ulus-Devlet sistemine geçiş henüz tamamlanmamış bir süreçtir.

Çağdaş Türk Ulusunun ortaya çıkabilmesi için elbette, her ulus inşasında olduğu gibi, nüfusun homojenleşmesi gerekmektedir. Bu homojenleşme bir taraftan Müslüman olmayanların Anadolu topraklarından bertaraf edilmeleri (1915'te Ermeniler¹, 1923'de

Rumlar²⁾ diğer taraftan Müslümanların arasındaki etnik ve dilsel farklılıkların silinmesi ya da en azından yok sayılmasıyla gerçekleştirilmeye çalışıldı. Kurucu ideolojiye göre Devlet tek bir blok ulusun etrafında, aynı dil, aynı kültür, aynı toplumsal hafıza ve elbette aynı dinin üzerine inşa edilmeliydi (Ahmad, 1993: 46). Dinsel-etnik grubu ifade eden Arapça kökenli *millet* kelimesi (Ahmad, 1993: 48), semantik olarak yeni ulusa uyarlandı. Millet sisteminde dinî grupların görece bir özerkliği vardı. Bu gruplara ait bireyler, grupların dinî önderlerinin hukukî sultanı altındaydılar³⁾ (Kymlicka, 2004: 106). Yeni Türk Devleti'nin ise iki amacı bulunuyordu: toplumsal, etnik, dinsel farklılıkları olmayan bir toplum inşa (icat) etmek ve ulusal hukukî-bireysel aidiyeti öne çıkarıp, dinsel-etnik grupların toplamı olmayan bir ulus inşa (icat) etmek (Akgönül, 2008: 70). Böylece, dönemin ideolojisine uygun olarak Yeni Türk Devleti, her açıdan tekleşmiş bir milletin üstüne kurulan bir Ulus Devlet olmayı amaçlamıştır. Ulus inşası sürecinde dinsel farklılıklarla dilsel ve etnik farklılıklara bakış açısının değişik olduğunu belirtmekte fayda vardır. Gene Millet sistemli anlayışı içinde Gayri-Müslimler asimile edilemeyecek kadar uzak ve dolayısıyla tehlikeli görüldüklerinden göç, zorunlu göç, ekonominin “millileştirilmesi”, siyasal ve kimliksel baskı gibi yöntemlerle yok edilmeye çalışılırken⁴⁾, Kürtler için tamamen bir asimilasyon politikası güdülmüştür. Grup ya yok sayılmış ya da var olduğu ortamlarda Türklüğün içinde eritmeye çalışılmıştır. Hâlbuki hem Osmanlı'nın son iki yüzyılında hem de ulusal mücadele süresince Kürtlük realitesi gayet olağan kabul edilmiş, rekabet ya da işbirliği çerçevesinde bu grup(lar) yok sayılmamıştı. Bu açıdan bakıldığında Cumhuriyet'in ilk on yıllarında uygulanan yok sayma / eritme politikasının “yeni” bir unsur olduğu göze çarpabilir⁵⁾.

Kaldı ki Osmanlı devletinin yıkılışından sonra Kürtler kendilerini dört değişik ülkenin topraklarında bulmuşlardır: Türkiye, Suriye, Irak ve İran. Böylece Kürt sorunu hem bu dört devletin iç sorunu haline gelmiş, hem de bu dördünün arasında devletlerarası bir sorun olmuştur (Şahin, 2006: 126).

Aslında Kurtuluş Savaşı boyunca taktik olarak ulusal ve etnik çoğulluğu kabul eden bir yaklaşım gözlemlemek mümkündür. Ancak 1920'lerin ikinci yarısından itibaren bu toleranslı yaklaşım yerini etnik ve kültürel farklılıkları reddeden daha tekilci bir yaklaşıma bırakmıştır⁶⁾. 1920–1930 yılları Türk ulusunun inşası açısından son derece önemli bir dönem teşkil etmektedir. Bu dönemde uygulanan “Türkleştirme politikaları” ve Kürtlerin direniş hareketleri, Kürt ulusal kimliğinin oluşmasında etkili olmuş, 1980 ve 1990'ların ayrılıkçı hareketlerini beslemiştir. Ancak şunu da unutmamak gerekir ki dönemin Türkleştirme

politikaları aynı zamanda sekülerleştirme ve batılılaşma çabaları ile atbaşı gitmiş, Türkleşmek modernleşmekle eşdeğer sayılmıştır. Gene de Kürt milliyetçiliği ve bu milliyetçilikten doğan etnik şiddetin kendiliğinden var olan bir olgu değil, tepkisel olduğu söylenebilir, zira Şeyh Sait isyanı daha sonra Kürtler tarafından etnik bir isyan olarak algılanılacaktır. Zaten Türk milliyetçiliğinin doğuşu da benzer bir tepkisel süreçten geçmiştir. Yeni devletin kurucu önderleri dahi, Kurtuluş savaşı boyunca Kürtlerin özel önemine vurgu yaparken, kuruluştan sonra ağız değiştirmiş, ulusun homojenliğinin zaruri olduğunu vurgular olmuşlardır⁷. Zira bu anlayışa göre « modern » bir devlet homojen bir kimliği ve aidiyeti gerektirmektedir (Anderson, 2006: 72). Bu çerçevede, 1923'ten itibaren Türkiye'nin kurucu elitleri Kürtleri « öteki » olarak görmeye başlamışlardır. Bu « ötekilerin » feodal ve geleneksel, sosyal altyapıları, Cumhuriyet'in kurucu kadrolarının gerçekleştirmek istedikleri modernleşme projesine uyumsuzluk göstermiştir. 1923, Lozan Antlaşması, Millet sisteminin devamı anlayışı çerçevesinde sadece gayrimüslimleri azınlık olarak kabul etmektedir. Böylece Kürtler 1923'te ayrı bir grup olarak tanınmamışlardır⁸. Diğer bir deyişle tekilci ve asimilasyonist Yeni Türkiye Devleti, Kürtleri ayrı bir kimlikli grup olarak kabul etmemiştir. Aynı elitler Kürtlerin bahsi geçen aşiretçi ve geleneksel toplumsallaşmalarını Osmanlı dönemiyle bütün bağların koparılmasına bir engel olarak görmüşlerdir. İşin ilginç tarafı Kemalistler hem aşiret sisteminden faydalanmış, hem de bu sistemi zamanı geçmiş bulmuşlardır. Gelenekselci olan herşey Cumhuriyet'e karşı kabul edilmiştir⁹ (Şahin, 2006:125).

Aynı dönemde Avrupa'daki faşist akımların yükselişi Türkiye'de de yankı bulmuştur ve Kemalist devrimin mimarları 1930'larda Türkleştirme politikalarına hız vermişlerdir. Kemalistler modern Türkiye'nin pozitivist ve sanayileşmiş bir ülke olmasını istemişlerdir. Faşist ideolojinin yükselişi kurucu ekibe bu projede ideolojik bir taban sağlamış, milliyetçiliğin yüceltilmesi, toplumu böldüğü düşünülen sınıf kavgasına duyulan nefret, iki ideolojinin ortak paydalarını oluşturmuştur. Diğer taraftan faşizm tek partili tekilci devlet anlayışını da meşrulaştırmıştır (Ahmad, 1993: 62).

Türkleştirme politikaları ekonomiden kültüre ve hatta eğitime, sosyal hayatın her yönünde kendini göstermiştir (Aktar, 2000: 86). Bu politikalarda Kürtlerin durumu bir özellik taşımaktadır, zira toplumsal yapılarından dolayı Osmanlı döneminde bir nevi özerkliğe sahip olan Kürt aşiretler Monarşiye Cumhuriyet'ten daha çok bağılıdır (Şahin, 2006: 126). Bu durumda hem kültürel hem de toplumsal olarak Türkleşmeleri, yeni rejimin en önemli hedeflerinden biri haline gelmiştir¹⁰. Homojenleş(tir)me politikalarının kullandığı en önemli

iki araç eğitimin birleştirilmesi ve popüler dinin etkisinin Tekke et Zaviye'lerin kapatılmasıyla asgariye indirilmesi olmuştur¹¹ Eğitim dili ve günlük yaşam dilinde Türkçe empoze edilmiş, 1928'de Türk Ocakları'nın öncülüğünde « Vatandaş Türkçe konuş » kampanyalarının ilki başlatılmıştır¹².

1925'den itibaren bu hukukî ve toplumsal uygulamaların yanında askerî harekâtlar da yer almıştır. Bu tarihte baş gösteren Şeyh Sait isyanının şiddetle bastırılması, sadece dinî değil etnik özelliklerden de kaynaklanmaktadır. Bu tarihten itibaren ülkenin doğu bölgelerinde sıkıyönetim yerleştirilmiş, « Şark Vilayetleri Reform Planı » uygulamaya koyulmuştur. Bu planın ana maddeleri, Doğu bölgelerinde günlük hayatta Kürtçenin bertaraf edilmesi, Kürtlerin toplumsal değişimleri tamamlanana, yani kimliksel olarak Türkleşene kadar sıkıyönetimin devamı, Ermenilerden boşaltılan Doğu köylerine Türk nüfusun yerleştirilmesi, Kürtlerin bölgeden göç ettirilmesi olmuştur (Ekinci, 1997: 160-161). Bu plan, direnen Kürtlere karşı güç kullanabilmeyi meşrulaştırmış ve resmî kolluk güçlerinin yanında paramiliter gruplara da güç kullanma yetkisi tanımıştır (Yıldız, 2001: 236).

1930'lardan itibaren zorunlu göç başlamıştır. Bu dönemde Doğu vilayetlerinin birçoğunda çoğunluk Kürtlerden oluşmaktadır. Örneğin 260.000 nüfuslu Mardin vilayetinde bir tek Türk dahi bulunmamaktadır¹³. Siirt, Şırnak, Erzurum, Pervari, Garzan gibi diğer vilayetlerde de Kürt nüfus ezici çoğunluktadır (Öztürk, 2007: 111). Zorunlu göç ve Türk nüfusun yerleştirilmesiyle Cumhuriyetin başlangıç döneminde Türk kimliği merkeze alınmış, Kürt kimliği illegalleştirilip periferiye itilmiştir. Başlangıçtan beri Kürt kimliği tutuculuk, azgelişmişlik, dış mihrakların kışkırtması, haydutluk, ayrılıkçılık, ihanet gibi kavramlarla özdeşleştirilmiştir (Şahin, 2006; 132).

Çok partili sistemde resmî Kürt söylemi: inkâr ve baskının devamı

1946'dan sonra çok partili sisteme geçilmesi Kürtlerin siyasete iştirakini canlandırmıştır.¹⁴ Ancak asıl önemli dönem görece liberal sayılabilecek 1961 Anayasası'nın işlemeye başladığı 1960'ların ilk yarısı olmuştur. Yeni Anayasa Kürtlere görece serbest bir siyaset özgürlüğü tanımakta, kolektif olarak Kürtlerin haklarını savunmaya olanak sağlamaktadır.

Onyıllardır inkâr edilmiş ve ezilmiş etnik kimliği nihayet ifade edebilme özgürlüğü, Kürt çevrelerinde hızla bir muhalif harekete dönüşmüştür. Bu durumun en önemli sebepleri

genç Kürt nüfusun 1960'lerden itibaren Batı'daki büyük şehirlere göç etmesi, yüksek öğrenim görmeye başlaması ve bir Kürt burjuvazisinin ortaya çıkmasıdır. Bu burjuvazi, Kürt kimlik hareketinin siyasi, entelektüel ve ideolojik altyapısının oluşmasına katkıda bulunmuştur. Şehirli bir Kürt kimliğinin oluşması bir Kürt küçük burjuvazisinin de ortaya çıkmasına olanak sağlamış¹⁵, sosyalist düşünceye dâhil olan Kürt gençleri sınıf problematiğinden etno-sınıf¹⁶ problematiğine geçmişlerdir. Geleceğin birçok Kürt lideri, 1960'lar boyunca bu atmosferden beslenmiştir. 1968 gençlik olaylarından itibaren Kürt kolektif bilinci gelişip Türkiye sol hareketleriyle ortak eylemlere girişmiştir¹⁷. Zamanla « Kürt sorunu » kültürel, siyasi ve ekonomik eşitsizlik ve etnik ayrımcılık olarak görülmeye başlanmıştır. Bunun ana sebeplerinden biri Türkiye sol hareketinin Kürtlerin bir etnik grup olarak ezildikleri tezini reddedip kimliksel yaklaşımları dışlamasıdır. Sol akımlardan etkilenen ancak kendi spesifik sorunlarını dile getiremeyen genç Kürtlerin doğdukları bölgelere militan olarak geri dönmeleri, şehirlerde oluşan Kürt kimlik bilincini ekonomik ve siyasi olarak ezilmiş bölgelere taşımıştır. Aynı dönemde Kürtlüğe vurgu yapan birçok dernek kurulmuş, bu oluşumlar 1970'lerin Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Kürt muhalefet hareketinin altyapısını oluşturmuştur. Aynı dönemde Kürt hareketinin genel Türkiye solundan uzaklaştığı gözlemlenmiştir. Sol kesimden kopan Kürtlerin bir kısmı ise Irak Kürdistan Demokratik Partisine yaklaşmış, daha milliyetçi-muhafazakâr bir çizgi benimsemiştir (Van Bruinessen, 1984: 17).

1971 ve 1980 askeri darbelerinin Türkiye'deki Kürt sorununun koşullarını ağırlaştırdığı tartışılmazdır. 1971 darbesi, 1961 Anayasasının getirdiği özgürlükçü ortama bir cevap niteliğindedir. Darbeyle birlikte bu anayasanın bütün kazanımları geçersiz hale getirilmiş ve ülke yeniden bir baskı dönemine girmiştir. Bu baskı sadece Kürtlerin değil, bütün sol hareketlere karşı uygulanmıştır. 1971–1980 arasında yer alan sağ-sol çatışmaları ülkedeki şiddet kültürünü artırmıştır. Özellikle 1980 darbesinden sonra Kürt militanların yanı sıra Marksist militanlar da yurt dışına çıkmak zorunda kalmış, siyasi mülteci olarak Batı Avrupa ülkelerinde organize olmaya başlamışlardır¹⁸.

1980'lerde Kürtlerin toplumsal talepleri değişime uğrayarak etnik şiddete dönüşmüş, özerklik ve ayrılık talepleri bu dönemde ortaya çıkmıştır. Batı Avrupa ülkelerine sığınan Kürtler ise, buralardaki siyasi serbestiden de faydalanarak güçlü bir organizasyon kurup Kürt sorununu Avrupa'ya da taşımışlardır (Rigoni, 2000: 47). Özellikle Almanya, Fransa ve İskandinav ülkelerinde yaşayan ve daha önce siyasileşmemiş Kürt işçiler örgütlenerek etnik

kimlikleri konusunda bilinçlenmiş, bu yöndeki taleplerini Türkiye'ye yöneltmişlerdir. Burada söz konusu olan Kürtlüğün, Türkiye'den ve Kürt bölgelerinden uzakta, diasporada tekrar inşa edilmesidir¹⁹. Bu sayede PKK da kendine Avrupa'da finansman kaynakları bulabilmiştir (Arakon, 2008: 74-78).

Kimlik taleplerinin etnik şiddete dönüşmesi

Günümüz Avrupa'sı her geçen gün çoğulculuğu ve yerel yönetimleri değer olarak daha fazla kabul edip merkezîyetçi anlayıştan uzaklaşmakta, azınlık grupların ve bunların siyasi açında kendilerini ifade edebilmelerini kolaylaştırmaktadır. Gene de çokkültürlülüğün faydaları söylemi 20. yüzyılın ikinci yarısında etnik azınlıkları bulundukları devletlere bağlamaya yetmemiş, çoğunluğu oluşturan kimlikle ortak kader algılamasını geliştirememiştir (Arakon, 2008: 74-78).

Türkiye'deki ayrılıkçı Kürt hareketini de bu çerçevede incelemek mümkündür. Dünyadaki devletsiz etnik grupların en önemlilerinden olan Kürtlerin²⁰ talepleri toplumsal zeminden kimliksel zemine kaydıkça, bu talepler Kürtlerin özerkliğe hakkı olduğunu düşünen bir kamuoyu yaratmaya başlamıştır. Bu durum Türkiye'deki bireysel aidiyetçi ideolojiyi her geçen gün daha da zora sokmuş, özellikle 1980 sonrasında Türk rejiminin sert tepkisi, hareketi daha da radikalleştirmiştir. Kürtlük bilincinin pekişmesiyle birlikte, PKK'nın şiddet eylemleri de Kürt toplumunda bir meşruiyet zemini bulmuştur (Akgönül, 2008: 72).

Kürt siyasi hareketine özellikle 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrasında getirilen kısıtlama ve baskılar sonucunda aktif şiddet eylemlerine yönelen PKK (*Partiya Kerkeran Kurdistan- Kurdistan İşçi Partisi*), 1978'de Abdullah Öcalan tarafından kurulmuş bir harekettir. 1970'ler bu tip birçok muhalif siyasi ve devrimci hareketin kurulmasına şahit olmuştur. Özellikle İstanbul ve Ankara'da öğrenci hareketleri son derece aktif bir şekilde örgütlenmişlerdir. Kürtler arasında yaygın olarak okunan resmî hayat hikâyesine göre Öcalan, daha ilk zamanlardan itibaren Ankara'daki bu sol öğrenci hareketlerinin içinde yer almaya başlamıştır.

Öcalan'a göre Türkiye solu Kürt sorununa yeterince eğilmemiştir ve bu yüzden de özellikle Kürtlerin sorunlarını bir etno-sınıf olarak savunacak bir örgüte ihtiyaç hâsıl olmuştur. Diyarbakır'da kurulan bu devrimci ve milliyetçi örgüt, 1980 darbesi sırasında

şiddetli bir biçimde bastırılmıştır. Darbenin ardından hareket radikalleşerek 1984’de şiddet eylemlerine başlamıştır²¹.

İlk başlarda Marksist-Leninist ideoloji üzerine kurulan PKK’nın amacı Kürdistan olarak nitelendirilen bölgede bir Kürt Sosyalist Devleti kurmak olmuştur.²² Örgüt söylemine göre birleşmiş bir Bağımsız ve Sosyalist Kürdistan için bir millî devrim gereklidir. Kürtleri örgütleyip Kürdistan’ı emperyalizmden, sömürgecilikten, işbirlikçi aşiretlerden kurtarıp, İşçi sınıfının diktatörlüğü altında sınıfsız bir devlet kurulması amaçlanmıştır (Balencie ve De La Grange, .2005: 51-56 ve 70-71, 468).

1984’den itibaren paramiliter karakterini pekiştiren PKK İran, Irak ve özellikle Suriye’nin desteği ile çeşitli resmî kurumları hedef almaya başlamıştır. Bir takım sivil ve askerî hedeflerin yanında dönemin en önemli hedefi GAP projesi olmuştur. Bunun yanı sıra örgüt, Türk Devleti ile işbirliği içinde olduğunu düşündüğü Kürtleri de ortadan kaldırma eylemlerine girişmiştir. Bu süreçte örgütün hedef aldığı iki önemli kesim vardır: bunların ilki Devletle işbirliği yapan aşiretler, Türk siyasi hayatında yer edinmiş geleneksel elitler ve Kürt kimliğini inkâr eden kesimlerdir. İkinci hedef ise Devlet tarafından PKK ile mücadelede kullanılan ve bu bağlamda bölge halkını kadın çocuk ayırt etmeksizin itlaf ederek köyleri yakan ve halkı zorunlu göçe mecbur bırakan köy korucuları ile bölge aşiretlerinin elemanlarıdır (Dönmez, 2007: 43-65).

1990’larda ise Filistin hareketinin etkisinde kalınarak uygulanan intihar saldırılarıyla yeni bir strateji üretildiği görülmektedir. Bütün bu saldırılar Türk ordusu tarafından büyük bir şiddetle karşılık bulmuştur. 1984’den günümüze kadar bu savaşın 37000’den fazla ölüme²³; 4000 kadar köyün ortadan kaldırılmasına ve 400.000 ilâ bir milyon kişinin göçüne sebep olduğu bilinmektedir²⁴. Günümüzde Irak’ta konuşlanmış PKK militanlarının 3500 ilâ 5000 kişi kadar oldukları düşünülmektedir²⁵. PKK bölgede dinamik bir şekilde çalışmaya ve yeni militanlar devşirmeye devam etmekte, Kürtlerin ekonomik, siyasî ve kültürel olarak ezilmeye devam ettikleri düşüncesi PKK’nın yaşamını sürdürmesini sağlamaktadır. Bu militanlar 1980 ve 1990’larda kurulan eğitim kamplarında yetiştirilip PKK’ya katılmışlardır. Bunun yanı sıra, 1980’li yıllar boyunca PKK, Ermenistan’ın kurtuluşu için mücadele veren ve yurtdışındaki Türk diplomatlarını hedef alan terör örgütü ASALA (Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia – Ermenistan’ın Kurtuluşu için Gizli Ermeni Ordusu) ile de işbirliği yapmıştır²⁶.

Şiddet eylemlerinin yanı sıra Avrupa’da yapılan gösteri ve kampanyalarla Avrupa kamuoyunda Kürt davasına destek sağlanmış, Batı kamuoyunda PKK’lı militanların özgürlük savaşçıları olduğu kanısı yaygınlaşmıştır²⁷. PKK Kürt diasporasını hem finansal olarak kullanmakta hem de örgütsel ağını bu sayede güçlendirmektedir. Aşağı yukarı 600.000 Kürt asıllının yaşadığı Batı Avrupa, “Devrim Vergisi”nin toplandığı en önemli bölgedir. Bunun dışında 1990’larda gelişen uyuşturucu kaçakçılığı gibi yasadışı ağlar PKK’ya önemli gelir kaynakları sağlamaktadır. Soner Çağaptay’a göre insan kaçakçılığı, kadın tacirliği de bu tip yasadışı finans kaynaklarına eklenmelidir²⁸. Paris’te bulunan « Güncel Suç tehditleri Etütleri » grubunun bir üyesine göre PKK Paris banliyösünde görülen uyuşturucu trafiğinin %80’ini elinde tutmaktadır. (Çağaptay, 2007: 216).

PKK Batı Avrupa ülkelerinde başka destek şekillerine de sahiptir. Belçika, Danimarka, Almanya, Fransa, Yunanistan ya da İtalya gibi ülkelerde örgüte yakınlıklarıyla, hatta bizzat örgütün yayın organı olarak bilinen bir takım internet siteleri, gazeteler ve medya organları mevcuttur²⁹.

1999’da Abdullah Öcalan’ın yakalanmasından sonra örgüt silahlı mücadeleye son verdiğini açıklamıştır. Bağımsız Kürdistan fikrinden vazgeçildiğini belirten Abdullah Öcalan, yeni hedefin, içeriği hala belirsiz olan « Demokratik bir Konfederasyon » olduğunu açıklamıştır. Ancak 2004’den itibaren, yani Irak’ın Kuzeyinde özerk bir Kürdistan kurulduğundan beri PKK’nın şiddet kullanması tekrar başlamıştır. Son senelerde yapılan saldırılar ülkedeki milliyetçi akımları ve Kürtlere tepkiyi arttırmıştır. Irak’ın kuzeyindeki dağlarda konuşlanmış PKK militanlarını yok etmek için düzenlenen 2007 operasyonundan sonra Türk ordusu tekrar operasyon yapmaya mecbur kalmış, kısır döngü devam etmiştir. Kamuoyu ise bu şiddet sarmalından çok tehlikeli bir biçimde etkilenmekte, artık soruna barışçıl yollardan bir çözüm bulunmasını talep etmektedir. Etnik bir sorunun sadece askerî yollarla çözülemeyeceğini Türkiye kamuoyunun bir kısmı anlamış görünmektedir. Kültürel ve dilsel hakları sağlayacak bir reform sürecine girilmesi aynı çevreler tarafından desteklenmekte, Kürtlerin ülkede birey olarak bütün haklara sahip olma istekleri kabul görmeye başlamaktadır (Bozarslan, 2008: 79-80).

Türkiye Devleti’nin Kürt sorununa yaklaşımı elbette ağırlıkla askeri olmuştur. Sorun bir kimlik ya da etnik sınıf sorunsalından çok sadece terör eylemleri olarak algılanmış, terörün yapısal sebepleri göz ardı edilmiştir. Askeri olmayan diğer yaklaşımlar dahi son tahlilde bölge

halkının refahı ve eşitliği için değil PKK eylemlerine karşı gerçekleştirilmiş. Bu önlemlerin en ilginç Korucu sistemidir. Bu sistemle bölgedeki Kırsal Kürt yerleşimlerinin *korunmasından* çok Kürtleri bölme amaçlanmış, ortaya devlet tarafından silahlandırılmış paramiliter bir güç çıkarken kimi aşiretler meşrulaştırılmış, PKK ve Devlet arasında kalan binlerce aile göç etmek zorunda kalmıştır³⁰. 2002’den beri yeni korucu alımları olamasa da³¹ korucu müessesesi bölgedeki toplumsal kırılmaları derinleştirmiştir. Gene Devlet tarafından uygulanan ikinci bir önlem bölgede PKK’nın destek görmesini engellemek için kimi köylerin özellikle 1990’larda boşaltılmasıdır. Bu zorunlu göç Kürtlerin Devlet’e bağlılıklarını zayıflatırken, güvenlik konusunda da tam aksi sonuç doğurmuş, PKK kentleşmiştir³².

Bunun dışında meşru Kürt siyasi partilerinin kapatılması ve Kürtlerin büyük çoğunluğunun Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altında temsil edilemiyor oluşları da siyasî olarak Kürtlerin kendilerinin karar mekanizmaları dışına itildiklerini düşünmelerine yol açmakta, Türkler ve Kürtler arasındaki ayrışma ve ötekileşmeyi büyütmektedir. Son olarak Anayasa Mahkemesi’nin 11 Aralık 2009 tarihinde aldığı kararla birlikte Kürt siyasi hareketinin TBMM’deki tek temsilcisi olan Demokratik Toplum Partisi de “Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü aleyhinde eylemlerin odağı haline geldiği anlaşıldığından Siyasi Partiler Kanunu’nun ilgili maddesi gereğince oybirliği ile” kapatılmış³³ ve günümüz Kürt siyasi hareketinin en önemli isimlerinden Abdülkadir Fırat, Ahmet Ay, Ahmet Türk, Orhan Miroğlu, Selim Sadak, Aysel Tuğluk gibi çok sayıda üye ve yöneticisine de siyaset yasağı getirilmiştir. Bu kararla birlikte DTP Kürt hareketinin kapatılan yedinci partisi olmuştur. Türkiye’de Anayasa Mahkemesi kurulduğu 1963 yılından bu yana 24 parti hakkında kapatma kararı vermiştir. 1990’lı yıllardan itibaren programlarında Kürt sorununun çözümünü esas alan partilerin büyük çoğunluğu kapatılan partiler arasında yer almıştır. Bu çerçevede Halkın Emek Partisi (HEP) 14 Temmuz 1993’te, Özgürlük ve Demokrasi Partisi (ÖZDEP) 23 Kasım 1993’te, Demokrasi Partisi (DEP) 16 Haziran 1994’te, Demokratik Değişim Partisi /DDP) 19 Mart 1996’da, Demokratik Kitle Partisi (DKP) 26 Şubat 1999’da, Halkın Demokrasi Partisi (HADEP) 13 Mart 2003’te Anayasa Mahkemesi’nce kapatılmıştır. HADEP’in yerine kurulan Demokratik Halk Partisi (DEHAP) ise 2005 yılında, hakkında açılan kapatma davası sonuçlanmadan kendisini feshetmiştir³⁴.

Bütün bu gelişmelerin yanı sıra 21 Mart 2005’te KKK (Koma Komalen Kurdistan / Kurdistan Dernekler Konfederasyonu) adıyla kurulan ancak 16-22 Mayıs 2007 tarihleri arasında Irak-Kandil dağında yapılan kongrede adı KCK (Koma Civaken Kurdistan /

Kürdistan Halklar Konfederasyonu) olarak değiştirilen³⁵ ve PKK'nın "şehir yapılanması" olarak nitelendirilen örgütün elemanlarına yönelik 7 ilde düzenlenen operasyonlarda, içlerinde 12 seçilmiş Belediye başkanının da bulunduğu 151 kişinin gözaltına alınmış, haklarında 15 ila 25 yıla kadar hapis cezası talep edilmiştir³⁶. Seçilmiş belediye başkanlarının tutuklanmasıyla Kürt siyasi hareketinde yeni bir güvensizlik oluşmuş, bu olumsuzlukların etkisiyle PKK'nın bölge halkından gördüğü destek de gitgide artan bir meşruiyet kazanmıştır³⁷.

Sonuç

Türk ulusal kimliği kendilerini Türk olarak nitelendirenlerle Kürt olarak nitelendirenler arasındaki bir gerginlikten beslenmiştir (Granberry, 2004: <http://facweb.furman.edu>). Türkiye'nin kimliği, tarih yazımı aracılığı ile Selçuklulardan Osmanlılara, imparatorluk tarihinden de çeşitli birikimler olarak varlığını inşa etmiştir. Cumhuriyet tarihi ise ülke topraklarında var olan diğer kimliklerin yok sayılması sürecini içermektedir. Cumhuriyetin kuruluşundan beri var olan 6 ilkenin ikisi, Laiklik ve Milliyetçilik, hâlâ nüfusun bazı bölümleri için sorunlu olarak görülmektedir. Bunların başında bir yanda Muhafazakâr-Müslümanlar, diğer yanda ise Kürtler gelmektedir. 1920'lerde pozitif ve öncü olarak görülen bu iki ilke, anlamsal bir reformun eksikliğinden dolayı, kimi kesimlere göre artık miadını doldurmuştur.

Kimliksel olarak Türkler, Türkiye nüfusunun aşağı yukarı % 80-88'ini oluşturmaktadır (Granberry, 2004). 2007'ye gelindiğinde 12 milyona yakın Türkiye vatandaşı kendini açıkça Kürt olarak ifade etmektedir. Ancak bu kişilerin hepsi Kürtçe bilmemekte ve sadece Güneydoğu bölgelerinde yaşamamaktadırlar (Akgönül, 2008: 72). Türklerin olduğu kadar Kürtlerin de aidiyetleri çoğul olup, tümünün kendini Kürt olarak ifade etmediği düşünülebilir (Bozarslan, 2008: 80). Teknik olarak Kürtlerin Türkiye'de vatandaşlık haklarına sahip bireyler oldukları kabul edilmektedir. Memuriyette, siyasette aktif rol oynayan Kürt asıllı bireyler mevcuttur. Buna rağmen, aşiret sisteminin devamı ve baskı rejimi Kürtlerin kolektif olarak ezilmesine sebep olmaktadır. Bourdieux'cü bir yaklaşımla, bu başat olmama durumunun eğitim sisteminin tekilciliğinden ileri geldiği de söylenebilir.

Türkiye'deki milliyetçilik akımı Kürt karşıtlığından beslenmekte, Kürtlerin varlığı artık kabul edilmekle birlikte bir etno-sınıf olarak tehlike arz ettikleri düşünülmektedir (Bozarslan, 2008: 81) Bu algılamadan Türk milliyetçileri için bir « kendini savunma hakkı » doğmakta, şiddet meşrulaştırılmaktadır. Avrupa Birliği tarafından Kürtlerin kültürel haklarını

korumak amacıyla yapılan baskılar, bu durumu daha da kötü hale getirmektedir. Diğer taraftan Kürtler birçok siyasi oluşum içinde toplanmakta, siyasi ve kültürel hak taleplerini meşru ya da yasadışı yollardan göstermektedirler. Uygulanan etnomilliyetçilik, Türkiye nüfusunun ayrışmasına sebep olmakta, şiddet sarmalı devam etmektedir (NEDERVEEN PIETERSE, 1993: 144). Kürt kimliği de diğer kimlikler gibi dinamik olup, grup varlığı reddedilen bir etnik gruptan, hak talep eden bir etno-sınıfa dönüşmüştür. Sorunun diğer bir yönü de Türkiye’de ordunun siyasette oynadığı önemli roldür. Orduya göre Kürtler bir devletleşme süreci içine girmişlerdir. Oysa iddia edilen bu durum, Kürtler açısından siyasi bir hedef olmaktan çıkarak çok uzun zaman olmuştur. Kaldı ki Orta Doğu’da dengelerin sürekli değiştiği bir dönemde, bölgedeki diğer ülkelerin de böyle bir oluşuma sıcak bakmadıkları da göz önüne alınacak olursa, bu hipotezin tamamen gerçekdışı kaldığı görülmektedir (Bozarslan, 2008: 81).

Türkiye’nin demokratikleşme ve Kürt sorununun çözülme süreçlerinin önündeki engellerden biri de elbette PKK’nın uyguladığı şiddettir. Her saldırının ardından Devlet ulusal çapta baskı politikalarını artırmaya yönelmektedir. PKK’nın varlığını devam ettirebilmesine olanak sağlayan en önemli neden siyasi bir diyalog ortamının kurulamamış olmasıdır. Siyasi ifadenin var olmaması PKK’nın işini kolaylaştırmıştır. Meşru platformda politika yapabilen siyasi bir oluşum, PKK’nın varoluş nedenini elinden alacaktır. O yüzden de her Kürt siyasi hareketi en ufak bir meşruiyet kazandığı sırada PKK’nın gerçekleştirdiği saldırılar bütün barış çabalarını sıfırlamaktadır. Bu saldırılar kültürel hak taleplerini de sekteye uğratmakta, Türk milliyetçi kamuoyunda bütün Kürtler potansiyel terörist olarak algılanmaktadır. Böylece Sevr anlaşmasından beri var olan ve zaman içinde yeniden üretilen “bölünme korkusu” pekişmekte, Batılıların Türkiye’yi bölme isteklerinin var olduğu paranoyası bir türlü silinememektedir.

Yasal Kürt hareketlerinin ve Kürt partilerinin siyaseten yasaklanması da PKK’nın yararına olmakta, yukarda da belirttiğimiz nedenlerle yasadışı şiddet hareketlerini Türkiye Kürtlerinin bir kısmının gözünde meşrulaştırmaktadır. PKK’nın Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı Güneydoğu bölgesinden aldığı destek, Türklerde ciddi bir milliyetçi tepki doğurmakta ve toplumsal kırılganlığın taşlarını döşemektedir. Buna paralel olarak 2009 yılından itibaren iktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi hükümeti tarafından başlatılan ve adı önce “Kürt açılımı” olan ancak daha sonra gelen toplumsal tepkiler karşısında “Demokratik açılım” ve en nihayetinde “Milli Birlik Projesi” adını alan ve içeriği tam olarak

tanımlanmayan politikayla, Kürt tarafı Kürt kimliği etrafında şekillenen siyasi, dilsel ve kültürel haklarının tanınması yönünde umutlanırken, Türk tarafında PKK'ya imtiyaz verileceği ve toprak kaybıyla ülkenin bölüneceği yönünde endişeler belirmiştir. Söz konusu açılım politikasının kötü yönetilmesi ve “silah bırakma çağrısı”na riayet eden PKK militanlarının Habur sınır kapısından girerken yaşanan kutlama benzeri olayların Türk medyası tarafından bir “meydan okuma” olarak yansıtılması sonucunda ortaya çıkan ve gitgide artan gerilim, 2010 yılının bahar aylarıyla birlikte sıcak çatışmaya dönüşmüş, bir kez daha Türkiye Cumhuriyeti Ordusu ve PKK karşı karşıya gelmiştir. Bu durumun en büyük zararı yine, başta Güneydoğu bölgesinde yaşayan Kürtler olmak üzere, bütün ülkedeki Kürtlere olmuş, milliyetçi davranışlar sergileyen bazı Türklerin, Kürtlerle çıkan tartışmaları ölüme varan sonuçlar doğurmuştur³⁸. Ayrıca kapatılan Kürt partisi DTP'nin yerine kurulan Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) çatısındaki siyasetçilere de Türkler tarafından büyük tepki duyulmakta, BDP'nin PKK ile, aynı tabana sahip olmasından ileri gelen bağı, bazı Türkler tarafından BDP siyasetçilerinin “terörist” olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Bu çerçevede DTP'nin kapatılmasıyla siyaseten yasaklanan eski DTP Başkanı Ahmet Türk'e Samsun'da yapılan yumruklu saldırının, toplumsal bölünmenin geldiği noktayı göstermek açısından oldukça önemli olduğunu söylemek mümkündür³⁹. Örneklerini çoğaltabileceğimiz bütün bu saldırılar, Kürt sorununun artık terör sorunuyla özdeşleştirildiği, özellikle 1980 sonrasındaki resmi Devlet söyleminde ifade edildiği şekliyle “Kürt sorunu yoktur, terör sorunu vardır” noktasına geri dönüldüğü yönünde bir algıya da işaret etmektedir.

Kürt sorununun barışçı yollarla çözümü ve Kürtlerin Türkler tarafından bir tehlike olarak algılanmaması, ya da ülkede Türklük dışında başka bir etnomilliyetin varlığının kabul edilmesi için, öncelikli olarak PKK terörizminin sona ermesi gerekmektedir. Daha sonra hızla hayata geçirilecek olan siyasi, sosyal, kültürel, dilsel ve ekonomik reformlarla Güneydoğu bölgesinin kalkınması teşvik edilmeli, bölgede halen hüküm sürmekte olan feodal yapı sona erdirilmelidir.

Avrupa Birliği uyum yasaları çerçevesinde gerçekleştirilen reformların teoriden uygulamaya geçirilmesi de bu süreçte büyük önem taşımaktadır. Her ne kadar yasalar uyarınca artık Kürtçe konuşmanın hukuki bir cezası bulunmasa da, uygulamada Kürtçe kullanım serbestisi hâlâ bir takım engellerle karşı karşıya kalmaktadır.

Kürtlerin tüm Türkiye sathında siyaseten temsil edilebilmeleri, bu mesafenin azaltılmasında ve Kürtlerin toplumsal yaşamın her katmanında kendilerini Türklerle eşit hissetmesinde önemli bir rol oynayacaktır.

SON NOTLAR

*Yrd. Doç. Dr., Yeditepe Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul.

¹ Bu makalenin konusu 1915 ve öncesinde Osmanlı tebaası Ermenilerin başına gelen olaylar olmadığından, soykırım tartışmalarına girmeyeceğiz, ancak bu olayların tehcir ya da soykırım olarak nitelendirilmesi bir homojenleştirme politikası çerçevesinde görülmelerine engel değildir. Bakınız Taner AKÇAM, *Türk Ulusal Kimliği ve Ermeni sorunu*, Su yayınları, İstanbul, 2001.

² Türkiye ve Yunanistan arasında Ocak 1923'de imzalanan Zorunlu Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi iki ülkenin de dinsel olarak homojenleşmesini açıkça hedeflemiştir. Bu konuda bakınız Kemal Arı, *Büyük mübadele ve Türkiye'ye Zorunlu göç*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1995.

³ Kymlicka'ya göre "millet" sistemi, genelde hümanist olduğu ve gruplar arasındaki farklılıkları tolere ettiği için, azınlıklar hukuku konusunda bir ilk adım olarak kabul edilebilir. Bu sistem altında yerel gelenekler ve her dinsel grubun dini pratikleri saygıyla karşılanıyordu. Hristiyanlar ve Yahudiler, kendi iç işlerini idare etmekte serbestiler. Bununla beraber, Osmanlı sisteminde, Müslüman ulus "Millet-i hâkime (hâkim millet), gayrimüslimler ise "Millet-i mahkûme" (hükmedilen millet) olarak kabul ediliyordu. Yani, Osmanlı eliti her gruptan gelen bir elitten oluşsa da, toplumsal sistemde bir aidiyet hiyerarşisi olduğunu söylemek mümkündür.

⁴ Düşünüldüğünün aksine, Türkiye'de Gayrimüslimlerin asimile edilmesi yönünde uğraşılmadığı konusunda bakınız Samim AKGÖNÜL, *Türkiye Rumları*, İletişim, İstanbul, 2008.

⁵ Osmanlı İmparatorluğu'nda Kürtlerin statüsü ve Bab-ı Ali'nin Kürt politikaları için bakınız Hakan ÖZOĞLU, *Osmanlı Devleti ve Kürt Milliyetçiliği*, Kitapyayınevi, İstanbul, 2005.

⁶ Kurtuluş Savaşı'nın birleştirici unsuru İslam'dı. Savaşı kazanabilmek ve halkı davasının arkasında birleştirebilmek için Mustafa Kemal bu noktanın üzerinde özellikle durmuştu. 1920 yılında Meclis Genel Kurulu'nda yaptığı bir konuşmada gerçekleştirilecek olan birliğin Türk, Kafkas ya da Kürt olmayacağını söylemişti, ülkenin bütün etnik bileşenlerini bir araya getirmek için bir "Müslüman" birlik kurulmalıydı. Osmanlı İmparatorluğu'nda Kürt olmak her şeyden önce Müslüman olmak demekti. Bakınız Ahmet YILDIZ; *Ne Mutlu Türküm Diyebilene - Türk Ulusal Kimliğinin Etno-Seküler Sınırları 1919-1938*, İletişim, İstanbul, 2001, ve Hamit BOZARSLAN, "Türkiye'de Kürt Milliyetçiliği: Zımnî Sözleşmeden Ayaklanmaya 1919-1925", in *Türkiye'de Etnik Çatışma*, E. J. Zürcher (dir), İletişim, İstanbul, 2005.

⁷ Mustafa Kemal'in sağ kolu ve Başbakan'ı olan İsmet İnönü, *açıkça milliyetçi olduklarını, milliyetçiliğin tek birleştirici faktör olduğunu ve görevlerinin ülke topraklarında yaşayan Türk olmayan unsurları « Türkleştirmek » olduğunu ilan ediyordu. İsmet İnönü'nün 27 Nisan 1925 tarihinde Türk Ocaklarında yaptığı konuşma. Bakınız. Bilal ŞİMŞİR, İngiliz Belgeleriyle Türkiye'de Kürt Sorunu 1924-1938*, Dış İşleri Bakanlığı, Ankara, 1975.

⁸ Türkiye Devleti'nin kurucularına göre 1920'li yıllarda azınlık kavramı sadece gayrimüslimleri kapsıyordu. Hukuki olarak "Türk Devleti'ne vatandaşlık bağıyla bağlı herkes Türktür". Bu bağlamda hukuki aidiyet olan vatandaşlık kavramının yerini kimlik aidiyetinin aldığını söylemek mümkün. Kürtler de bu sebeple kurucu elitlerin gözünde azınlık kapsamına girmiyordu. Bakınız. S. AKGÖNÜL, *op. cit.*

⁹ Bu konuda daha geniş bilgi için bakınız Artun ÜNSAL, *75 Yılda Tebadab Yurttaş*, İstanbul, Tarih Vakfı yayınları, 1998.

¹⁰ Osmanlı İmparatorluğu'ndaki « Millet » sisteminin tersine, yeni Cumhuriyet'in 1924 Anayasası etnisite temeline dayalı bir vatandaşlık sistemini kabul etmiştir. Bu etnisite hem Türklüğü, hem de Müslümanlığı kapsamaktaydı. Ernest Renan'ın işaret ettiği gibi, din, modern bir milletin kurulması için yeterli temeli oluşturmaktan uzaktır. Bu yüzden, bu kavram çerçevesinde yeni bir millet kurmak isteyen yeni Türk Devleti, Türklük etnisitesine özel önem vermiştir. Bakınız. Ernest RENAN, *Qu'est-ce qu'une nation ? 1882*, saisie du texte : S. Pestel pour la collection électronique de la Bibliothèque Municipale de Lisieux, 1997.

¹¹ 30 Kasım 1925 tarihinde yürürlüğe giren 677 sayılı *Tekke ve Zaviyeler ile Türbelerin Kapatılmasına ve Türbedarlar ile Bazı Ünvanların Men ve İlgasına Dair Kanun* ile tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması kabul edilmiş ve bazı geleneksel ünvanların kullanılması yasaklanmıştır. Kanun, bütün tarikatlarla birlikte; şeyhlik, dervişlik, müritlik, dedelik seyitlik, çelebilik, babalık, emirlik, halifelik, falcılık, büyücülük, üfürükçülük, gaipten haber vermek ve murada kavuşturmak amacıyla muskacılık gibi, eylem, unvan ve sıfatların kullanılmasını, bunlara ait hizmetlerin yapılmasını ve bu unvanlarla ilgili elbise giyilmesini de yasaklamıştır.

¹² Türk Ocakları Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki milliyetçilik inşasında ve Türkleştirme politikalarında çok önemli bir role sahiptir. Bakınız Füsün ÜSTEL, *İmparatorluk'tan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği : Türk Ocakları 1912-1931*. İletişim, İstanbul, 1997.

¹³ İsmet İnönü'nün 1935 yılında Atatürk'e sunduğu gizli bir rapor, Türkiye'nin Güneyi ve Güneydoğusu'ndaki Türkleştirme politikalarını ifşa etmektedir. Bakınız. Saygı ÖZTÜRK, *İsmet Paşa'nın Kürt Raporu*, Doğan Kitap, İstanbul, 2007. Ayrıca bakınız Fuat DÜNDAR, *Türkiye Nüfus Sayımlarında Azınlıklar*, Çiviyazıları, İstanbul, 2000.

¹⁴ 1946 genel seçimleri sırasında Demokrat Parti Güneydoğu'daki Kürt aşiretlerin desteğini almıştı. 1950'den itibaren bu ikili ilişkilerin sonucu olarak pek çok aşiret reisi hükümette önemli görevlere getirilmiştir. Martin VAN BRUINSEN, "The Kurds in Turkey", *Middle East Research and Information Report*, Février 1984, pp. 6-12.

¹⁵ Kürt burjuvazisinin Kürt hareketindeki yeri için bkz. Metin SEVER, *Kürt sorunu: aydınlarımız ne düşünüyor*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1992

¹⁶ Etno-Sınıf kavramı hakkında bkz Vivienne WEE, « Interrogating Regionalism in Relation to Ethnicity and Capital » *Journal of Contemporary Asia*, vol, 36, 2006. s.326.

¹⁷ 1930'lardan sonraki ilk Kürt kitlesel hareketi 1967'de gerçekleşmiştir. Türk solu Kürt hareketine yakınlaşmış ve iki kesimin davası tek bir davada bütünleşmiştir. Bakınız. Chris KUTSCHERA, *Kürt Ulusal Hareketi*, Avesta, İstanbul, 2001, p. 396.

¹⁸ Kürt hareketinin Avrupa'daki Kürtler tarafından desteklenmesi konusunda Bakınız. Gareth WINROW, Kemal KİRİŞÇİ, *Kürt Sorunu Kökeni ve Geleceği*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2007.

¹⁹ Kürt kimliğinin bilincine Avrupa'da varıp Türkiye'ye giderek PKK'ya katılmış gençler bile mevcuttur. Bakınız. I. RIGONI, *op. cit.*

²⁰ Sayıları konusundaki tahminler 20 milyon ila 30 milyon arasındadır. Bakınız. S. AKGÖNÜL, *op.cit.*, p. 72.

²¹ Türkiye'de sol hareketler ve Kürt hareketi hakkında bakınız Reşit GÜÇKIRAN, *Kürt Solu*, İstanbul, Gün yayınları, 1999.

²² Federation of American Scientists (www.fas.org) - Kurdistan Workers' Party (PKK).

²³ "Kurdish rebels kill Turkey Troops", BBC News, 8 Nisan 2007.

²⁴ Türkiye’de zorunlu göçün etkisi için bkz. Ahmet İçduygu, Kemal Kirişçi, *Land of Diverse Migrations Challenges of Emigration and Immigration in Turkey*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009. Spesifik olarak Kürtlerin zorla yerlerinden edilmesi konusunda bkz. Dilek Kurban, Deniz Yüksek, *Türkiye’de Yerinden Edilme Sorununa Kalıcı Bir Çözüm Mümkün mü? Van Eylem Planının Değerlendirilmesi*, İstanbul: TESEV, 2008.

²⁵ Bkz. www.globalsecurity.org

²⁶ MIPT Terrorism Knowledge Base, Incident Profile: Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia (ASALA) and Kurdistan Workers’ Party (PKK) attacked Diplomatic target (10 Novembre 1980, France)

²⁷ Fransa ve İspanya gibi ayrılıkçı terörizmle yıllardan beri mücadele veren iki ülkenin PKK’yı terör örgütü listelerine dâhil etmek için önce Avrupa Birliği’nin 2002 yılında PKK’yı terör örgütleri listesine almasını beklemeleri kayda değerdir.

²⁸ Birleşmiş Milletler Örgütü’nün Suç ve Uyuşturucu Masası’nın tahminlerine göre Orta Asya ve Afganistan’dan Avrupa’ya gelen uyuşturucu trafiği yılda 5 milyar Doları bulmaktadır. European Intelligence’nin bir uzmana göre bu miktarın hemen hemen yarısı PKK’ya gitmektedir. Bakınız. Soner ÇAĞAPTAY; “Can the PKK renounce violence? Terrorism Resurgent”, *Middle East Quarterly*, Hiver 2007, volume XIV, No. 1. Bakınız www.meforum.org/article/1060

²⁹ Avrupa solu, baskı altındaki bir halkın özgürlük savaşçıları olarak kabul ettikleri PKK’yı uzun süre desteklemiştir. Bu yüzden İtalya’da sosyal-komünist hükümetin Başbakanı Massimo D’Alema, 1998 Şubatında Suriye’den sınır dışı edilen Abdullah Öcalan’ın İtalya’ya girmesine izin vermiştir. Türk emniyet güçleri kendisini Kenya’da tutukladıklarında Abdullah Öcalan, Kıbrıs Rum kesimi pasaportuyla Yunan Konsolosluğundan yola çıkarak Nairobi havaalanına gitmek üzereydi.

³⁰ Bu konuda geniş bilgi için bakınız Yelda SEVİM, *Terör nedeniyle Elazığ’a Göç edenlerin Sorunları Üzerine Sosyolojik bir Araştırma*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ, 2000.

³¹ Bakınız AB 2005 İlerleme Raporu.

³² Zorunlu göç konusunda bakınız Ayhan KAYA (derleyen), *Türkiye’de iç göçler, bütünleşme mi geri dönüş mü ? İstanbul, Diyarbakır, Mersin*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları, 2009.

³³ <http://www.habervesaire.com/haber/1661/>

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ <http://www.odatv.com/n.php?n=nedir-bu-kck-3112091200>

³⁶ http://www.sabah.com.tr/Gundem/2010/06/12/kck_iddianamesi_tamamlandi

³⁷ Bknz. KCK Yürütme Konseyi Başkanı Murat Karayılan’ın açıklaması: "Bazılarının ahkâm keserek belirttiği gibi PKK durup, düşünüp birdenbire silaha sarılmamıştır. PKK barış için bu kadar çaba gösterirken, Türk devleti ha bire yok etmek için siyaset üzerine siyaset yürütmüş, operasyon üzerine operasyon geliştirmiştir. Bu süreç elbette ki hareketimizin yönetiminin sorumluluğunda gelişecek bir süreçtir. Hareketimiz ise, bu kadar saldırı karşısında durup beklemeyi değil, en doğal hakkı olan savunma ve direnme hakkını kullanmayı ön görmektedir.", *Bianet*, 14 Haziran 2010. <http://bianet.org/bianet/bianet/122732-pkk-hedef-yukseltti-demokratik-ozerklik>

³⁸ Muğla’da 11 Mayıs 2010 tarihinde karşıt görüşlü öğrenciler arasında “kız meselesi” yüzünden çıktığı iddia edilen kavgada Batman’lı Kürt öğrenci Şerzan Kurt tabancayla yaralanarak öldürülmüş, olayın faili olarak polis memuru Gültekin Şahin yakalanarak cezaevine gönderilmişti. Bknz. <http://www.milliyet.com.tr/serzan-kurt-icin-gergin->

bekleyis/turkiye/sondakika/20.05.2010/1240428/default.htm ve <http://www.haber3.com/serzan-kurt-kurtarilamadi-577171h.htm>.

³⁹ Muş'un Bulanık ilçesinde çıkan olaylarda 2 kişinin ölümüyle ilgili davanın Samsun'daki duruşmasını izleyen Ahmet Türk adliye çıkışında saldırıya uğradı. Türk'ün burnu ve iki dişi kırıldı. Saldırgan gözaltına alındı. Bkz. http://www.sabah.com.tr/Gundem/2010/04/13/ahmet_turk_samsunda_yumruklu_saldiriya_ugradi

KAYNAKÇA

AHMAD, F. (1993), *The making of modern Turkey*, London: Routledge.

AKÇAM, T. (2001), *Türk Ulusal Kimliği ve Ermeni Sorunu*, İstanbul: Su yayınları.

AKGÖNÜL, S. (2008), "Les Kurdes forment-ils une minorité en Turquie?" in *Diplomatie*, No: 30, Janvier-Février.

AKGÖNÜL, S. (2008), *Türkiye Rumları*, İstanbul: İletişim Yayınları.

AKTAR, A. (2000), *Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları*, İstanbul: İletişim Yayınları.

ANDERSON, B. (2006), *Imagined Communities ,Reflections on the origin and spread of nationalism*, New York: Verso.

ARAKON, M. (2008), "Le PKK: un groupe terroriste comme un autre?", in *Diplomatie*, No: 30, Janvier-Février.

ARI, K. (1995), *Büyük Mücadele ve Türkiye'ye Zorunlu Göç*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

BALENCIE, J. M. & DE LA GRANGE, A. (2005), *Les Nouveaux Mondes Rebelles*, éd. Michalon.

BARZANI, S. (2008), "Géopolitique actuelle des Kurdes en Turquie, en Irak et en Iran", in *EchoGéo*, Sur le vif 2008.

BAYART, J. F. (1997), "La combinatoire des forces nationalistes en Turquie: Démocratie islamique ou criminalisation du communautarisme?", in *CEMOTI*, no. 24, Métropoles et Métropolisation.

BOZARSLAN, H. (2008), "Kurdes-Turquie, entre dissidence et perspectives de démocratisation", in *Diplomatie*, No: 30, Janvier-Février.

BOZARSLAN, H. (2005), "Türkiye'de Kürt Milliyetçiliği: Zimni Sözleşmeden Ayaklanmaya 1919-1925", in *Türkiye'de Etnik Çatışma*, E. J. Zürcher (ed.), İstanbul: İletişim Yayınları.

BROWN, M. E. (ed) (1993), *Ethnic Conflict and International Security*, New Jersey: Princeton University Press.

CEYHAN, A. (1993), "Le communautarisme et la question de la reconnaissance", in *Cultures & Conflits*, No. 12, Hiver.

COPEAUX, E. (1996), "La redéfinition de la nation, de l'Etat et du citoyen", in *CEMOTI*, No. 22, Arabes et Iraniens.

ÇAĞAPTAY, S. (2007), "Can the PKK renounce violence? Terrorism Resurgent", in *Middle East Quarterly*, Hiver, vol. XIV, No. 1.

DÖNMEZ, R. Ö. (2007), "Nationalism in Turkey: Political Violence and Identity", in *Ethnopolitics*, Vol. 6, No. 1, March.

DÜNDAR, F. (2000), *Türkiye Nüfus sayımlarında Azınlıklar*, İstanbul: Çiviyazıları.

EKİNCİ, T. Z. (1997), *Vatandaşlık Açısından Kürt Sorunu ve Bir Çözüm Önerisi*, İstanbul: Küreyel.

GUIBERNAU, M. (2005), *Nations Without State*, Cambridge: Polity Press.

KUTSCHERA, C. (2001), *Kürt Ulusal Hareketi*, İstanbul: Avesta Yayınları.

KUTSCHERA, C. (2007), "Le PKK demeure une organisation populaire en Europe", dans *Regard sur l'Est*, 1er Juillet.

KYMLICKA, W. (2004), *Multicultural Citizenship, A liberal theory of minority rights*, New York: Oxford University Press.

NEDERVEEN, P. J. (1993), "Varieties of ethnic politics and ethnicity discourse", *Institute of Social Studies Working Paper Series*, No. 157, Juin.

ÖZOĞLU, H. (2005), *Osmanlı Devleti ve Kürt Milliyetçiliği*, İstanbul: Kitap Yayınevi.

ÖZTÜRK, S. (2007), *İsmet Paşa'nın Kürt Raporu*, İstanbul: Doğan Kitap.

RENAN, E. (1997), *Qu'est-ce qu'une nation? 1882*, saisie du texte: S. Pestel pour la collection électronique de la Bibliothèque Municipale de Lisieux.

RIGONI, I. (2000), "Du processus identitaire kurde à l'extrusion de la souveraineté turque", in *CEMOTI*, n. 30 - Les diasporas.

SEVER, M. (1992), *Kürt sorunu. aydınlarımız ne düşünüyor*, İstanbul: Cem Yayınevi.

ŞAHİN, B. (2005), "Türkiye'nin Avrupa Birliği uyum süreci bağlamında Kürt sorunu: Açılımlar ve Sınırlar", in *Türkiye'de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları, AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları*, İstanbul: TESEV Yayınları.

ŞİMŞİR, B. (1975), *İngiliz Belgeleriyle Türkiye'de Kürt Sorunu 1924-1938*, Ankara: Dış İşleri Bakanlığı.

ÜSTEL, F. (1997), *İmparatorluk'tan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları 1912-1931*, İstanbul: İletişim Yayınları.

VAN BRUINSEN, M. (1984), "The Kurds in Turkey", *Middle East Research and Information Report*, Février.

WEE, V. (2006), "Interrogating Regionalism in Relation to Ethnicity and Capital", in *Journal of Contemporary Asia*, vol, 36.

WIEVIORKA, M. (1998), "Le nouveau paradigme de la violence" (Partie 2), in *Cultures & Conflits*, No. 28.

YEĞEN, M. (2005), "Müstakbel Türk'ten 'Sözde Yurttaş'a: Devlet ve Kürtler", in *Türkiye'de Azınlık Hakları Sorunu: Vatandaşlık ve Demokrasi Eksenli bir Yaklaşım*, Uluslararası Konferans Tebligleri, 9-10 Aralık 2005, İstanbul: TESEV.

YILDIZ, A. (2001), *Ne Mutlu Türküm Diyebilene - Türk Ulusal Kimliğinin Etno-Seküler Sınırları 1919-1938*, İstanbul: İletişim Yayınları.

İnternet Kaynakları

"Comment je suis devenu cadre du PKK", www.chris-kutschera.com

"Identity politics: Is a Christian or Kurd 'a Türk", Yigal Schleifer, *The Christian Science Monitor*, 18 Novembre 2004, : www.csmonitor.com

"Rompre avec l'hypothèse d'une singularité kurde", entretien réalisé avec Hamit Bozarslan, *Thematic Issue No: 5, « Power, ideology, knowledge - deconstructing Kurdish Studies »*, *European Journal of Turkish Studies*, www.ejts.org

"Les politiques ottomane et républicaine au Kurdistan à partir de la comparaison des milices Hamidiye et *korucu* modèles institutionnels, retribalisation et dynamique des conflits" de DORRONSORO Gilles, *Thematic Issue No: 5, « Power, ideology, knowledge - deconstructing Kurdish Studies »*, *European Journal of Turkish Studies*, www.ejts.org

“The politics of Turkish national identity” de GRANBERRY James, in Furman University web page, <http://facweb.furman.edu>.

Cultures & Conflits : www.conflits.org

EchoGéo : <http://echogeo.revues.org>

Federation of American Scientists: www.fas.org

Global Security: www.globalsecurity.org

The Middle East Quarterly : www.meforum.org

CNN Türk. www.cnnturk.com

Sabah: www.sabah.com.tr

Milliyet: www.milliyet.com.tr

Haber 3: www.haber3.com

Oda Tv: www.odatv.com

Habervesaire: www.habervesaire.com

Bağımsız İletişim Ağı: www.bianet.org

alternatif politika

Alternatif Politika Dergisi, bir grup akademisyen tarafından; disiplinler arası çalışmalara ilişkin sürekli yayınların azlığı nedeniyle doğan ihtiyacı karşılamak üzere oluşturulmuş, dört ayda bir yayınlanan hakemli bir dergidir. Siyaset bilimini merkez alarak, kültürel çalışmalar, medya, uluslararası ilişkiler, sosyoloji, sosyal psikoloji, ekonomi politik ve antropoloji gibi disiplinleri de kapsayan yayınlar yapmayı amaçlayan dergi, adı geçen alanların her boyutuyla ilgili kuramsal ve analitik çalışmaların yanı sıra, kitap incelemelerine de yer vermektedir.

Alternatif Politika Dergisi'nin amacı, yayınladığı konularda hem bilimsel çalışmalar için akademik zemin hazırlamak, hem de söz konusu görüşlerin paylaşılmasını sağlayarak yeni açılımlar yaratmaktır. Bu bağlamda, teorik çalışmalara olduğu kadar, alan çalışmalarına da yer vermek amacındadır. Çalışmalarınızı Alternatif Politika'ya bekliyoruz.

Alternatif Politika; Worldwide Political Science Abstracts, Scientific Publications Index, Scientific Resources Database, Recent Science Index, Scholarly Journals Index, Directory of Academic Resources, Elite Scientific Journals Archive, Current Index to Scholarly Journals, Digital Journals Database, Academic Papers Database, Contemporary Research Index, Ebscohost, Index Copernicus ve Asos Index'de taranmaktadır.

Danışma Kurulu (Alfabetik Sıraya Göre)

Prof. Dr. Ayşe Kadioğlu (Sabancı Üniversitesi)
Prof. Dr. Bogdan Szajkowski (The Maria Curie-Skłodowska University, Lublin)
Prof. Dr. Füsün Arsava (Atılım Üniversitesi)
Prof. Dr. Mithat Sancar (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Tayyar Arı (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Tim Niblock (University of Exeter)
Prof. Dr. Ümit Cizre (İstanbul Şehir Üniversitesi)
Prof. Dr. Aylin Özman (Hacettepe Üniversitesi)
Doç. Dr. Sibel Kalaycıoğlu (Orta Doğu Teknik Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. İnci Özkan Kerestecioğlu (İstanbul Üniversitesi)
Dr. Rubba Salih (University of Exeter)

Yayın Kurulu (Alfabetik Sıraya Göre)

Prof. Dr. Bruno S. Sergi (Messina University)
Prof. Dr. Darko Marinkovic (Megatrend University of Applied Sciences)
Prof. Dr. Edward L. Zammit (Malta University)
Doç. Dr. Aksu Bora (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Doç. Dr. Berna Turam (Hampshire College)
Doç. Dr. Esra Hatipoğlu (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Filiz Başkan (İzmir Ekonomi Üniversitesi)
Doç. Dr. Hamit Coşkun (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Prof. Dr. Kamer Kasım (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Prof. Dr. M. Kemal Öke (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Burak Arıkan (Sabancı Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Defne Karaosmanoğlu (Bahçeşehir Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Fatih Konur (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Maya Arakon (Yeditepe Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Nilay Ulusoy Onbayrak (Bahçeşehir Üniversitesi)
Doç. Dr. Pınar Enneli (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Doç. Dr. Veysel Ayhan (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Dr. Elçin Aktoprak (Ankara Üniversitesi)
Dr. Evgina Kermeli (Bilkent Üniversitesi)
Dr. Ipek Eren (Orta Doğu Teknik Üniversitesi)
Dr. Şener Aktürk (Koç Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Gökhan Telatar (Ankara Üniversitesi)
Avukat Ebru Sargıcı

Editöryal Kadro

Editör: Rasim Özgür Dönmez
Asistan Editör: Çağla Pınar Tuncer